

ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗ
ΚΑΙ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ

Διπλωματική Εργασία

Η ΣΥΜΒΟΛΗ ΤΗΣ ΕΛΕΓΚΤΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΟΥ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΥ ΕΓΚΛΗΜΑΤΟΣ

της

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΑΣ Γ. ΧΑΤΖΗΩΑΚΕΙΜΙΔΟΥ

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του Μεταπτυχιακού Διπλώματος στην
Εφαρμοσμένη Λογιστική και Ελεγκτική

Θεσσαλονίκη 2019

Αφιερώσεις

Αφιερώνεται στον πατέρα μου Γεώργιο, στην μητέρα μου Ευγενία, καθώς και στην αδερφή μου Μαρία, για την μεγάλη υποστήριξη και βοήθεια που μου προσέφεραν στην σταδιοδρομία μου όλα αυτά τα χρόνια!

Δεν θα ήταν δυνατόν να ολοκληρώσω το παρόν πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών, χωρίς την υπομονή, τις θυσίες και την συμπαράσταση της οικογένειάς μου! Τους ευχαριστώ μέσα από την καρδιά μου!

Ευχαριστίες

Με την συγγραφή της Διπλωματικής μου εργασίας ολοκληρώνεται ο κύκλος σπουδών μου στο πρόγραμμα μεταπτυχιακών σπουδών στην Εφαρμοσμένη Λογιστική και Ελεγκτική. Ο κύκλος αυτός διήρκησε δύο ολόκληρα χρόνια, τα οποία ήταν γεμάτα με συναισθήματα χαράς, λύπης, άγχους, αλλά και ευχαρίστησης. Σε αυτό το σημείο, αισθάνομαι την ανάγκη, μέσα από την καρδιά μου, να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στους ανθρώπους που με στήριξαν σε κάθε μου βήμα.

Θα ήθελα αρχικά να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή της διπλωματικής μου εργασίας για την πολύτιμη βοήθεια και τις συμβουλές που μου προσέφερε.

Επίσης, τις ειλικρινείς μου ευχαριστίες θα ήθελα να διατυπώσω σε όλους του καθηγητές του μεταπτυχιακού προγράμματος, για την άψογη συνεργασία που είχαμε καθ' όλη τη διάρκεια του προγράμματος

Ένα τεράστιο ευχαριστώ ανήκει στους γονείς μου και την αδερφή μου για την συμπαράστασή τους, ηθική και υλική, καθώς και για την κατανόησή τους σε όλη τη διάρκεια της πορείας μου και ιδιαίτερα στις δύσκολες στιγμές της. Είμαι ευγνώμων για όσα μου έχουν προσφέρει όλα αυτά τα χρόνια. Θα ήθελα να τους ευχαριστήσω για όλες τις θυσίες που έχουν κάνει για εμένα, ώστε να μου δώσουν τη δυνατότητα να σπουδάσω και να ασχοληθώ με ό, τι με κάνει χαρούμενη.

Τέλος, ένα ακόμη πολύ μεγάλο ευχαριστώ ανήκει στον αρραβωνιαστικό μου, Λέανδρο, για την απεριόριστη υπομονή και επιμονή που έδειξε απέναντί μου σε όλο το διάστημα που διήρκησε το μεταπτυχιακό μου, δίνοντάς μου πάντα κίνητρα για να συνεχίζω και να γίνομαι καλύτερη και πιο δυνατή.

Χωρίς όλους αυτούς τους ανθρώπους να με στηρίζουν, η πραγματοποίηση του σκοπού μου, ίσως είχε μείνει ένα απατηλό όνειρο.

Περίληψη

Η παρούσα διπλωματική εργασία πραγματεύεται την συμβολή της ελεγκτικής στην καταπολέμηση του οικονομικού εγκλήματος, όπως αυτό εκφράζεται μέσα στον επιχειρηματικό κόσμο ως απάτη παραποίησης χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Τονίζεται ιδιαίτερα αυτή η μορφή οικονομικής απάτης, διότι θεωρείται ότι είναι το βασικότερο πεδίο εφαρμογής της ελεγκτικής επιστήμης.

Η Ελληνική, η Ευρωπαϊκή, αλλά και η παγκόσμια οικονομία μαστίζονται τα τελευταία χρόνια από μία από τις μεγαλύτερες κρίσεις των τελευταίων δεκαετιών. Η χώρα μας προσπαθεί να αντιμετωπίσει την κρίση, η οποία έχει δημιουργήσει μεγάλη καταστροφή στην βιομηχανία, στην ανάπτυξη και γενικότερα στην έξοδο της Ελλάδας στις αγορές της παγκόσμιας οικονομίας. Ένα από τα σημαντικότερα εργαλεία, ώστε να μπορέσει να αντιμετωπιστεί το μεγάλο αυτό πρόβλημα, αποτελεί η συμβολή της ελεγκτικής.

Επομένως, κρίθηκε απαραίτητη η παρούσα μελέτη να παρουσιάσει τον κλάδο της ελεγκτικής επιστήμης, αλλά και να τονίσει την σημαντικότητά της στην αξιόπιστη και αποτελεσματική διαχείριση των οικονομικών καταστάσεων των εταιριών, της φοροδιαφυγής, της παραοικονομίας και γενικότερα του οικονομικού εγκλήματος. Επιπλέον, τίθεται απαραίτητη η ύπαρξη εξειδικευμένων επαγγελματιών ελεγκτών, οι οποίοι ελέγχουν την εφαρμογή των διεθνών κανόνων Λογιστικού και Ελεγκτικού Δικαίου, καθώς και την εφαρμογή των Διεθνών Προτύπων Ελέγχου, σε συνδυασμό με τις απαραίτητες Δικλείδες Διασφάλισης Ποιότητας της ελεγκτικής διαδικασίας στην καταπολέμηση του οικονομικού εγκλήματος. Η αξιοπιστία, η μακροχρόνια πείρα, το υψηλό επίπεδο εξειδικευμένων γνώσεων και κυρίως ο επαγγελματισμός, η ακεραιότητα και το ήθος των ελεγκτών, αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις για τη σωστή διεκπεραίωση και διευθέτηση των ελεγκτικών εργασιών.

Λέξεις – Κλειδιά :

Ελεγκτική Επιστήμη, Οικονομικό Έγκλημα, Απάτη, Εσωτερικός και Εξωτερικός Έλεγχος

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1:

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Εισαγωγικές Παρατηρήσεις	Σελ.1
1.2 Σκοπός και Ερευνητικά Ερωτήματα	Σελ.1
1.3 Δομή της Εργασίας	Σελ.3

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2:

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

2.1 Εισαγωγή	Σελ.5
2.2 Επισκόπηση Βιβλιογραφίας	Σελ.5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3:

ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ & ΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΚΤΗ

3.1 Εισαγωγή	Σελ.9
3.2 Έννοια, Ορισμός και Περιεχόμενο της Ελεγκτικής Επιστήμης	Σελ.9
3.3 Σκοπός της Ελεγκτικής Επιστήμης και Αντικείμενο του Ελέγχου	Σελ.11
3.4 Υποκείμενο του Ελέγχου και Διακρίσεις - Κατηγορίες Ελέγχων	Σελ.12
3.5 Κώδικας Επαγγελματικής Δεοντολογίας – IFAC	Σελ.14
3.6 Επαγγελματική Ανεξαρτησία Ελεγκτή	Σελ.16
3.7 Εσωτερικός Έλεγχος – Εννοιολογικός Προσδιορισμός και Σκοπός	Σελ.17
3.8 Χαρακτηριστικά και Αναμενόμενα Οφέλη Συστήματος Εσωτερικού Ελέγχου	Σελ.19
3.9 Εξωτερικός Έλεγχος – Χαρακτηριστικά Εξωτερικού Ελεγκτή	Σελ.21
3.10 Η Ηθική Ευθύνη του Ορκωτού Ελεγκτή	Σελ.24
3.11 Η Αστική και Νομική Ευθύνη του Ορκωτού Ελεγκτή	Σελ.26
3.12 Η Ευθύνη του Ορκωτού Ελεγκτή ως Παράμετρος στην Καταπολέμηση της Απάτης	Σελ.27

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4:

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΣ ΓΙΑ ΑΠΑΤΗ ΣΤΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ

4.1 Εισαγωγή	Σελ.30
4.2 Εννοιολογικός Προσδιορισμός του Οικονομικού Εγκλήματος	Σελ.30
4.3 Περίπτωση του Εγκλήματος Λευκού Κολάρου	Σελ.33
4.4 Τρόποι Αντιμετώπισης του Εγκλήματος Λευκού Κολάρου	Σελ.35
4.5 Μορφές του Εγκλήματος Λευκού Κολάρου σε Επιχειρήσεις και Οργανισμούς	Σελ.38
4.6 Χαρακτηριστικά του Οικονομικού Εγκλήματος	Σελ.41
4.7 Το Οικονομικό Έγκλημα Υπό το Πρίσμα του Κοινωνικού Ελέγχου	Σελ.43
4.8 Η Έννοια της Διαφθοράς και οι Μορφές της	Σελ.45
4.9 Εννοιολογικός Προσδιορισμός της Απάτης και οι Αιτίες Εμφάνισης	Σελ.48
4.10 Ορισμός της Απάτης Σύμφωνα με το ΔΠΕ 240	Σελ.50
4.11 Γενική Αναφορά στον Έλεγχο για Απάτη στις Επιχειρήσεις και Ευθύνες Ελεγκτών για Εντοπισμό της Απάτης	Σελ.52
4.12 Εσωτερικός Έλεγχος και Εκδήλωση Απάτης	Σελ.55
4.13 Χαρακτηριστικά ενός Αποτελεσματικού Εσωτερικού Ελεγκτή για Διερεύνηση της Απάτης	Σελ.58
4.14 Ανάλυση για το Τρίγωνο της Απάτης	Σελ.59
4.15 Οι Συνθήκες για να Ευδοκιμήσει μία Απάτη	Σελ.61
4.16 Επαγγελματικός Σκεπτικισμός και Ελεγκτική Διαδικασία για Αποκάλυψη της Απάτης	Σελ.63
4.17 Η Απάτη των Διευθυνόντων εις Βάρος της Ίδιας της Εταιρίας	Σελ.66
4.18 Η Καταπολέμηση της Απάτης σε Ευρωπαϊκή Κλίμακα	Σελ.67

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5:

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

5.1 Εισαγωγή	Σελ.70
5.2 Συμπεράσματα και Προτάσεις για Μελλοντική Έρευνα	Σελ.70

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. Ελληνική	Σελ.73
B. Ξενόγλωσση	Σελ.75

Κατάλογος πινάκων

Πίνακας 1:

Μορφές που παίρνει το έγκλημα λευκού κολάρου

σε επιχειρήσεις και οργανισμούς Σελ.39

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1.1 Εισαγωγικές Παρατηρήσεις

Στο κεφάλαιο αυτό θα οριστεί ο αντικειμενικός σκοπός, μέσα από μια μικρή εισαγωγή με πληροφορίες για την ελεγκτική επιστήμη. Εξαιτίας της σημερινής οικονομικής πραγματικότητας και της διαχείρισης των οικονομικών δεδομένων από τις επιχειρήσεις και τους οργανισμούς, τίθενται τα διερευνητικά ερωτήματα, στα οποία η παρούσα μελέτη καλείται να δώσει εξηγήσεις. Παράλληλα, θα παρουσιαστεί η δομή της μελέτης και η προσοχή του αναγνώστη θα εστιαστεί στην διάσταση που παίρνει ο έλεγχος σχετικά με το φαινόμενο της απάτης σε επιχειρήσεις και οργανισμούς.

1.2 Σκοπός και Ερευνητικά Ερωτήματα

Η ελεγκτική επιστήμη αποτελεί έναν από τους πιο σημαντικούς κλάδους της λογιστικής επιστήμης. Η αυξανόμενη ανάγκη για διαφάνεια, διαύγεια, πληρότητα και σαφήνεια, επιβάλλει την σύνταξη αξιόπιστων χρηματοοικονομικών καταστάσεων, με έμφαση τόσο στα ποιοτικά, όσο και στα ποσοτικά τους χαρακτηριστικά. Προκειμένου το περιεχόμενο των οικονομικών καταστάσεων να είναι έγκυρο και αξιόπιστο, θα πρέπει να επιτευχθεί η ορθή τήρηση των γενικά παραδεκτών λογιστικών αρχών, κανόνων και παραδοχών. Αυτή η εύλογη διασφάλιση της εγκυρότητας και αξιοπιστίας, παρέχεται μέσα από την ελεγκτική διαδικασία. Οι κανόνες, αρχές και ενέργειες που ακολουθεί ο ελεγκτής κατά την άσκηση των ελεγκτικών του καθηκόντων, προσδιορίζονται από τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου (ΔΠΕ), καθώς και από τον Κώδικα Επαγγελματικής Δεοντολογίας, τα οποία εγγυώνται την επαγγελματική ανεξαρτησία και την αντικειμενικότητα του ελεγκτή. Η ελεγκτική πρακτική που ακολουθείται, παρουσιάζεται ως άρρηκτα συνδεδεμένη με την παρακολούθηση της ισχύουσας φορολογικής νομοθεσίας-νομολογίας. Το ελεγκτικό έργο συνεπώς, επεκτείνεται στην εφαρμογή των φορολογικών διατάξεων, αρχών και κανόνων, αλλά και στην εκπλήρωση των αντίστοιχων υποχρεώσεων που απορρέουν από την επίτευξή τους.

Η πολύπλοκη και ραγδαίως εξελισσόμενη σημερινή οικονομική πραγματικότητα, καθιστά την ευθύνη του εσωτερικού και εξωτερικού ελεγκτή με μία συνεχώς αυξανόμενη σημασία. Ο έλεγχος των μεγάλων οικονομικών μονάδων, οι οποίες συγκεντρώνουν συνήθως αξιόλογο πλούτο που είναι κτήμα ενός ευρύτερου φάσματος κοινωνικών τάξεων, καθίσταται σήμερα ολοένα και πιο επιτακτικός. Ο πειρασμός για οικονομικές απάτες, ατασθαλίες, καταχρήσεις, απόκρυψη στοιχείων και άλλες διαχειριστικές ανωμαλίες, προκειμένου κάποια άτομα να προσποριστούν οικονομικά οφέλη, είναι μεγάλος. Παράλληλα, η ανάγκη για να διασαφηνιστούν πλήρως οι οικονομικές δραστηριότητες της επιχείρησης, επιβάλλει τον έλεγχο από εξωτερικούς Ορκωτούς ελεγκτές-λογιστές και μάλιστα μέσα από τις νέες κατευθυντήριες γραμμές που χαράσσονται επάνω στα πρότυπα ελεγκτικής. Καθημερινά, ελεγκτές, οικονομολόγοι, εγκληματολόγοι, καθώς και ευσυνείδητοι επιχειρηματίες, οι οποίοι εφαρμόζουν αρχές εταιρικής διακυβέρνησης, διαπιστώνουν το γεγονός ότι τα οικονομικά εγκλήματα (ή τα εγκλήματα λευκού κολάρου), είναι αρκετά σοβαρά και διάχυτα. Το οικονομικό τους κόστος επισκιάζει κατά πολύ, εκείνο των κοινών εγκλημάτων και συχνά εμπεριέχουν το στοιχείο της κατάχρησης των οικονομικών δυνάμεων της κοινωνίας, υπονομεύοντας έτσι την εμπιστοσύνη που είναι απαραίτητη για το εμπόριο και τη φυσιολογική λειτουργία της οικονομίας. Η ανάγκη ώστε η ελεγκτική διαδικασία να αφορά πρωτίστως την προσπάθεια για εξιχνίαση τυχόν απάτης σε βάρος των εταιριών, των μετόχων, των ομολογιούχων, του κράτους και της κοινωνίας εν γένει, καθίσταται ως επιτακτική. Οι ελεγκτικοί και λογιστικοί κανόνες τείνουν να εναρμονιστούν μεταξύ τους σε παγκόσμια κλίμακα, καθώς και τα πλαίσια εφαρμογής τους συγκλίνουν συνεχώς, προκειμένου οι έλεγχοι των εγκλημάτων οικονομικής φύσεως να γίνουν αυστηρότεροι και να μειωθούν στο ελάχιστο τα περιθώρια της ανοχής.

Η παρούσα μελέτη λοιπόν, θα πραγματευτεί την σημαντική συμβολή της ελεγκτικής επιστήμης στην καταπολέμηση του οικονομικού εγκλήματος-απάτης. Αυτός θα είναι και ο αντικειμενικός σκοπός της μελέτης, δηλαδή να προβληματιστεί ο αναγνώστης και να αναλογιστεί το γεγονός ότι χωρίς την συμβολή των πάσης φύσεως οικονομικών ελέγχων, η καταπολέμηση των οικονομικών εγκλημάτων θα είναι σχεδόν ανέφικτη. Παράλληλα, χωρίς την ύπαρξη ευσυνείδητων, εξειδικευμένων επαγγελματιών ελεγκτών, οι οποίοι θα ελέγχουν την πιστή εφαρμογή των διεθνών κανόνων ελεγκτικού και λογιστικού δικαίου, καθώς και χωρίς την απαραίτητη εφαρμογή στην πράξη των Διεθνών Προτύπων Ελέγχου (ΔΠΕ), σε συνδυασμό με τις απαραίτητες δικλίδες διασφάλισης ποιότητας της ελεγκτικής διαδικασίας, η εναρμόνιση με τα νέα λογιστικά πλαίσια των Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής

Αναφοράς (ΔΠΧΑ), θα είναι ανώφελη και άσκοπη. Ωστόσο τίθενται τα εξής διερευνητικά ερωτήματα: Ποιος έλεγχος κρίνεται αποδοτικότερος στην καταπολέμηση της απάτης στις επιχειρήσεις και στους οργανισμούς; Ο Εσωτερικός ελεγκτής ή ο Εξωτερικός Ορκωτός ανεξάρτητος ελεγκτής, αποτελεί το μέλλον της ελεγκτικής πράξης; Τα ερωτήματα αυτά καλείται να προσπαθήσει να απαντήσει η παρούσα μελέτη, μέσω της ανάλυσης των εννοιών και των χαρακτηριστικών τους.

1.3 Δομή της Εργασίας

Η παρούσα μελέτη αποτελείται, συνολικά, από πέντε κεφάλαια. Θα γίνει αναφορά στο οικονομικό έγκλημα κατά της κοινωνίας, αλλά θα πραγματοποιηθεί εστίαση, όπως θα φανεί και από τη ροή της εργασίας, στην συμβολή του ελέγχου στην καταπολέμηση της οικονομικής απάτης που εμφανίζεται σε επιχειρήσεις και οργανισμούς, μέσω του αδικήματος της παραποίησης των οικονομικών καταστάσεων.

Στο πρώτο κεφάλαιο παρατίθενται οι εισαγωγικές παρατηρήσεις, ο σκοπός και τα ερευνητικά ερωτήματα, καθώς και η περιγραφή της δομής της εργασίας. Στο δεύτερο κεφάλαιο παρουσιάζεται η επισκόπηση της βιβλιογραφίας, έπειτα από μελέτη που πραγματοποιήθηκε, μέσα από την επιλογή σύγχρονων βιβλίων, άρθρων, εργασιών, επιστημόνων και επαγγελματιών ελεγκτών. Στο τρίτο κεφάλαιο επιχειρείται μία εισαγωγική προσέγγιση, καθώς και η οριοθέτηση της έννοιας της ελεγκτικής επιστήμης. Αναλύεται ο ορισμός της ελεγκτικής επιστήμης, ο σκοπός και οι στόχοι που καλείται να επιτύχει η ελεγκτική, καθώς και οι κατηγορίες του ελέγχου. Επιπλέον, δίνεται έμφαση στο υποκείμενο του ελέγχου, στην επαγγελματική ανεξαρτησία και στον Κώδικα Επαγγελματικής Δεοντολογίας, τον οποίο θα πρέπει να ακολουθεί ο ελεγκτής. Παράλληλα δίνεται ο ορισμός για τον εσωτερικό και εξωτερικό έλεγχο, καθώς και τα χαρακτηριστικά του καθενός. Τέλος, παρουσιάζεται η ηθική, αστική και νομική ευθύνη που φέρουν οι ορκωτοί ελεγκτές για την καταπολέμηση της απάτης επί των χρηματοοικονομικών καταστάσεων.

Το τέταρτο κεφάλαιο πραγματεύεται την παρουσίαση και ανάπτυξη της έννοιας του οικονομικού εγκλήματος. Αναλύονται τα χαρακτηριστικά του, καθώς και η εμφάνιση του οικονομικού εγκλήματος υπό το πρίσμα του κοινωνικού ελέγχου. Επιπλέον, παρουσιάζεται

και δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην περίπτωση του Εγκλήματος Λευκού Κολάρου, στους τρόπους αντιμετώπισής του, καθώς και στις μορφές που αυτό λαμβάνει μέσα σε επιχειρήσεις και οργανισμούς. Αναφέρεται η έννοια της διαφθοράς και οι μορφές που αυτή λαμβάνει, έπειτα παρουσιάζεται και αναλύεται ο εννοιολογικός προσδιορισμός της απάτης, καθώς και οι αιτίες εμφάνισής της. Δίνεται ο ορισμός της απάτης σύμφωνα με το Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 240 και παρουσιάζεται η έννοια του επαγγελματικού σκεπτικισμού, με βάση τον οποίο θα πρέπει να ενεργεί ο ελεγκτής. Παράλληλα, γίνεται ανάλυση για το τρίγωνο της απάτης στις επιχειρήσεις, καθώς και για τα χαρακτηριστικά ενός αποτελεσματικού ελεγκτή κατά τη διερεύνηση της απάτης. Αναφέρεται επίσης, η συμβολή του εσωτερικού ελέγχου στην εκδήλωση απάτης και οι συνθήκες που βοηθούν για να ευδοκιμήσει μία απάτη μέσα στην επιχείρηση. Τέλος, αναφέρεται η προσπάθεια καταπολέμησης της απάτης σε Ευρωπαϊκή κλίμακα, μέσα από τα μέτρα που έλαβε η Ευρωπαϊκή Ένωση. Στο πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο παρουσιάζονται οι συμπερασματικές σκέψεις, οι περιορισμοί, καθώς και οι προτάσεις για μελλοντική έρευνα που προκύπτουν έπειτα από την ανάλυση των προηγούμενων κεφαλαίων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑΣ

2.1 Εισαγωγή

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα παρουσιασθεί μία επισκόπηση της βιβλιογραφίας, η οποία θα αφορά επιλεκτικά τα πιο σημαντικά και επικαιροποιημένα αποσπάσματα από βιβλία και άρθρα που χρησιμοποιήθηκαν για μελέτη. Τα κείμενα αυτά εστιάζουν αποκλειστικά στον ρόλο της ελεγκτικής επιστήμης στην καταπολέμηση του οικονομικού εγκλήματος.

2.2 Επισκόπηση Βιβλιογραφίας

Εστιάζοντας στο θέμα της διπλωματικής εργασίας, το οποίο είναι η συμβολή της ελεγκτικής στην καταπολέμηση του οικονομικού εγκλήματος, υπήρξαν κάποια άρθρα από επιστημονικά περιοδικά ή αποσπάσματα από βιβλία που στάθηκαν αφορμή για μελέτη. Τα κείμενα αυτά αποτέλεσαν σημαντικό κίνητρο για περαιτέρω έρευνα και βοήθησαν στην επίτευξη του αντικειμενικού σκοπού της παρούσας μελέτης. Δειγματοληπτικά, θα γίνει αναφορά παρακάτω σε μερικά από τα αποσπάσματα αυτά.

Σύμφωνα με τους Aslani et al. (2011), στο άρθρο τους για τον ρόλο του ελεγκτικού επαγγέλματος στην καταπολέμηση του οικονομικού εγκλήματος, επισημαίνουν ότι οι εσωτερικοί και εξωτερικοί ελεγκτές μπορούν να διαδραματίσουν σημαντικό ρόλο στην ενίσχυση της πρόληψης και αποτροπής της απάτης. Συγκεκριμένα, αναφέρουν ότι ο εσωτερικός έλεγχος αποτελεί σημαντικό μέρος της δομής εταιρικής διακυβέρνησης εντός του οργανισμού. Οι εσωτερικοί ελεγκτές λειτουργούν σαν αστυνομικοί, οι οποίοι ελέγχουν και παρακολουθούν τις διαδικασίες της εταιρίας και το επίπεδο συμμόρφωσης με τους κανόνες. Το γεγονός αυτό βοηθάει την εταιρία να επιτύχει τους αντικειμενικούς στόχους της, θέτοντας μία συστηματική και πειθαρχημένη προσέγγιση για την αξιολόγηση και βελτίωση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών διαχείρισης κινδύνων, ελέγχου και εταιρικής διακυβέρνησης. Διάφορα πρότυπα περιγράφουν το ρόλο του εσωτερικού ελεγκτή για τον

εντοπισμό, την πρόληψη και τον έλεγχο των κινδύνων απάτης, καθώς και για την αντιμετώπιση των εν λόγω κινδύνων, ωστόσο το συμπέρασμα που προκύπτει είναι ότι ο εσωτερικός ελεγκτής είναι αυτός που θα πρέπει να ασχολείται με την εξιχνίαση της απάτης μέσα στην εταιρία.

Ο Salem (2012), στο άρθρο του με τίτλο μια επισκόπηση της έρευνας σχετικά με την ευθύνη του ελεγκτή στον εντοπισμό της απάτης στις οικονομικές καταστάσεις, αναφέρει ότι οι ελεγκτές θα πρέπει να έχουν πάντα στο μυαλό τους ότι η απάτη που διαπράττεται από την ανώτατη διοίκηση μιας εταιρίας, μπορεί να είναι πιο διαδεδομένη και πιο δύσκολο να εντοπιστεί. Σε γενικές γραμμές, η ανίχνευση απάτης είναι ευθύνη της διοίκησης, η οποία ελέγχει την καθημερινή λειτουργία της εταιρίας, για το λόγο αυτό ο συγγραφέας τόνισε ότι ένα ισχυρό σύστημα εσωτερικού ελέγχου είναι ο αποτελεσματικότερος τρόπος πρόληψης της απάτης. Οι ελεγκτές δεν είναι υπεύθυνοι για την πρόληψη και αποκάλυψη της απάτης, αλλά πρέπει να διεξάγουν συνεχή αξιολόγηση κινδύνου και να προσαρμόζουν την στρατηγική ελέγχου έτσι ώστε να ταιριάζουν μεταξύ τους. Προσθέτει επίσης, ότι ο επαγγελματικός σκεπτικισμός συνεπάγεται ότι η διοίκηση θα πρέπει να θεωρείται και αυτή ως παράγοντας κινδύνου. Δεδομένων των δυσκολιών των ελεγκτών στον εντοπισμό της απάτης στις οικονομικές καταστάσεις, σε συνδυασμό με την αυξημένη ευθύνη τους, καθίσταται επιτακτική η ανάγκη να αναπτυχθούν ελεγκτικές διαδικασίες ή στρατηγικές περισσότερο εστιασμένες ειδικά στον εντοπισμό της απάτης.

Ο Khan (2006), αναφερόμενος στο περίπλοκο φαινόμενο της διαφθοράς, διαπιστώνει ότι οι ελεγκτές βρίσκονται με αλληλοσυγκρουόμενους σκοπούς μέσα στην κοινωνία. Οι κοινωνικές προσδοκίες αναφέρονται στο ότι οι ελεγκτές θα πρέπει να διαδραματίζουν αποτελεσματικό ρόλο τουλάχιστον στη μείωση, εάν όχι στην εξάλειψη του φαινομένου της διαφθοράς. Αν και το επάγγελμα των ελεγκτών στηρίζεται στο να επικεντρωθούν σε τεκμήρια ή φυσικά αποδεικτικά στοιχεία, συχνά αποδεικνύεται πολύ δύσκολο το να συλλέξουν επαρκή όγκο των στοιχείων αυτών. Έτσι, οι ελεγκτές αισθάνονται ότι δεν μπορούν να βοηθήσουν ιδιαίτερα στην καταπολέμηση της διαφθοράς, και συνεπώς ο συγγραφέας του άρθρου αναρωτιέται για το ποιος είναι τελικά ο ρόλος των ελεγκτών απέναντι στην κοινωνία.

Οι Whittington και Pany (2016), στο βιβλίο τους για τις αρχές ελέγχου και άλλες υπηρεσίες διασφάλισης, αναφέρουν ότι η απάτη στις οικονομικές καταστάσεις είναι δύσκολο

και χρονοβόρο να εντοπιστεί, εξαιτίας των σκοπίμως παραποιημένων λογιστικών αποτελεσμάτων. Ιδιαίτερα, όταν η απάτη οφείλεται στη Διοίκηση της εταιρίας, είναι πιο δύσκολο να εντοπιστεί, διότι η Διοίκηση είναι πάντα σε θέση ισχύος όταν θέλει να χειραγωγήσει τα λογιστικά αρχεία, αψηφώντας ακόμη και τις ελεγκτικές διαδικασίες.

Όσον αφορά την αντικειμενικότητα των εσωτερικών ελεγκτών, οι Arens et al. (2014), αναφέρουν ότι προκειμένου να διατηρήσουν την αντικειμενικότητα και την ανεξαρτησία τους, η ομάδα των εσωτερικών ελεγκτών θα πρέπει να αναφέρεται απευθείας στον πρόεδρο του διοικητικού συμβουλίου. Ωστόσο, οι εσωτερικοί ελεγκτές δεν μπορούν να είναι εντελώς ανεξάρτητοι και αντικειμενικοί στην κρίση τους, από τη στιγμή που η σχέση εργασίας τους είναι εξαρτημένη, με τον εργοδότη να έχει το διευθυντικό δικαίωμα διατήρησης ή παύσης ενός ατόμου σε μια θέση εργασίας. Για ακριβώς αυτό το λόγο, η ύπαρξη ενός εξωτερικού ανεξάρτητου από την εταιρία ελεγκτή, καθίσταται απαραίτητη.

Οι Beasley et al. (2015), μέσα από το βιβλίο τους για τις ελεγκτικές περιπτώσεις, δίνουν μία πιο πανοραμική, επαγγελματική και εμπειριστατωμένη άποψη για την συμβολή της ελεγκτικής στην καταπολέμηση της απάτης. Περιληπτικά, οι συγγραφείς τονίζουν επανειλημμένα, μέσα από αναλύσεις πραγματικών ελέγχων, ότι οι έλεγχοι απάτης αποσκοπούν στην καταπολέμηση του οικονομικού εγκλήματος, δηλαδή στην ανίχνευση, διερεύνηση και αντιμετώπιση του οργανωμένου οικονομικού εγκλήματος. Οι έλεγχοι απάτης είναι εξειδικευμένοι έλεγχοι, πέρα από τους παραδοσιακούς ελεγκτικούς μηχανισμούς, γίνονται από εξειδικευμένους και πιστοποιημένους ελεγκτές, των οποίων αποκλειστική απασχόληση είναι η διερεύνηση υποθέσεων εταιρικής απάτης. Η ευθύνη για αδικοπραξία αυτών των ανεξάρτητων επαγγελματιών ελεγκτών, είναι απεριόριστη. Αποκλειστικό τους μέλημα είναι η νομική τεκμηρίωση της απάτης με πειστήρια, ενώπιον του δικαστηρίου.

Οι Schilit και Perler (2010), στο βιβλίο τους εξηγούν ότι τα εταιρικά σκάνδαλα θα υπάρχουν όσο καιρό υπάρχουν εταιρίες και επενδυτές. Το ανήθικο μάνατζμεντ στηρίζεται επάνω σε μη υποψιασμένους επενδυτές και είναι πλέον καιρός οι επενδυτές να διπλασιάσουν τις προσπάθειές τους για να βρίσκονται σε κατάσταση συναγερμού για ενδεχόμενο οικονομικό έγκλημα. Από τη στιγμή που τα οικονομικά εγκλήματα αντιπροσωπεύουν την προσπάθεια της διοίκησης να βάλει έναν υπερθετικό βαθμό εμφάνισης της ευρωστίας της, το παγκόσμιο μήνυμα που πρέπει να δοθεί είναι ότι οι επενδυτές πλέον συμπεραίνουν ότι το να

κρύβεται το αρνητικό στοιχείο και αντίστοιχα να υπερτονίζεται το θετικό, είναι κάτι που δεν πρόκειται να σταματήσει. Όπου υπάρχει ο πειρασμός, τότε το έγκλημα συνήθως ακολουθεί.

Οι Bostick και Luehlfiing (2007), διερευνούν τη σχέση μεταξύ του κινδύνου ουσιώδους ανακρίβειας των οικονομικών καταστάσεων της οικονομικής μονάδας και της ευθύνης του ελεγκτή να την αντιμετωπίσει. Το πρότυπο απαιτεί από τον ελεγκτή να κατανοήσει τους κινδύνους που συνδέονται με το νομικό και πολιτικό περιβάλλον της οικονομικής οντότητας, συμπεριλαμβανομένων και των απαιτήσεων. Όταν υπάρχουν σημαντικοί κίνδυνοι, ο ελεγκτής πρέπει να ελέγχει το σύστημα εσωτερικού ελέγχου της επιχείρησης και να προσδιορίζει κατά πόσο οι έλεγχοι έχουν γίνει, καθώς και εάν το σύστημα λειτουργεί αποτελεσματικά. Επιπλέον, θα πρέπει να αξιολογήσει με τα μέλη της ομάδας ελέγχου, την ευαισθησία των οικονομικών καταστάσεων της οντότητας, για ουσιώδεις ανακρίβειες και παραλείψεις.

Συμπερασματικά, στην επισκόπηση βιβλιογραφίας, εστιάζεται η προσοχή σε ερευνητικά προβλήματα γύρω από το ποιοι πρέπει να έχουν την ευθύνη κατά τον έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων, καθώς και από το σε ποιο βαθμό θα πρέπει να φτάνει η ευθύνη αυτή. Τα ευρήματα και οι σκέψεις που διατυπώθηκαν, θα οδηγήσουν στην αναζήτηση των σωστών τεκμηρίων για το πόσο μεγάλη είναι η συμβολή της ελεγκτικής επιστήμης όταν πραγματοποιείται οικονομικό έγκλημα, το οποίο κατά πάσα πιθανότητα υποθάλπεται.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΕΛΕΓΚΤΙΚΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ & ΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ ΕΛΕΓΚΤΗ

3.1 Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται αναφορά σχετικά με το εννοιολογικό πλαίσιο της ελεγκτικής επιστήμης, αναφέρονται οι κατηγορίες του ελέγχου, καθώς και ο σκοπός ύπαρξης της επιστήμης στην καταπολέμηση του οικονομικού εγκλήματος. Έπειτα, θα γίνει αναφορά στον Κώδικα Επαγγελματικής Δεοντολογίας, καθώς και στην Επαγγελματική Ανεξαρτησία που θα πρέπει να ακολουθούν οι ελεγκτές. Θα προσδιοριστούν εννοιολογικά ο εσωτερικός και εξωτερικός έλεγχος, και θα αναλυθούν τα χαρακτηριστικά του καθενός. Τέλος, θα γίνει αναφορά στην ευθύνη που φέρει ο Ορκωτός ελεγκτής, από ηθικής, αστικής και νομικής απόψεως, αλλά και στην ευθύνη του ως παράμετρο για την καταπολέμηση της απάτης των επιχειρήσεων.

3.2 Έννοια, Ορισμός και Περιεχόμενο της Ελεγκτικής Επιστήμης

Η Ελεγκτική αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους κλάδους της λογιστικής επιστήμης. Ασχολείται με τη διατύπωση αρχών και κανόνων, οι οποίοι αφορούν την ομαλή διεξαγωγή των οικονομικών ελέγχων. Βασικό αντικείμενο της ελεγκτικής αποτελεί ο έλεγχος των διαδικασιών και των μεθόδων που εφαρμόστηκαν από την εκάστοτε επιχείρηση κατά τη διάρκεια του διαχειριστικού έτους. Ο έλεγχος διενεργείται από πρόσωπα, τα οποία είναι ανεξάρτητα προς την οικονομική μονάδα, δηλαδή από Ορκωτούς ελεγκτές-λογιστές. Τα προαναφερθέντα διενεργούνται στα πλαίσια του νόμου περί ανωνύμων εταιριών, των γενικά παραδεκτών λογιστικών αρχών και προτύπων, προκειμένου να πραγματοποιηθεί ο έλεγχος και να επιβεβαιωθεί κατά πόσο τα δημοσιευμένα οικονομικά στοιχεία καθίστανται αξιόπιστα.

Ο Τσιμάρας (1956) ορίζει την Ελεγκτική επιστήμη ως «το σύνολο των αρχών, κανόνων και ενεργειών διά των οποίων – απορреουσών από βαθειάν γνώσιν της Οικονομικής των Εκμεταλλεύσεων (Επιχειρήσεων), της Λογιστικής και του Δικαίου (Εμπορικού, Αστικού, Φορολογικού) διενεργείται η εξέλεξις (Verification) εμπορικών βιβλίων, οικονομικών καταστάσεων, λογιστικών και συναφών στοιχείων, προς διαπίστωσιν πράξεων ή παραλείψεων και συναγωγήν ητιολογημένων συμπερασμάτων σχετικών προς οικονομικήν τινα διαχείρισιν».

Κατά τον Mattingly (1964), αντικείμενο της Ελεγκτικής είναι «η εξέταση των βιβλίων μιας οικονομικής μονάδος, των δικαιολογητικών εγγράφων, των αποδεικνυόντων την αλήθεια, ακρίβεια και νομιμότητα των εν αυτοίς εγγραφών, η ζήτησις των απαιτούμενων πληροφοριών, ως και η διενέργεια δοκιμαστικών επαληθεύσεων, πασών των εργασιών τούτων διεξαγόμενων εις τοιαύτην... ώστε να πεισθεί ο ελεγκτής περί της ακρίβειας και αληθείας των ως άνω βιβλίων και των βάσει τούτων συνταχθεισών οικονομικών καταστάσεων».

Η Αμερικανική Ένωση Λογιστικής (American Accounting Association) ορίζει την Ελεγκτική ως «μια συστηματική διαδικασία αντικειμενικής συγκέντρωσης και αξιολόγησης ελεγκτικών τεκμηρίων, που αφορούν σε πιστοποιήσεις οικονομικών ενεργειών και γεγονότων, με σκοπό την εξακρίβωση του βαθμού ανταπόκρισης μεταξύ αυτών των πιστοποιήσεων και των προκαθορισμένων κριτηρίων, για τη γνωστοποίηση των αποτελεσμάτων σε ενδιαφερόμενους χρήστες» (Τσακλάγκανος, 2001).

Τέλος, με μία διαφορετική προσέγγιση, η οποία αφορά τους στόχους, την οργάνωση και τη διεξαγωγή του επιθεωρησιακού ελέγχου σε μια οικονομική μονάδα, ο William Leonard αναφέρει: «Με τον έλεγχο ανιχνεύονται οι ενδεχόμενες επικίνδυνες ελλείψεις, εντοπίζονται σημεία που προσφέρουν δυνατότητες μελλοντικής επεκτάσεως, εξουδετερώνονται οι σπατάλες και περιορίζονται οι δαπάνες, διαπιστώνεται αν η παραγωγική δραστηριότητα ανταποκρίνεται προς τα προκαθορισμένα πρότυπα παραγωγής, αξιολογούνται τα εφαρμοζόμενα συστήματα ελέγχου, εξασφαλίζεται η προσαρμογή της παραγωγικής διαδικασίας και των εργασιακών μεθόδων προς τον επιδιωκόμενο στόχο, ελέγχονται τα διάφορα προγράμματα εργασίας και οι στόχοι τους, μελετώνται καινούριες ιδέες, καινούριες δυνατότητες αναπτύξεως, καινούριοι τύποι τεχνικού εξοπλισμού. Συνεπώς, με την

επιθεώρηση και τον έλεγχο εξακριβώνεται αν η επιχειρησιακή μονάδα λειτουργεί στο επιθυμητό επίπεδο αποδοτικότητας».

3.3 Σκοπός της Ελεγκτικής Επιστήμης και Αντικείμενο του Ελέγχου

Το αντικείμενο της ελεγκτικής επιστήμης, καθώς και ο απώτερος σκοπός της, είναι ο τακτικός και συστηματικός έλεγχος των επιχειρήσεων με στόχο: α) την πρόληψη, αποκάλυψη ή καταστολή ακούσιων ή εκούσιων λογιστικών λαθών και οικονομικών ατασθαλιών και β) την πιστοποίηση, ύστερα από διενέργεια συστηματικού ελέγχου και ανάλογων δοκιμαστικών επαληθεύσεων, της αξιοπιστίας των οικονομικών δεδομένων, της πιστοληπτικής ικανότητας, καθώς και της ορθής εφαρμογής των κείμενων φορολογικών διατάξεων (Τσακλάγκανος, 2001).

Αναλυτικότερα, ως βασικοί σκοποί του ελέγχου μπορούν να αναφερθούν οι εξής (Τσακλάγκανος, 2001) :

- Εντοπισμός και πρόληψη ηθελημένων ή αθέλητων λογιστικών λαθών και απατών.
- Διερεύνηση, αποκάλυψη και καταστολή ακούσιων ή εκούσιων σφαλμάτων και απατών ως προς τις διαδικασίες.
- Έγκριση, ανάλυση και σχολιασμός της ακρίβειας και της πιστότητας των διαφόρων οικονομικών καταστάσεων στο σύνολό τους (για παράδειγμα: Ισολογισμός, Αποτελέσματα Χρήσης).
- Αξιολόγηση της σύνταξης και της παράθεσης διαφόρων επιμέρους σημείων των οικονομικών καταστάσεων, που συνήθως αποτελούν ενδιαφέροντα και κατατοπιστικά στοιχεία για την πορεία και τις τάσεις που επικρατούν μέσα στην επιχείρηση (κύκλος εργασιών, κοστολόγια, πιστοληπτική ικανότητα, εσωτερική αξία μετοχών και άλλα).
- Πιστοποίηση της επάρκειας ή ανεπάρκειας της διαχρονικής κατάρτισης των κάθε είδους αριθμοδεικτών για την εξαγωγή των ανάλογων χρήσιμων συμπερασμάτων.
- Υπογράμμιση των ατελειών και καθορισμός των αδυναμιών σε ολόκληρο το κύκλωμα της επιχειρησιακής και διαχειριστικής απεικόνισης.

- Στάθμιση των πιθανοτήτων ικανοποίησης των κάθε λογής απαιτήσεων της επιχείρησης, προκειμένου να υπολογιστούν οι πιθανές επισφάλειες και να γίνει έτσι δυνατός ο σχηματισμός των σωστών προβλέψεων.

Ο ελεγκτής κατά την άσκηση των ελεγκτικών του καθηκόντων στις ελεγχόμενες εταιρίες-πελάτες που συντάσσουν, είτε υποχρεωτικά, είτε προαιρετικά ετήσιες χρηματοοικονομικές ή/και ενοποιημένες οικονομικές καταστάσεις, θα πρέπει να ακολουθεί κανόνες, αρχές και ενέργειες που προσδιορίζονται από τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου (ΔΠΕ).

3.4 Υποκείμενο του Ελέγχου και Διακρίσεις - Κατηγορίες Ελέγχων

Ως υποκείμενο του ελέγχου θεωρείται ο ελεγκτής ή νόμιμος ελεγκτής ή νόμιμο ελεγκτικό γραφείο, δηλαδή το πρόσωπο (φυσικό ή νομικό), το οποίο σχεδιάζει, προγραμματίζει και τελικά διενεργεί ολόκληρη την ελεγκτική διαδικασία. Ο ελεγκτής απαιτείται να διαθέτει γνώσεις, εμπειρία και ικανότητες, προκειμένου να κατανοήσει και να εφαρμόσει τα κατάλληλα κριτήρια ελέγχου, να εξασκήσει τις ελεγκτικές του ικανότητες ως προς τη συλλογή ικανοποιητικών ελεγκτικών στοιχείων, που θα τεκμηριώνουν τα πορίσματά του και θα καταλήγουν σε μια πλήρη και σαφή έκθεση ελέγχου. Οι νόμιμοι ελεγκτές ή τα ελεγκτικά γραφεία θα πρέπει να είναι πραγματικά ανεξάρτητοι από την εταιρία που υπόκειται σε έλεγχο και παράλληλα οι σχέσεις τους με τον εκάστοτε πελάτη να είναι τέτοιες, ώστε να υπάρχει ανεξαρτησία και προς τους τρίτους, χρήστες των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Η έννοια του ελέγχου στις επιχειρήσεις έχει διττή σημασία ως προς το υποκείμενο του ελέγχου, δηλαδή το πρόσωπο που διενεργεί τον έλεγχο. Διακρίνεται στον εσωτερικό έλεγχο, δηλαδή στον έλεγχο που ασκείται από άτομα που ανήκουν στο προσωπικό της επιχείρησης, και στον εξωτερικό έλεγχο, που ασκείται από άτομα ξένα και ανεξάρτητα από τον συγκεκριμένο οικονομικό οργανισμό, τον οποίο καλούνται να ελέγξουν. Η ουσιαστική διάκριση των ελεγκτών σε εσωτερικούς και εξωτερικούς, συμβάλλει στον καθορισμό και στη λεπτομερή εξέταση των ουσιαστικών και τυπικών προσόντων που πρέπει να διαθέτουν, καθώς και στην εγκυρότητα και αξιοπιστία των πράξεων πιστοποίησης που εκδίδουν (Τσακλάγκανος και Σπαθής, 2015).

Οι έλεγχοι διαφέρουν για κάθε οικονομική μονάδα και διακρίνονται σε κατηγορίες ανάλογα με το εύρος, την περιοδικότητα, τον σκοπό και την ιδιότητα του ελεγκτή. Η κατάταξη αυτή πραγματοποιείται με βάση κάποια συγκεκριμένα κριτήρια. Συνεπώς, οι επικεφαλείς των επιχειρήσεων υποβοηθούνται σημαντικά στο να προσεγγίσουν και να αξιολογήσουν τα είδη των ελέγχων και να διατάξουν τη διενέργεια εκείνων των ελέγχων που αρμόζουν στη φύση, στις ιδιαιτερότητες και στις επιλεγμένες προτεραιότητες της διαχείρισης ενός οικονομικού οργανισμού.

Τα είδη, λοιπόν, του ελέγχου που μπορούν να διενεργηθούν σε οποιαδήποτε εταιρία, καθώς και τα κριτήρια κατηγοριοποίησης τους είναι τα εξής (Καζαντζής, 2006, Τσακλάγκανος, 2001, Meigs et al. ,1984) :

- α) Ανάλογα με την εξάρτηση του προσώπου του ελεγκτή από την ελεγχόμενη εταιρία, σε εξωτερικό και εσωτερικό.
- β) Ανάλογα με το εύρος, σε γενικούς και ειδικούς .
- γ) Ανάλογα με την περιοδικότητα, σε μόνιμους ή διαρκείς, τακτικούς ή περιοδικούς και έκτακτους ή περιπτωσιακούς.
- δ) Ανάλογα με τον ειδικότερο σκοπό που επιτελούν, σε προληπτικούς και κατασταλτικούς.
- ε) Ανάλογα με το νομοθετικό πλαίσιο που τους επιβάλλει, σε υποχρεωτικούς και προαιρετικούς.
- στ) Ανάλογα με τον τομέα που διερευνούν, σε διαχειριστικούς, διοικητικούς και φορολογικούς.

Στην καθημερινή πραγματικότητα διαφόρων οικονομικών μονάδων οι παραπάνω κατηγορίες ελέγχων δεν είναι αποκομμένες μεταξύ τους. Συνήθως συνδυάζονται και αλληλοσυμπληρώνονται, με απώτερο σκοπό ο συνολικός έλεγχος να είναι περισσότερο αποτελεσματικός και τα συμπεράσματα που θα εξαχθούν να είναι επαρκώς αιτιολογημένα και τεκμηριωμένα. Για παράδειγμα, ένας εσωτερικός έλεγχος μπορεί να είναι μόνιμος-διαρκής, αλλά να είναι και γενικός-λειτουργικός, να επεκτείνεται δηλαδή σε ολόκληρο το πεδίο της συγκεκριμένης περιόδου. Επίσης, ένας εσωτερικός έλεγχος μπορεί να είναι και προληπτικός, εφόσον διεξάγεται κατά τη διάρκεια εκτέλεσης της πράξης για αποκάλυψη ακούσιων ή εκούσιων σφαλμάτων. Ωστόσο, οι δύο κυριότερες κατηγορίες ελέγχων, οι οποίες αποτελούν και το βασικό σημείο αναφοράς της ελεγκτικής διαδικασίας, είναι ο εσωτερικός και ο εξωτερικός έλεγχος.

3.5 Κώδικας Επαγγελματικής Δεοντολογίας – IFAC

Ο Κώδικας Επαγγελματικής Δεοντολογίας της Διεθνούς Ομοσπονδίας Λογιστών (International Federation of Accountants – IFAC) αναφέρεται στις γενικές αρχές και χαρακτηριστικά που πρέπει να πληρούν : α) οι επαγγελματίες λογιστές ή ελεγκτές που είναι μέλη της IFAC, β) οι επαγγελματίες που ασκούν τον έλεγχο σαν ελεύθεροι επαγγελματίες ή μέσω ελεγκτικών εταιριών, και γ) οι επαγγελματίες που είναι υπάλληλοι επιχειρήσεων, δηλαδή λογιστές ή εσωτερικοί ελεγκτές. Η νομοθεσία (άρθρο 20 του ν. 4449/17) προβλέπει ότι οι ορκωτοί λογιστές και οι ελεγκτικές εταιρίες οφείλουν να συμμορφώνονται με τις αρχές του κώδικα επαγγελματικής δεοντολογίας, ο οποίος εκδίδεται με απόφαση του ΔΣ της ΕΛΤΕ και λαμβάνει υπόψη τις προβλέψεις του Κώδικα Επαγγελματικής Δεοντολογίας της Διεθνούς Ομοσπονδίας Λογιστών (IFAC).

Το πρώτο τμήμα του Κώδικα προσδιορίζει τις θεμελιώδεις δεοντολογικές αρχές για τους επαγγελματίες ελεγκτές, μέλη του IFAC. Οι ελεγκτές επιβάλλεται να διαθέτουν : ακεραιότητα, αντικειμενικότητα, εμπιστευτικότητα, επαγγελματική συμπεριφορά, επαγγελματική επάρκεια και επιμέλεια, και τεχνικά-επαγγελματικά κριτήρια. Πιο αναλυτικά, παρατίθενται παρακάτω (Νεγκάκης και Ταχυνάκης, 2017) :

- Ακεραιότητα (Integrity) : Ένας επαγγελματίας ελεγκτής απαιτείται να είναι ευθύς, έντιμος και ειλικρινής στην παροχή επαγγελματικών υπηρεσιών.
- Αντικειμενικότητα (Objectivity) : Ένας επαγγελματίας ελεγκτής πρέπει να είναι δίκαιος και αμερόληπτος, να μην επιτρέπει σε προκαταλήψεις, σύγκρουση συμφερόντων ή επιρροή τρίτων να επιδρούν στην επαγγελματική του κρίση.
- Εμπιστευτικότητα (Confidentiality) : Ένας επαγγελματίας ελεγκτής πρέπει να σέβεται τις εμπιστευτικές πληροφορίες που αποκτώνται κατά την παροχή επαγγελματικών υπηρεσιών και δεν πρέπει να χρησιμοποιεί ή να αποκαλύπτει τέτοιου είδους πληροφορίες, εάν δεν υπάρχει νόμιμο ή επαγγελματικό δικαίωμα ή καθήκον να τις αποκαλύψει.
- Επαγγελματική Συμπεριφορά (Professional behavior) : Ένας επαγγελματίας ελεγκτής πρέπει να δρα με συνέπεια, εφαρμόζοντας τους ισχύοντες νόμους, κανονισμούς και ρυθμίσεις, αλλά και να απέχει από οποιαδήποτε συμπεριφορά που μπορεί να προκαλέσει δυσφήμιση του επαγγέλματος.

- Επαγγελματική Επάρκεια και Επιμέλεια (Professional competence and due care) : Ένας επαγγελματίας ελεγκτής οφείλει να βελτιώνει διαρκώς τις γνώσεις και τις ικανότητές του στα γνωστικά αντικείμενα της δουλειάς του, τη νομοθεσία και τις σύγχρονες τεχνικές, ώστε να παρέχει ανταγωνιστικές υπηρεσίες, αλλά και να εξασφαλίζει ότι η ελεγχόμενη οντότητα ή ο εργοδότης λαμβάνει τα πλεονεκτήματα του σωστού επαγγελματισμού. Οφείλει επιπλέον να εφαρμόζει με επιμέλεια τα ισχύοντα λογιστικά και ελεγκτικά πρότυπα και να παρέχει τις ελεγκτικές του υπηρεσίες με τη δέουσα προσοχή και φροντίδα.
- Τεχνικά και Επαγγελματικά Κριτήρια (Technical and professional standards) : Ένας επαγγελματίας ελεγκτής υποχρεούται να εκτελεί τα καθήκοντά του σύμφωνα με τα ανάλογα τεχνικά και επαγγελματικά κριτήρια. Ο ελεγκτής έχει υποχρέωση να εκτελεί με φροντίδα και δεξιότητα τις οδηγίες της ελεγχόμενης οντότητας, μέχρι το σημείο βέβαια που αυτές είναι συμβατές με τις απαιτήσεις για ακεραιότητα και ανεξαρτησία. Επιπλέον, πρέπει να συμμορφώνεται με τα τεχνικά και επαγγελματικά κριτήρια του Σώματος που υπηρετεί.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα ενός επαγγελματία ελεγκτή αποτελεί η εκτέλεση των ελεγκτικών του καθηκόντων με την οφειλόμενη επαγγελματική ευσυνειδησία, σοβαρότητα, αλλά και ευθύνη για το δημόσιο συμφέρον. Όταν οι ελεγκτές δέχονται εξωτερική πίεση (για παράδειγμα, από τη διοίκηση της ελεγχόμενης εταιρίας), διακυβεύεται η ποιότητα του παρεχόμενου ελεγκτικού τους έργου, την οποία οφείλουν με κάθε τρόπο να προστατέψουν. Αντιθέτως, η μη συμμόρφωση με τα ελεγκτικά, λογιστικά και επαγγελματικά πρότυπα αποτελεί μη αποδεκτή επαγγελματική συμπεριφορά. Η αξία της εργασίας ενός επαγγελματία ελεγκτή βελτιώνεται σημαντικά από τη δημόσια αναγνώριση των κριτηρίων πρακτικής και επαγγελματικής του συμπεριφοράς, γεγονός το οποίο έχει ιδιαίτερη σημασία στο πλαίσιο της έκφρασης γνώμης σχετικά με τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις.

Το δεύτερο τμήμα του Κώδικα αναφέρεται στις ρυθμίσεις που αφορούν τους επαγγελματίες ελεγκτές, δηλαδή αυτούς που λειτουργούν σαν ανεξάρτητοι επαγγελματίες σε σχέση με την εταιρία στην οποία προσφέρουν τις υπηρεσίες τους. Κάθε ελεγκτής πριν από την ανάληψη της εργασίας του, θα πρέπει να εξετάζει αναλυτικά μερικά ζητήματα του Κώδικα. Συγκεκριμένα, ένα από τα ζητήματα που σύμφωνα με τον Κώδικα οφείλει ο ελεγκτής να εξετάζει, είναι οι πιθανές περιπτώσεις που υπάρχει παραβίαση των αρχών του Κώδικα Δεοντολογίας και τους τρόπους αντιμετώπισης αυτών των παραβιάσεων. Επιπλέον ζητήματα που καλύπτονται από τον Κώδικα είναι : α) Εάν η ανάληψη μιας ελεγκτικής

εργασίας συνεπάγεται αλλαγή του ελεγκτή, δηλαδή εάν η εταιρία ελέγχεται από έναν ελεγκτή και αποφασίσει στην επόμενη χρήση να διορίσει έναν άλλο, υπάρχουν συγκεκριμένοι κανόνες που πρέπει να τηρηθούν βάσει του Κώδικα Δεοντολογίας. β) Σύγκρουση συμφερόντων ανάμεσα στον επαγγελματία ελεγκτή ή την ελεγκτική εταιρία από τη μία πλευρά και την ελεγχόμενη οντότητα από την άλλη. γ) Ύπαρξη πιθανής σχέσης ελεγκτή και ελεγχόμενου μέσω επενδυτικής αξιοποίησης της περιουσίας της ελεγχόμενης οντότητας. δ) Κλήση για έκφραση δεύτερης γνώμης σε έλεγχο που πραγματοποίησε νωρίτερα άλλος επαγγελματίας ελεγκτής. ε) Οι αμοιβές που θα λάβουν οι ελεγκτές για το έργο τους, αλλά και πιθανές αποζημιώσεις ή έσοδα τα οποία σχετίζονται με το αποτέλεσμα και τα οποία μπορεί να πλήττουν την ανεξαρτησία τους. στ) Διαφήμιση των υπηρεσιών των ελεγκτικών εταιριών και των ιδιωτών ελεγκτών (Νεγκάκης και Ταχυνάκης, 2017).

3.6 Επαγγελματική Ανεξαρτησία Ελεγκτή

Με τον όρο ανεξαρτησία του ελεγκτή εννοείται η ικανότητά του να δρα με ακεραιότητα και αντικειμενικότητα κατά την άσκηση των ελεγκτικών του καθηκόντων. Η ανεξαρτησία αποτελεί το θεμέλιο λίθο του ελεγκτικού επαγγέλματος (άρθρο 21 του ν. 4449/17), διότι χωρίς αυτήν η γνώμη των ελεγκτών είναι αμφιλεγόμενη. Είναι βέβαια σημαντικό να σημειωθεί ότι η ανεξαρτησία παρουσιάζει δύο όψεις, την πραγματική (ορατή) και εκείνη που δε φαίνεται (αόρατη-μη ορατή). Ο βαθμός της ανεξαρτησίας που επιδεικνύει κάθε ελεγκτής, είναι σε σημαντικό βαθμό εξαρτημένος από την ίδια την ακεραιότητα και την αντικειμενικότητα που επιδεικνύει. Ο δυνατός χαρακτήρας υπονοεί ότι ο ελεγκτής διαθέτει την ικανότητα να αντέχει σε δύσκολες καταστάσεις και να διατηρεί, ακόμη και υπό πίεση, την ακεραιότητα και την αντικειμενικότητά του.

Ένας βασικός παράγοντας, ο οποίος θα μπορούσε να υπονομεύσει την ανεξαρτησία του ελεγκτή, είναι η σχέση του με τη διοίκηση των ελεγχόμενων εταιριών. Η αμοιβή των διοικητών, αλλά και η θέση τους μέσα στην εταιρία, μπορεί να εξαρτηθεί από την αναφερόμενη οικονομική απόδοση της εταιρίας. Αναγνωρίζοντας αυτή την πιθανότητα, οι διοικήσεις των ελεγχόμενων εταιριών μπορεί να επιδιώξουν να επηρεάσουν τους ελεγκτές, ώστε να εκφράσουν μια μη-ανεξάρτητη άποψη. Η ανεξαρτησία του ελεγκτή απαιτεί τόσο ανεξαρτησία σκέψης (έκφραση γνώμης χωρίς επιρροές), όσο και ανεξαρτησία στην εκτέλεση

των ελεγκτικών διαδικασιών (αποφυγή γεγονότων και καταστάσεων που απειλούν την ανεξαρτησία του). Συνεπώς, οι ελεγκτές κατά την άσκηση των καθηκόντων τους οφείλουν να είναι, αλλά και να φαίνονται, αδέσμευτοι από οποιοδήποτε επιχειρηματικό συμφέρον που θα μείωνε την αντικειμενικότητά τους.

Καταστάσεις οι οποίες μπορεί να απειλήσουν την ανεξαρτησία των ελεγκτών κατά την άσκηση των καθηκόντων τους είναι (Ντζανάτος, 2009) :

- α) το προσωπικό και οικονομικό συμφέρον από μία ελεγχόμενη οντότητα (self interest), δηλαδή ο ελεγκτής να έχει συμφέρον από τη μη εφαρμογή ορισμένων βασικών αρχών,
- β) η αυτο-εξέταση (self-review), που σημαίνει ότι θεωρούνται δεδομένα και δεν εξετάζονται για τον έλεγχο, εργασίες τις οποίες ο ίδιος ο ελεγκτής έχει προηγουμένως εκτελέσει. Σε αυτή την περίπτωση, ένα λάθος που μπορεί να γίνει, είτε δεν θα γίνει αντιληπτό ή ακόμη και να γίνει αντιληπτό υπάρχει συμφέρον να το αποκρύψει και να το χειριστεί με τέτοιο τρόπο ώστε να μην αποκαλυφθεί,
- γ) η συνηγορία (advocacy), ιδιότητα που είναι ασυμβίβαστη με την αντικειμενικότητα που πρέπει να επιδεικνύουν οι ελεγκτές. Αφορά περιπτώσεις όπου οι ελεγκτικές εταιρίες έχουν μόνιμη συνεργασία με διοικητικά στελέχη ελεγχόμενων εταιριών, συνεπώς υπάρχει από άποψη ουσίας ο κίνδυνος της συνηγορίας, ο οποίος και θα πρέπει να εξετάζεται,
- δ) η οικειότητα (familiarity) ή η εμπιστοσύνη που προκύπτει από μια μακρά συνεργασία του ελεγκτή με τη διοίκηση της επιχείρησης που καλείται να ελέγξει,
- ε) ο εκφοβισμός (intimidation), δηλαδή το ενδεχόμενο ο ελεγκτής να δεχθεί απειλές, προκειμένου να μην εκφέρει ελεύθερα τη γνώμη του.

3.7 Εσωτερικός Έλεγχος – Εννοιολογικός Προσδιορισμός και Σκοπός

Το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών έχει δώσει τον ορισμό του εσωτερικού ελέγχου, ο οποίος δηλώνει τους βασικούς σκοπούς, τη φύση, αλλά και το πεδίο δράσης του εσωτερικού ελέγχου. Σύμφωνα με τον ορισμό αυτό: “Ο εσωτερικός έλεγχος είναι μια ανεξάρτητη και αντικειμενική διαβεβαιωτική και συμβουλευτική δραστηριότητα, σχεδιασμένη να προσθέτει αξία και να βελτιώνει τις λειτουργίες ενός οργανισμού. Βοηθάει τον οργανισμό να επιτύχει τους αντικειμενικούς του σκοπούς, υιοθετώντας μία συστηματική

επαγγελματική προσέγγιση στην αξιολόγηση και βελτίωση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών διαχείρισης κινδύνων, των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου και εταιρικής διακυβέρνησης”.

Ο Κώδικας Επαγγελματικής Δεοντολογίας των Εσωτερικών ελεγκτών περικλείει δύο θεμελιώδη συστατικά γνωρίσματα (Κώδικας Δεοντολογίας ΠΑ, Διεθνές Πλαίσιο Επαγγελματικής Εφαρμογής) : α) των αρχών που συνδέονται με την άσκηση του επαγγέλματος και την ακολουθούμενη πρακτική του εσωτερικού ελέγχου, και β) τους κανόνες επαγγελματικής συμπεριφοράς που αναμένεται να ακολουθούν οι εσωτερικοί ελεγκτές στοχεύοντας, πρακτικά, να καθοδηγήσουν την ηθική συμπεριφορά των εσωτερικών ελεγκτών.

Αντικειμενικό σκοπό της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου αποτελεί η παροχή εξειδικευμένων και επιστημονικά τεκμηριωμένων υπηρεσιών προς τη διοίκηση της επιχείρησης, με σκοπό την ορθή και αποτελεσματική εκπλήρωση των καθηκόντων της, παρέχοντάς της αναλύσεις, εκτιμήσεις, συστάσεις και παρατηρήσεις για τις λειτουργίες, τις συναλλαγές και τις δοσοληψίες της εταιρίας. Το γεγονός αυτό αποτυπώνεται ξεκάθαρα και στην εισαγωγή των προτύπων του Ινστιτούτου Εσωτερικών Ελεγκτών, σύμφωνα με την οποία, αντικειμενικός σκοπός της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου είναι “η βοήθεια προς τα μέλη του οργανισμού στην αποτελεσματική άσκηση των καθηκόντων τους. Για το σκοπό αυτό, η υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου τους εφοδιάζει με αναλύσεις, αξιολογήσεις, συστάσεις, συμβουλές και πληροφορίες που αφορούν τις ελεγχόμενες δραστηριότητες”. Στον αντικειμενικό αυτό σκοπό της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου συμπεριλαμβάνεται και η άσκηση αποτελεσματικού ελέγχου σε λογικά πλαίσια κόστους.

Συμπεραίνεται λοιπόν, ότι ο βασικότερος στόχος της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου είναι η διαμόρφωση του συστήματος διαδικασιών της επιχείρησης, σύστημα το οποίο αποβλέπει στην κατάλληλη οργάνωση των οικονομικών, λογιστικών, μηχανογραφικών και λοιπών υπηρεσιών της επιχείρησης, στην κατάλληλη κατανομή των αρμοδιοτήτων και ευθυνών του προσωπικού της, στην προστασία των περιουσιακών της στοιχείων, στη διασφάλιση της ακρίβειας και αξιοπιστίας των λογιστικών εγγραφών και των βιβλίων της, καθώς και στην αποτελεσματική λειτουργία της επιχείρησης, εξασφαλίζοντας τη βιωσιμότητά της. Επιπλέον, φροντίζει ώστε οι εργαζόμενοι και οι εξωτερικοί συνεργάτες να λειτουργούν και να συμπεριφέρονται σύμφωνα με τις αρχές, τους κανόνες και τις διαδικασίες που το

απαρτίζουν. Τα αποτελέσματα και οι προτάσεις του ελέγχου γνωστοποιούνται στη διοίκηση της επιχείρησης, η οποία τα αξιολογεί και εφόσον χρειάζεται, εκδίδει οδηγίες και αποφάσεις συμμόρφωσης ή βελτίωσης.

Δεδομένου ότι η ύπαρξη ξεχωριστού τμήματος εσωτερικού ελέγχου είναι υποχρεωτική στην περίπτωση εταιριών των οποίων οι μετοχές διαπραγματεύονται στη χρηματιστηριακή αγορά (Απόφαση Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς 5/204/00), η υπηρεσία του εσωτερικού ελέγχου έχει ως πρωταρχικό στόχο, να ελέγχει, να εκτιμά και να επισημαίνει στο διοικητικό συμβούλιο της εταιρίας κατά πόσο οι συναλλαγές και η γενικότερη δραστηριότητα της εταιρίας, καθώς και των βασικών μετόχων, των μελών του διοικητικού συμβουλίου, των στελεχών της εταιρίας και των συνδεδεμένων προσώπων αυτών, λαμβάνουν χώρα χωρίς να θίγονται τα συμφέροντα των επενδυτών/μετόχων της εταιρίας και περαιτέρω χωρίς να απειλείται η διαφάνεια και η ομαλή λειτουργία της χρηματιστηριακής αγοράς.

3.8 Χαρακτηριστικά και Αναμενόμενα Οφέλη Συστήματος Εσωτερικού Ελέγχου

Ο εσωτερικός έλεγχος αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι του συνόλου των δραστηριοτήτων μιας επιχείρησης και λειτουργεί μέσα στα πλαίσια που έχει καθορίσει το Διοικητικό της συμβούλιο. Η ιδρυτική πράξη σύστασης του τμήματος, η εξουσία και η ευθύνη του εσωτερικού ελεγκτή, θα πρέπει όχι μόνο να εγκρίνονται από το διοικητικό συμβούλιο της εταιρίας, αλλά και να συμβαδίζουν με τα Διεθνή Πρότυπα Επαγγελματικής Εφαρμογής Εσωτερικού Ελέγχου, την κείμενη νομοθεσία, την επιστήμη και την επικρατούσα πρακτική. Για τη μέτρηση και αξιολόγηση του έργου της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου, το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών έχει εκδώσει σχετικά πρότυπα, τα οποία ουσιαστικά καθορίζουν τη φύση, την έκταση, καθώς και τον σκοπό της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου. Τα πρότυπα περικλείουν ουσιαστικά δύο κατηγορίες που εφαρμόζονται στο σύνολο των υπηρεσιών εσωτερικού ελέγχου. Οι κατηγορίες αυτές είναι: α) χαρακτηριστικών, η οποία ασχολείται με τα χαρακτηριστικά γνωρίσματα των οργανισμών, καθώς και των ατόμων που εφαρμόζουν τον εσωτερικό έλεγχο, και β) διεξαγωγής, η οποία περιγράφει τη φύση των υπηρεσιών εσωτερικού ελέγχου και παρέχει ποιοτικά κριτήρια για την αξιολόγηση αυτών των υπηρεσιών. Τα πέντε γενικά πρότυπα διεξαγωγής εσωτερικού ελέγχου αναφέρονται σε

έννοιες και ορισμούς που αφορούν κυρίως στο ρόλο και την προσωπικότητα του εσωτερικού ελεγκτή, δηλαδή: α) στην ανεξαρτησία και την αντικειμενικότητα του εσωτερικού ελεγκτή από τις δραστηριότητες της επιχείρησης, β) στη σωστή επαγγελματική κατάρτιση του εσωτερικού ελεγκτή, γ) στο πλαίσιο μέσα στο οποίο δραστηριοποιείται ο εσωτερικός ελεγκτής, δ) στην ποιότητα των διαδικασιών που ακολουθεί ο εσωτερικός ελεγκτής και ε) στον τρόπο διοίκησης του τμήματος εσωτερικού ελέγχου.

Κάθε επιχείρηση είναι μοναδική και δεν είναι δυνατόν να δημιουργηθεί ένα σύστημα εσωτερικού ελέγχου που να είναι κατάλληλο για όλες τις συνθήκες και περιστάσεις. Δεν μπορεί να υπάρξει, δηλαδή, ένα τέλειο σύστημα εσωτερικού ελέγχου. Τα ειδικά χαρακτηριστικά ελέγχου σε οποιοδήποτε σύστημα εξαρτώνται από συγκεκριμένους παράγοντες, όπως είναι το μέγεθος, η φύση των εργασιών της επιχείρησης (έντασης εργασίας ή κεφαλαίου), η οργανωτική διάρθρωση και οι αντικειμενικοί στόχοι της επιχείρησης, για να διατυπώσουν ορισμένα γενικά χαρακτηριστικά, τα οποία εάν εφαρμοστούν θα βοηθήσουν την επιχείρηση να πετύχει τους βασικούς στόχους του εσωτερικού ελέγχου. Ένα ικανοποιητικό σύστημα εσωτερικού ελέγχου έχει τα εξής χαρακτηριστικά : α) Ένα καλά μελετημένο οργανωτικό σχέδιο. β) Ένα ικανοποιητικό σύστημα εξουσιοδότησης, αρμοδιοτήτων και ευθυνών. γ) Λογιστική διάρθρωση. δ) Σύγχρονη πολιτική προσωπικού. ε) Κατάλληλο και αποτελεσματικό προσωπικό εσωτερικού ελέγχου. στ) Μια ικανή και δραστήρια Επιτροπή Ελέγχου (Τσακλάγκανος και Σπαθής, 2015).

Τα αναμενόμενα οφέλη που προκύπτουν από την εφαρμογή και λειτουργία ενός αποτελεσματικού συστήματος εσωτερικού ελέγχου είναι τα ακόλουθα (Νεγκάκης και Ταχυνάκης, 2017) :

- Επιβεβαιώνεται ότι τα συστήματα και οι διαδικασίες που εφαρμόζονται γενικά και ειδικά είναι ικανοποιητικά.
- Υιοθετούνται βελτιώσεις στα συστήματα και στις διαδικασίες, οι οποίες αποτρέπουν ή αντιμετωπίζουν προβλήματα και προστατεύουν τους εργαζόμενους από άδικους καταλογισμούς ευθυνών.
- Περιορίζεται η άσκοπη γραφειοκρατική εργασία.
- Εισπράττονται διαφυγόντα έσοδα.
- Εντοπίζονται έγκαιρα προβλήματα, πριν αυτά υποπέσουν στην αντίληψη τρίτων.

- Δοκιμάζονται και εφαρμόζονται ιδέες, με σκοπό την κατάργηση ακριβών, χρονοβόρων και αναποτελεσματικών διαδικασιών.
- Εντοπίζονται ευκαιρίες για αυτοματοποίηση διαδικασιών.
- Καλλιεργείται εμπιστοσύνη στη χρήση νέων τεχνολογιών και καινοτομιών, οι οποίες αποδεικνύονται ωφέλιμες.
- Αποφεύγονται αλόγιστες δαπάνες.
- Εντοπίζονται παρεκκλίσεις από τις προδιαγραφές και τις προσδοκίες της διοίκησης της εταιρίας.
- Καλλιεργείται εμπιστοσύνη στα συστήματα επεξεργασίας πληροφοριών που χρησιμοποιεί η εταιρία.
- Ελέγχονται οικονομικά και διοικητικά προβλήματα της εταιρίας και αντιμετωπίζονται με ανεξάρτητο και συνεπώς αντικειμενικό τρόπο.
- Διασφαλίζονται τα συμφέροντα των επενδυτών/μετόχων της εταιρίας.
- Ενισχύεται η διαφάνεια και η ομαλή λειτουργία της χρηματιστηριακής αγοράς.

Επιπλέον, ο εσωτερικός έλεγχος έχει μεγάλη σπουδαιότητα και για τον εξωτερικό ανεξάρτητο Ορκωτό Λογιστή. Το σύστημα και η ποιότητα του εσωτερικού ελέγχου που χρησιμοποιείται από την επιχείρηση, θα καθορίσει το πρότυπο και τη διαδικασία του εξωτερικού ελέγχου. Οι ανεξάρτητοι Ορκωτοί Λογιστές εξετάζουν και αξιολογούν το σύστημα εσωτερικού ελέγχου, ώστε να πεισθούν για την αξιοπιστία των λογιστικών δεδομένων και να καθορίσουν το πρόγραμμα και το χρονοδιάγραμμα της ελεγκτικής διαδικασίας, τα οποία είναι απαραίτητα για την έκφραση γνώμης βασισμένη στην ειλικρίνεια και αξιοπιστία των χρηματοοικονομικών καταστάσεων.

3.9 Εξωτερικός Έλεγχος – Χαρακτηριστικά Εξωτερικού Ελεγκτή

Από τη μία μεριά, ο εσωτερικός ελεγκτής σταθμίζει “εκ των έδων” τις συναλλαγές μιας οικονομικής μονάδας, ενώ από τη άλλη μεριά ο εξωτερικός ελεγκτής προσφέρει τις υπηρεσίες του χωρίς να έχει συσχετισθεί ή εγκλιματισθεί με τα άτομα και τους παράγοντες που προσδιορίζουν τις δυνατότητες και τις αδυναμίες της επιχείρησης. Η έλλειψη κάθε είδους δεσμών με τους διοικούντες την οικονομική μονάδα και η αυτοτέλεια της δράσης του απέναντι στις επιδράσεις τους, αποτελούν το καλύτερο πιστοποιητικό του κύρους και της

ευρύτατης χρησιμότητας και ορθότητας των πορισμάτων του. Η διενέργεια αυστηρού, αντικειμενικού και επαρκώς τεκμηριωμένου ελέγχου, μπορεί να προχωρήσει έτσι απρόσκοπτα, αφού είναι δύσκολο να περιορισθούν τα πεδία δράσης του εξωτερικού ελέγχου. Ο εξωτερικός ελεγκτής προκειμένου να είναι αντικειμενικός, δίκαιος και αποτελεσματικός, είναι απαραίτητο να απέχει από προσωπικές γνωριμίες και σχέσεις με το ανθρώπινο δυναμικό της ελεγχόμενης εταιρίας. Σύμφωνα με τον Levitt (2000), η ανεξαρτησία είναι η ουσία της υπόθεσης στο ελεγκτικό επάγγελμα, το βασικό στοιχείο που δίνει αξία στη δουλειά του εξωτερικού ελεγκτή. Είναι μία βασική προϋπόθεση, έτσι ώστε οι τίμιες και αποτελεσματικές αγορές να συνεχίζουν να λειτουργούν και κατ' επέκταση να υφίστανται. Η χρήση των ελεγκτικών υπηρεσιών από εξωτερικό ελεγκτή πραγματοποιείται, είτε επειδή το προβλέπει η ισχύουσα νομοθεσία της χώρας, είτε επειδή το επιθυμεί η διοίκηση ή οι μέτοχοι της επιχείρησης.

Στις μέρες μας, στις περισσότερες οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες, ο εξωτερικός έλεγχος δεν θεωρείται πια ένα επάγγελμα, αλλά έχει αναχθεί στην περιωπή ενός λειτουργήματος. Όσο αυξάνεται η πολυπλοκότητα των οικονομικών σχέσεων και κυριαρχούν τάσεις συγκεντρωτισμού και γιγάντωσης των οικονομικών μονάδων, τόσο περισσότερο γίνεται αναγκαία η οργάνωση και συγκρότηση του εξωτερικού ελέγχου σε ανεξάρτητο λειτούργημα, με επαρκή και σαφώς οριοθετημένο θεσμικό πλαίσιο δράσης. Η διαύγεια στις οικονομικές συναλλαγές αποτελεί σήμερα καθολικό αίτημα για το σύνολο του παραγωγικού και διοικητικού δυναμικού των επιχειρήσεων, καθώς και ευρύτερων στρωμάτων του κοινωνικού συνόλου. Η εξασφάλιση και πιστοποίηση αυτής της διαύγειας στις οικονομικές συναλλαγές ανεβάζει την στάθμη των προσδοκιών και των απαιτήσεων των πελατών και των εξωτερικών ελεγκτών.

Οι ικανότητες των ελεγκτών για να διεκπεραιώσουν το λεπτό έργο τους, θα πρέπει να αντανακλούν τόσο στη δόμηση του χαρακτήρα και της προσωπικότητάς τους, όσο και στη σφυρηλάτηση της επαγγελματικής τους οντότητας. Το ανεπίληπτο και αψεγάδιαστο ήθος, μαζί με την ακεραιότητα του χαρακτήρα, αποτελούν τα πρωταρχικά προσόντα για όλους τους εξωτερικούς ελεγκτές, αφού η ιδιαιτερότητα και η λεπτότητα του λειτουργήματός τους μπορεί να παραλληλισθεί με αυτό του δικαστή. Παράλληλα, άλλα απαραίτητα προσόντα που θα πρέπει να διαθέτουν οι εξωτερικοί ελεγκτές είναι τα εξής (Τσακλάγκανος και Σπαθής, 2015) :

- Υψηλό επίπεδο εξειδικευμένων γνώσεων, οι οποίες θα πρέπει να ανανεώνονται και να προσαρμόζονται σύμφωνα με τις δυναμικές εξελίξεις της οικονομικής επιστήμης.
- Απόκτηση πείρας μέσα από τη μακροχρόνια ενασχόλησή τους με διάφορα ζητήματα ελέγχου. Τα αντικείμενα της έρευνάς τους πρέπει να ακολουθούν ένα αυξητικό βαθμό δυσκολίας, ώστε η προηγούμενη πείρα που θα αποκτάται, να αξιοποιείται πλήρως για τα νέα δεδομένα που διαδοχικά θα προκύπτουν.
- Αναπτυγμένη κριτική ικανότητα και αντιληπτικότητα, χωρίς ενδοιασμούς και χρονοτριβές. Η σφυρηλάτηση της κρίσης του ελεγκτή θεωρείται απαραίτητο εχέγγυο για να κατανοεί και να ιεραρχεί τη σπουδαιότητα των μεγεθών που αποτελούν ορόσημα στην πορεία της ελεγκτικής διαδικασίας. Η έγκαιρη επισήμανση των δυσκολιών που αντιμετωπίζει, θα τον βοηθήσει να κερδίσει πολύτιμο χρόνο και να βρει τις ενδεδειγμένες λύσεις, κάνοντας χρήση της αντιληπτικής του ικανότητας για όλο το φάσμα των κονδυλίων και των λογαριασμών που θα ελέγξει.
- Ευστροφία πνεύματος και έφεση για να αυτοσχεδιάζει και να επινοεί διαρκώς νέες μεθόδους και διαδικασίες, προκειμένου να προσεγγίζει ευκολότερα περίπλοκες καταστάσεις.
- Σιγουριά και αυτοπεποίθηση για την ορθότητα του έργου του και τα συμπεράσματα στα οποία καταλήγει, για να μη γίνει έρμαιο αντιφατικών στοιχείων και μεγεθών που επιδέχονται πολλές ερμηνείες.
- Λεπτότητα, διπλωματικότητα και διακριτικότητα στις επαφές του και στην εκτέλεση των καθηκόντων του, καθώς δεν είναι απλή υπόθεση ο έλεγχος του κύκλου εργασιών των άλλων προσώπων. Η κακοπιστία και οι ηθελημένες παρεξηγήσεις συνήθως βρίσκονται σε ημερήσια διάταξη.
- Ευχέρεια στην έκφραση και διατύπωση τόσο του γραπτού, όσο και του προφορικού λόγου. Ακόμη, καλλιέργεια της ικανότητας να πείθει ο ελεγκτής για την ορθότητα των απόψεών του και την αναγκαιότητα των πράξεών του.
- Προθυμία για συνεργασία με τους ελεγχόμενους και καλλιέργεια σχέσεων αμοιβαίας κατανόησης και αλληλοενημέρωσης, καθώς μόνο με αυτό τον τρόπο μπορεί να του παρασχεθούν οι απαραίτητες διευκρινιστικές πληροφορίες και να αποφευχθούν τυχόν παρανοήσεις.
- Εργατικότητα, εμμονή και επιμέλεια στο έργο του, αποκλεισμός των συμβιβαστικών λύσεων που θα μπορούσαν να αλλοιώσουν την εικόνα της ελεγχόμενης μονάδας για χάρη των διοικούντων και σε βάρος του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου.

3.10 Η Ηθική Ευθύνη του Ορκωτού Ελεγκτή

Στην σημερινή κοινωνία η ακριβοδίκαιη γνώμη του ελεγκτή λογιστή συμβάλλει στην προστασία ενός σημαντικού αριθμού κοινωνικών ομάδων, όπως είναι οι μέτοχοι μιας επιχείρησης, οι εργαζόμενοι, οι τράπεζες, οι προμηθευτές, οι πιστωτές, αλλά και η ίδια η πολιτεία. Αρκετά άτομα επηρεάζονται άμεσα από το έργο των ορκωτών ελεγκτών-λογιστών, γεγονός που καθιστά την ελεγκτική εργασία ανεξάρτητη και συνεπή. Το έργο της επομένως, συμβάλλει στην ενίσχυση της θέσης των επιχειρήσεων, στην ορθολογική κατανομή των πόρων, στην ανάπτυξη υγιών εταιριών, νέων προϊόντων και υπηρεσιών. Συνεπώς, είναι πολύ σημαντική η έννοια της ευθύνης που φέρουν οι ορκωτοί ελεγκτές-λογιστές απέναντι στις παραπάνω κοινωνικές ομάδες, καθώς και στα συμφέροντα της καθεμίας. Η ευθύνη των ορκωτών ελεγκτών λογιστών μπορεί να διακριθεί σε ηθική και νομική ευθύνη. Όσον αφορά τη νομική ευθύνη, όλο και περισσότερο γίνεται λόγος για τα όρια ευθύνης των ελεγκτών και κατ' επέκταση των ελεγκτικών εταιριών.

Στην Ελλάδα, η επαγγελματική συμπεριφορά των ορκωτών ελεγκτών προβλέπει, βάσει νόμου, μια σειρά από προληπτικές απαγορεύσεις, οδηγίες και κυρώσεις. Η προσωπική συμπεριφορά και η ηθική των όσων ασκούν το επάγγελμα, δεν είναι δυνατόν να προβλεφθεί και να ορισθεί πλήρως στους κώδικες, αλλά εξαρτάται από την ακεραιότητα του χαρακτήρα και το ήθος του επαγγελματία. Επιπλέον, ρυθμιστικό πλαίσιο για αστική, πειθαρχική και ποινική ευθύνη των ορκωτών ελεγκτών-λογιστών έναντι των ελεγχόμενων εταιριών, ρυθμίζεται από νόμους. Η ζημιά που μπορεί να προκαλέσει σε μετόχους ή σε τρίτους στην επιχείρηση εξαιτίας παραλείψεων, αμέλειας ή μη ύπαρξης εχεμύθειας, αποτελούν σοβαρές αιτίες καταλογισμού ευθυνών στους ελεγκτές. Στις Η.Π.Α. τα φαινόμενα οικονομικής απάτης ολοένα και πληθαίνουν. Για το λόγο αυτό, οι εταιρίες ορκωτών ελεγκτών-λογιστών είναι υποχρεωμένες να αναζητήσουν τρόπους προστασίας από τις εξοντωτικές ποινές. Οι νεοεισερχόμενοι επιστήμονες στον τομέα της ελεγκτικής, καθώς και οι χρήστες των οικονομικών καταστάσεων, χρειάζεται να γνωρίζουν τις πειθαρχικές ευθύνες που τους βαραίνουν σε περίπτωση παραπτώματος.

Ο ορκωτός ελεγκτής-λογιστής έχει αναλάβει να εκτελέσει κάποια συγκεκριμένη ανάγκη του κοινωνικού συνόλου. Η ευθύνη με την οποία είναι επιφορτισμένος, τον επιβαρύνει νομικά, αλλά και ηθικά απέναντι στην κοινωνία. Για το λόγο αυτό, το ίδιο το

σώμα ορκωτών ελεγκτών-λογιστών επιβάλλει ευθύνη με τη μορφή ενός επαγγελματικού κώδικα συμπεριφοράς, προς τους πελάτες αλλά και προς τα μέλη που ανήκουν στο ίδιο το σώμα. Η ύπαρξη ενός ενεργού επαγγελματικού κώδικα είναι αναγκαία, διότι οι νομικά θεσμοθετημένες ευθύνες δεν είναι ικανές να περιγράψουν και να διαμορφώσουν τις πρέπουσες συμπεριφορές σε όλες τις εκφάνσεις του επαγγέλματος. Τα όσα επιβάλλει ο κώδικας συμπεριφοράς, είναι η αναγνώριση της κοινωνικής ευθύνης του επαγγέλματος σε όλους όσους εξασκούν το επάγγελμα. Μέσα από τον εν λόγω κώδικα οριοθετείται η συμπεριφορά των ορκωτών λογιστών και προστατεύεται το ίδιο το επάγγελμα, αφού επενδύει στην περαιτέρω ανάπτυξή του, με την στελέχωση ατόμων, τα οποία διαθέτουν τα απαραίτητα χαρακτηριστικά προσόντα. Επομένως γίνεται κατανοητό ότι το συγκεκριμένο επάγγελμα έχει συγκεκριμένους κοινωνικούς στόχους, δηλώνοντας ότι μπορεί να εκπληρώσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τις υποχρεώσεις του προς το κοινωνικό σύνολο. Άλλωστε το ίδιο το κοινωνικό σύνολο έχει την ανάγκη να εμπιστευτεί τον ορκωτό ελεγκτή-λογιστή ως προς τις ικανότητές του σχετικά με την ολοκλήρωση του έργου που έχει αναλάβει. Έτσι λοιπόν, το επάγγελμα βαραίνει αυτόν που το εξασκεί, με συνέπεια προσωπική και ηθική. Η προσωπική ηθική του ορκωτού ελεγκτή αποτελεί εγγύηση που συντελεί στην ανάπτυξη σχέσεων εμπιστοσύνης μεταξύ των διάφορων κοινωνικών ομάδων, οι οποίες χρησιμοποιούν τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις, που έχουν γνωμοδοτηθεί και φέρουν την υπογραφή των ορκωτών ελεγκτών.

Αν και δεν υπάρχει μέχρι τώρα ένας γενικός κώδικας κοινωνικής επαγγελματικής συμπεριφοράς και ευθύνης που να μπορεί να εφαρμόζεται σε όλες τις περιπτώσεις άσκησης του επαγγέλματος, υπάρχουν όμως πρότυπα που έχουν ορισθεί χάρη στη μακροχρόνια άσκηση του θεσμού και στη συσσωρευμένη πείρα των όσων ασκούν το επάγγελμα. Έτσι, μπορούν να αντιμετωπιστούν οι καινούριες καταστάσεις και τα δεδομένα που προκύπτουν. Για τους ορκωτούς ελεγκτές-λογιστές χαρακτηριστικό παράδειγμα χρήσης κώδικα επαγγελματικής συμπεριφοράς αποτελεί ο κώδικας του Σώματος Ορκωτών Λογιστών Η.Π.Α.. Οι εσωτερικοί ελεγκτές στις Η.Π.Α. έχουν τον δικό τους κώδικα επαγγελματικής ευθύνης και συμπεριφοράς υπό την εποπτεία του Institute of Internal Auditors των Η.Π.Α.. Οι κώδικες αυτοί αναφέρονται σε ένα συγκεκριμένο τρόπο συμπεριφοράς και αντιμετώπισης διαφόρων επαγγελματικών ζητημάτων. Ο ελεγκτής καλείται προς την κοινωνία και προς τους πελάτες του να είναι αντικειμενικός, εχέμυθος, δίκαιος και ικανός να μπορεί να εξυπηρετεί όσους τον εμπιστεύονται. Έτσι, ο κάθε ορκωτός ελεγκτής-λογιστής χρειάζεται να διαμορφώνει την προσωπικότητά του βάσει των προτύπων που ορίζουν οι κώδικες.

3.11 Η Αστική και Νομική Ευθύνη του Ορκωτού Ελεγκτή

Οι νόμιμοι ελεγκτές (ορκωτοί ελεγκτές), που αναλαμβάνουν να ελέγξουν τις χρηματοοικονομικές καταστάσεις μιας επιχείρησης και να εκφράσουν τη γνώμη τους, έχουν την υποχρέωση να εκτελέσουν το έργο τους ακολουθώντας τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου (ΔΠΕ), την ισχύουσα φορολογική νομοθεσία, καθώς και τους κανόνες δεοντολογικής συμπεριφοράς. Η αυστηρή τήρηση των προτύπων και κανόνων έχει ιδιαίτερη σημασία. Μάλιστα, σύμφωνα με τους κανόνες δικαίου (Τσακλάγκανος, 2001), όταν ο πελάτης-ελεγχόμενη εταιρία ζημιωθεί από την άσκηση των καθηκόντων του ελεγκτή, για παράβαση σύμβασης ή για δόλο ή για αμέλεια κατά την άσκηση των ελεγκτικών του καθηκόντων. Όσον αφορά την αστική ευθύνη του νόμιμου ελεγκτή, σημειώνεται ότι η ευθύνη κατά την άσκηση των καθηκόντων του δεν έχει μόνο προσωπικό χαρακτήρα, αλλά και συλλογικό-εταιρικό. Ευθύνεται δηλαδή, χωριστά ο κάθε μέτοχος ή εταίρος, καθώς και η ελεγκτική εταιρία θεωρείται αλληλέγγυα συνυπεύθυνη για την κάλυψη της ζημίας. Για το λόγο αυτό στην πράξη, οι νόμιμοι ελεγκτές ή/και οι ελεγκτικές εταιρίες υποχρεούνται να έχουν ασφαλιστική κάλυψη (άρθρο 29, παρ. 5 του ν.3693/08), για την αποζημίωση οποιουδήποτε ζημιωθέντος φυσικού ή νομικού προσώπου.

Η αστική ευθύνη των ορκωτών ελεγκτών για αντιδεοντολογικές ή παράνομες πράξεις και παραλείψεις, αποτελεί σημαντικό μηχανισμό εξασφάλισης της καλής και χρηστής λειτουργίας της αγοράς. Η αστική ευθύνη των ελεγκτών μπορεί να έχει διαφορετικές νομικές βάσεις, όπως η νομοθεσία περί εταιριών, ειδικές νομοθετικές διατάξεις ή να παίρνει τη μορφή ενοχικής ευθύνης που βασίζεται στη σύμβαση παροχής ανεξάρτητων ελεγκτικών υπηρεσιών που έχει συναφθεί μεταξύ της οντότητας και του ελεγκτή. Ο ελεγκτής που αναλαμβάνει τον έλεγχο μιας επιχείρησης, αναλαμβάνει ταυτόχρονα και την ευθύνη να εκτελεί την συμφωνηθείσα σύμβαση κατά τον τρόπο που ορίζεται από την επαγγελματική του ιδιότητα. Από τη διατύπωση του Ν. 2190/1920 προκύπτει ότι η ευθύνη των ορκωτών ελεγκτών είναι ατομική και όχι συλλογική, ακόμη κι αν ο έλεγχος γίνεται από δύο ή περισσότερους ελεγκτές. Η ευθύνη παρ' όλα αυτά ορίζεται στον ελεγκτή μόνο αν διαπιστωθεί παράβαση καθήκοντος, αδίκημα, αλλά και ζημία. Επιπλέον, η ευθύνη του ελεγκτή είναι δικαιοπρακτική, γιατί απορρέει από τη συμβατική του σχέση με την εταιρία που ελέγχει, αφού έχει αναλάβει την υποχρέωση να διεξάγει με επαγγελματική ακεραιότητα τον έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων. Ο ελεγκτής φέρει ευθύνη για την ελεγκτική του εργασία και μετά την υποβολή

του πιστοποιητικού ελέγχου στη διοίκηση της εταιρίας. Επομένως, αν εκ των υστέρων διαπιστωθεί ότι η οικονομική κατάσταση της εταιρίας δεν ήταν αυτή που απεικονιζόταν αρχικά στις οικονομικές καταστάσεις, μπορεί να τροποποιηθεί το πιστοποιητικό του ελέγχου, με την δημοσίευση της τροποποίησης σε μεγάλης κυκλοφορίας εφημερίδες και προς ενημέρωση του επενδυτικού κοινού.

Οι ήδη εμφανείς εξελίξεις στους χώρους όπου διαμορφώνεται και ολοκληρώνεται η διαδικασία λήψεως χρηματοοικονομικών αποφάσεων (ανάπτυξη του Χρηματιστηρίου, οδηγίες Ευρωπαϊκής Κοινότητας, νέος νόμος περί εξωτερικού ελέγχου και ελεγκτών, και άλλα), θα αυξήσουν από τη μια μεριά την ευθύνη αυτών που συμμετέχουν στη διαδικασία αυτή ως παραγωγοί οικονομικών πληροφοριών, συμπεριλαμβανομένων και αυτών που έχουν την ευθύνη του ελέγχου της ποιότητας των αποφάσεων αυτών, και από την άλλη μεριά την αντίληψη του κοινού για την ευθύνη αυτή και συνεπώς και την επιδίωξη αποζημίωσης για τυχόν απώλειες που θα συνδέονται με την πλημμελή εξάντληση αυτής της ευθύνης εκ μέρους των φορέων της. Από την ίδια αντίληψη της πιθανότητας να αυξηθούν οι περιπτώσεις αντιδικίας, αλλά και ο αριθμός και η ιδιότητα των εμπλεκόμενων μερών, κινείται ο νέος νόμος περί ορκωτών ελεγκτών που προβλέπει την ασφάλιση των ορκωτών ελεγκτών έναντι απαιτήσεων αποζημίωσης που θα προκύψουν από σκόπιμη ενέργεια ή παράλειψη του ορκωτού κατά τον έλεγχο και την έκδοση του πιστοποιητικού ελέγχου, εφόσον αυτή οφείλεται σε δόλο ή βαριά αμέλεια του ασκήσαντος τον έλεγχο και αποδεδειγμένα προκλήθηκε από τη χρήση του πιστοποιητικού ελέγχου. Στο ίδιο άρθρο καθορίζονται και τα ελάχιστα ποσά αποζημίωσης που θα καλύπτει η ασφάλιση και τα οποία, όχι μόνο δεν μπορεί να είναι τελικά, αλλά και θα πρέπει να αναπροσαρμόζονται κατά καιρούς. Για το λόγο αυτό, συνίσταται η διατήρηση από κάθε ορκωτό ελεγκτή ικανής και κατάλληλης δικηγορικής υποστήριξης, πέραν από την ασφάλιση.

3.12 Η Ευθύνη των Ορκωτών Ελεγκτών ως Παράμετρος στην Καταπολέμηση της Απάτης

Οι συνεχείς αποτυχίες μεμονωμένων ορκωτών ελεγκτών και πολυεθνικών ελεγκτικών εταιριών να αποτρέψουν, ανακαλύψουν και αποκαλύψουν απάτες που έχουν πολύ σημαντικό αντίκτυπο στο διεθνές επενδυτικό κοινό μέσω των κεφαλαιαγορών (λόγω συμμετοχής στο

μετοχικό κεφάλαιο), έχει οδηγήσει το νομικό προβληματισμό διεθνώς στη δημιουργία θεωρητικών μοντέλων με βάση τα οποία μπορεί να καθορίζεται η ευθύνη αυτή στα πλαίσια αστικών αγώνων για αποζημίωση. Θα πρέπει να επισημανθεί πως ένα ορθολογικό σύστημα για την αστική ευθύνη των ελεγκτών, οφείλει να διατηρεί μια ισορροπία μεταξύ της ευθύνης τους για εταιρικές απάτες, καταχρήσεις και σκάνδαλα (τα οποία ζημιώνουν σοβαρά τους επενδυτές και την αγορά), και της πολλαπλασίως μικρότερης των ζημιών αμοιβής που συνήθως οι εξωτερικοί ελεγκτές λαμβάνουν κατά την εμπορική προσφορά των ελεγκτικών τους υπηρεσιών. Επιπλέον, ένα λειτουργικό σύστημα αστικής ευθύνης οφείλει να βασίζεται σε διακρίσεις ανάλογα με το βαθμό πταίσματος των ελεγκτών σε τέτοιες υποθέσεις, λαμβάνοντας υπ' όψιν ότι οι ελεγκτές δεν αποτελούν ποτέ τον πρωταγωνιστικό παράγοντα. Ο ρόλος τους σε υποθέσεις, όπως η Enron ή της Parmalat, αφορούσε βεβαίως είτε την απόκρυψη είτε την υποβοήθηση της απάτης. Ωστόσο, σε όλες τις περιπτώσεις, η πραγματική πηγή των καταχρηστικών συμπεριφορών εντοπίζεται είτε στους διευθύνοντες της εταιρίας, είτε στους ιδιοκτήτες της, οι οποίοι αποφασίζουν να εξαπατήσουν τους επενδυτές και τους πιστωτές της εταιρίας. Όσον αφορά τους μετόχους μειοψηφίας, όπως και οι επενδυτές που επένδυσαν σε μετοχές της εταιρίας, θα έπρεπε να είχαν διευθετήσει μία σωστή νομική εκπροσώπηση. Δια του λόγου το αληθές, όταν οι οικονομικές καταστάσεις ήταν ωραιοποιημένες, κέρδιζαν κι οι μέτοχοι μειοψηφίας και οι επενδυτές στο χρηματιστήριο. Οπότε, για ποιο λόγο δεν έκαναν παράπονα, παρά μόνον όταν επήλθε η καταστροφή; Ίσως η απάντηση να βρίσκεται ακριβώς στον ίδιο λόγο για τον οποίο οι φορολογικοί ελεγκτές είναι πιο διαλλακτικοί σε έναν τακτικό έλεγχο που γίνεται σε εταιρία που παρουσιάζει μεγάλη και αδιάλειπτη κερδοφορία.

Σύμφωνα με το Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 200, οι ελεγκτές είναι επιφορτισμένοι με τη θεμελίωση και έκφραση γνώμης όσον αφορά τις οικονομικές καταστάσεις μιας επιχείρησης, την τελική ευθύνη όμως για την προετοιμασία και παρουσίαση των καταστάσεων αυτών, φέρουν οι διοικούντες της οικονομικής οντότητας και εκείνοι που είναι υπεύθυνοι για την εταιρική διακυβέρνηση, εταίροι ή μέτοχοι. Το πνεύμα της δήλωσης αυτής του ΔΠΕ 200, δεν αποτελεί μόνο μία αναμφισβήτητη πραγματικότητα της αγοράς, αλλά υπάρχει και νομοθετική κατοχύρωση ότι τελικός υπεύθυνος για τυχόν απάτη στις οικονομικές καταστάσεις είναι η διοίκηση. Συγκεκριμένα, ο νόμος Sarbanes Oxley (2002) και η οδηγία εκ περί υποχρεώσεων διαφάνειας των εισηγμένων εταιριών, ζητούν από τον Διευθύνοντα Σύμβουλο της εταιρίας (CEO) και τον υπεύθυνο λογιστηρίου (CFO), να επιβεβαιώσουν μετά τον απαιτούμενο έλεγχο από εξωτερικούς ορκωτούς ελεγκτές, την ακρίβεια των οικονομικών καταστάσεων σε

ότι αφορά τη χρηματοοικονομική κατάσταση και τις δραστηριότητες της εταιρίας. Επομένως, ένα σύστημα τυπικής και απεριόριστης ευθύνης των ελεγκτών θα ήταν τουλάχιστον άδικο, καθώς και το κόστος ασφάλισης αυτής της απεριόριστης αδικοπρακτικής ευθύνης τεράστιο, τόσο για τους ίδιους τους ελεγκτές, όσο και για τις εταιρίες που τους απασχολούν.

Η αναμφισβήτητη ευθύνη των ορκωτών ελεγκτών σε μια σειρά εταιρικών σκανδάλων, δεν πρέπει να λειτουργεί ως άλλοθι για την αποτυχία των ελεγκτικών αρχών να ασκήσουν αποτελεσματικά τα εποπτικά τους καθήκοντα. Ούτε βέβαια απαλλάσσει τους επενδυτές από τις συνέπειες των επιλογών τους, μέσα στον κερδοσκοπικό πυρετό που τους χαρακτηρίζει, όταν αποτυγχάνουν να επιδείξουν ακόμη και τον στοιχειώδη σκεπτικισμό σε σχέση με την επενδυτική τους δραστηριότητα. Επίσης, ο έλεγχος των οικονομικών καταστάσεων από τους εξωτερικούς ελεγκτές, δεν θα πρέπει να χρησιμοποιείται ως λόγος απαλλαγής από τις ευθύνες τους για ακριβή και αληθινή παρουσίαση των οικονομικών στοιχείων των εταιριών τους, των ιδιοκτητών-μετόχων και των διευθυνόντων και μελών διοικητικού συμβουλίου. Η ποιότητα των ελεγκτικών υπηρεσιών μπορεί να βελτιωθεί σημαντικά μέσω της χρήσης ενός ορθολογικού συστήματος αστικής ευθύνης, εφόσον αυτό στοχεύει αφενός μεν στην αύξηση της αποτρεπτικής ισχύος των σχετικών προστατευτικών διατάξεων, αφετέρου δε στην ενίσχυση του ανταγωνισμού στην αγορά, για την παροχή ελεγκτικών υπηρεσιών, βελτιώνοντας σημαντικά την ποιότητά τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΕΓΚΛΗΜΑ ΚΑΙ ΕΛΕΓΧΟΣ ΓΙΑ ΑΠΑΤΗ **ΣΤΙΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ**

4.1 Εισαγωγή

Στο παρόν κεφάλαιο, θα πραγματοποιηθεί ανάλυση του οικονομικού εγκλήματος και θα παρουσιαστούν τα χαρακτηριστικά του. Παράλληλα, θα παρουσιασθεί και θα αναλυθεί διεξοδικά η περίπτωση του λευκού κολάρου, οι τρόποι αντιμετώπισής του, καθώς και οι μορφές που λαμβάνει μέσα σε επιχειρήσεις και οργανισμούς. Θα υπάρξει αναφορά στην έννοια της διαφθοράς και στις μορφές στις οποίες αυτή εμφανίζεται. Επιπλέον, το κεφάλαιο αυτό έρχεται για να δώσει τα ερείσματα και τα μέσα που έχει ένας αποτελεσματικός εσωτερικός ελεγκτής για τη διερεύνηση της απάτης επί των χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Γίνεται αναφορά στον εννοιολογικό προσδιορισμό της απάτης, στο τρίγωνο της απάτης, καθώς και στις συνθήκες που βοηθούν να ευδοκιμήσει μία απάτη. Επιπλέον, το κεφάλαιο πραγματεύεται τη συμβολή ενός αποτελεσματικού συστήματος εσωτερικού ελέγχου στην καταπολέμηση της απάτης.

4.2 Εννοιολογικός Προσδιορισμός του Οικονομικού Εγκλήματος

Το οικονομικό έγκλημα περιλαμβάνει μια ευρεία κατηγορία αδικημάτων, τα οποία βρίσκονται σε άμεση συνάρτηση με το χρήμα. Η νομοθετική του ρύθμιση περιλαμβάνεται, εκτός από τον ποινικό κώδικα, και σε ποινικούς νόμους. Τα νομοθετήματα αυτά αφορούν ποικίλες μορφές, όπως τον ανταγωνισμό, το απόρρητο, τη διαφθορά, τη δωροδοκία, τις εταιρίες, τους καταχραστές του Δημοσίου, το λαθρεμπόριο, τη νομιμοποίηση εσόδων από εγκληματικές δραστηριότητες, το περιβάλλον, την πνευματική ιδιοκτησία, τα προσωπικά δεδομένα, τα φορολογικά αδικήματα, τα χρέη προς το Δημόσιο και τις χρηματιστηριακές συναλλαγές. Επίσης, το οικονομικό έγκλημα ορίζεται ως το σύνολο μιας αθέμιτης

δραστηριότητας, η οποία τελείται μέσω των επιχειρήσεων και έχει ως αποτέλεσμα την απειλή ή βλάβη της καλής λειτουργίας της οικονομίας.

Αποτελεί κοινό μυστικό ότι τα οικονομικά εγκλήματα ευδοκιμούν στην παγκόσμια οικονομία. Αλλοιώνουν το παιχνίδι της ελεύθερης οικονομίας της αγοράς και διαβρώνουν την ρυθμιστική κρατική παρέμβαση, με ταυτόχρονη εκμετάλλευση και των δύο. Ανάμεσα σε πολλές, γενεσιουργός αιτία του οικονομικού εγκλήματος θεωρείται η κρίση της περιόδου 1930-1936. Στις μέρες μας, γίνεται γενικώς αποδεκτό ότι το οικονομικό έγκλημα, δεν έχει απλώς επιπτώσεις σε μια τοπικά περιορισμένη κοινωνία, αλλά ενδέχεται να επηρεάζει ολόκληρη την παγκόσμια οικονομία. Στην χώρα μας ειδικότερα, η οικονομική εγκληματικότητα συνδέθηκε με τη διεθνή οικονομική κατάσταση της περιόδου που διανύουμε ως μια από τις βασικές της αιτίες, καθώς και η καταστολή της, με τις προσπάθειες να ξεπεραστεί η εν λόγω κρίση. Στο πλαίσιο αυτό, το οικονομικό έγκλημα είναι φυσικό να απασχολεί έντονα τον ποινικό νομοθέτη (με άμεσο τον κίνδυνο της συγκυριακής νομοθέτησης), την επιστήμη, αλλά και τον εφαρμοστή του δικαίου.

Η Ελληνική έννομη τάξη γνωρίζει εγκλήματα, τα οποία έχουν οικονομικό περιεχόμενο ή οικονομική σημασία, όπως συμβαίνει ιδιαίτερα με τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και κατά των περιουσιακών δικαιωμάτων. Οι πράξεις αυτές ωστόσο δεν συνιστούν οικονομικά εγκλήματα, μόνο για το λόγο ότι παρουσιάζουν μια οικονομική παράμετρο. Με τον όρο “οικονομικό έγκλημα” γίνεται γενικά δεκτό ότι εννοείται κάτι διαφορετικό. Έτσι, για παράδειγμα, δεν είναι οικονομικό έγκλημα κάθε απάτη ή κάθε αισχροκέρδεια. Μήπως, όμως, είναι κάθε περίπτωση “μεγάλης” απάτης ή κάθε περίπτωση παράνομης συμπεριφοράς από την οποία προκλήθηκε ιδιαίτερα μεγάλη περιουσιακή ζημία; Και εδώ η απάντηση πρέπει να είναι αρνητική, διότι ο ορισμός του οικονομικού εγκλήματος ενέχει και ποσοτικά κριτήρια, όχι όμως αποκλειστικά.

Στην επιστήμη του ποινικού δικαίου δεν υπάρχει παγιωμένος ορισμός του οικονομικού εγκλήματος. Ωστόσο, η έννοια αυτού προσδιορίζεται συνήθως με αναφορά στο ιδιαίτερο έννομο αγαθό που προσβάλλεται με την τέλεσή του. Ως έννομο αγαθό, αναφέρεται ιδίως η οικονομία, και συγκεκριμένα η εθνική οικονομία στο σύνολο ή σε κάποιους επιμέρους κλάδους ή θεσμούς της, ή η οικονομική τάξη. Έτσι, ως οικονομικό έγκλημα ορίζεται η τυποποιημένη στο νόμο, αξιόποινη πράξη, η οποία τελείται με εκμετάλλευση των

δυνατοτήτων του οικονομικού συστήματος, αποσκοπεί στην επαύξηση της περιουσίας του δράστη ή και άλλου για τον οποίο αυτός ενεργεί και, κατά κανόνα, βλάπτει την περιουσία του Δημοσίου, των τραπεζών, των επιχειρήσεων ή του καταναλωτικού κοινού. Διαφορετικά, το οικονομικό έγκλημα ορίζεται ως το σύνολο της αθέμιτης εκείνης δραστηριότητας, η οποία τελείται μέσω των επιχειρήσεων και έχει σαν αποτέλεσμα την προσβολή (απειλή ή βλάβη) της καλής λειτουργίας της οικονομίας ή σημαντικών κλάδων και θεσμών της.

Εάν εξαιρέσει κανείς το οργανωμένο έγκλημα και τα καθαρώς δημοσιονομικά εγκλήματα από το πεδίο της οικονομικής εγκληματικότητας, θα διαπιστώσει ότι κοινό παρανομαστή των οικονομικών εγκλημάτων αποτελεί το γεγονός ότι όλα βάλλουν κατά του έννομου αγαθού, δηλαδή κατά της οικονομικής τάξεως. Με τον όρο αυτό, νοείται, το σύνολο των έννομων προσδοκιών των κοινωνιών σχετικά με τον τρόπο άσκησης της θεμιτής οικονομικής δράσης. Οι προσδοκίες αυτές αποτυπώνονται στους κανόνες που διέπουν την εκδήλωση και ανάπτυξη της οικονομικής δραστηριότητας στην έννομη τάξη και έχουν οικονομικό αντίκρισμα, αφού συγκροτούν το περιβάλλον “κλίμα εμπιστοσύνης”, εντός του οποίου αναπτύσσεται η επιχειρηματική δράση. Όταν το περιβάλλον αυτό “εμπιστοσύνης” διαβρώνεται από θύλακες αβεβαιότητας ως προς το θεμιτό ή μη της άσκησης συγκεκριμένης οικονομικής δραστηριότητας, τότε η συμπεριφορά των κοινωνιών προσανατολίζεται όχι στην κανονιστικά αναμενόμενη θεμιτή συμπεριφορά, αλλά στην αβεβαιότητα, με αποτέλεσμα οι κανόνες του οικονομικού παιχνιδιού να μην είναι πλέον δεδομένοι και τα πάντα να τείνουν να επιτρέπονται στο οικονομικό πεδίο. Υπό το πρίσμα αυτό, ως οικονομικό έγκλημα πρέπει να θεωρείται η προσβολή της οικονομικής τάξης, που εξωτερικεύεται με την απόκτηση οικονομικών πλεονεκτημάτων προερχόμενων είτε από την ανάπτυξη αθέμιτης οικονομικής δραστηριότητας, είτε από την καταχρηστική εκμετάλλευση οικονομικής ισχύος.

Από την άλλη πλευρά, σε αντιδιαστολή με το οικονομικό έγκλημα, το οικονομικό αδίκημα ως παράνομη συμπεριφορά, από τη σκοπιά του διοικητικού δικαίου, συνιστά πράξη μη συμμόρφωσης του διοικούμενου προς τις επιταγές της θεμιτής οικονομικής δράσης. Η μη συμμόρφωση αυτή αξιολογείται αφηρημένα από το νομοθέτη ως επικίνδυνη για την οικονομική τάξη. Έτσι, όταν η συμπεριφορά αυτή δεν ξεπερνά τα όρια, τα οποία είναι ορισμένα από το νομοθέτη και προσδιοριζόμενα ποιοτικά, κατά τρόπο ώστε με τη διορθωτική επέμβαση της πολιτείας (λ.χ. με την επιβολή διοικητικής κύρωσης), να είναι δυνατός ο εξαναγκασμός του διοικούμενου σε συμμόρφωση προς τους σκοπούς της διοίκησης, τότε η συμπεριφορά δεν εξέρχεται των ορίων του διοικητικού δικαίου. Σε αντίθετη περίπτωση, το

διοικητικό αδίκημα ξεπερνά τα όρια του διοικητικού δικαίου και συνιστά πλέον εγκληματική συμπεριφορά, η οποία αξιολογείται ως τέτοια βάσει των αρχών του ποινικού δικαίου.

Συνεπώς, το οικονομικό μέγεθος, είτε ως προσβαλλόμενο έννομο αγαθό, είτε ως περιεχόμενο του σκοπού τέλεσης της αξιόποινης πράξης, δεν αρκεί από μόνο του για να προσδώσει στην πράξη αυτή το χαρακτήρα του οικονομικού εγκλήματος, με την τεχνική έννοια του όρου. Η ειδοποιός διαφορά του οικονομικού εγκλήματος από το έγκλημα με οικονομικό απλώς περιεχόμενο ή με οικονομική απλώς σημασία, έγκειται ακριβώς στην εμφάνιση έκφρασης των μηχανισμών του οικονομικού συστήματος, με κατάλληλο χειρισμό τους από το δράστη. Οι συνέπειες της αξιόποινης πράξης γίνονται αισθητές, σε μεγαλύτερη ή μικρότερη ένταση, ως εκτροπές και προσβολές του ίδιου του οικονομικού συστήματος, διότι το οικονομικό έγκλημα ίσως αποτελεί τελικά παθολογική απόρροια του ίδιου του οικονομικού συστήματος.

4.3 Περίπτωση του Εγκλήματος Λευκού Κολάρου

Το θέμα της οικονομικής εγκληματικότητας τέθηκε για πρώτη φορά με τρόπο συστηματικό από τον Αμερικανό κοινωνιολόγο Edwin Sutherland (1940) στις εργασίες του σχετικά με την εγκληματικότητα του “λευκού κολάρου” (white collar crimes). Ο όρος αυτός, αναφέρεται δηλαδή στην εγκληματικότητα των ευπόληπτων ανθρώπων με λευκό κολάρο και καθαρό πουκάμισο, που εκμεταλλεύονται την υψηλή κοινωνική και οικονομική τους θέση, παραβιάζαν τους κανόνες που ρύθμιζαν τις επαγγελματικές τους δραστηριότητες, προκαλώντας πολύ μεγαλύτερη ζημία στο σύνολο της κοινωνίας. Οι άνθρωποι αυτοί έρχονταν σε αντιδιαστολή με τους μικρούς εγκληματίες, κλέφτες και μικροαπατεώνες, συνήθως τροφίμους φυλακών, οι οποίοι προέρχονταν από τα κατώτερα κοινωνικοοικονομικά στρώματα και φορούσαν συνήθως φόρμες μπλε χρώματος. Οι εργασίες του Sutherland αποτέλεσαν την αφετηρία για την ανάπτυξη της έννοιας του οικονομικού εγκλήματος βάσει στοιχείων-κριτηρίων προσωποπαγών, που αναφέρονταν στο πρόσωπο του δράστη και περιλάμβαναν τις αθέμιτες δραστηριότητες επιχειρηματιών και γενικώς ιθυνόντων του δημόσιου βίου. Όριζε ότι τα εγκλήματα του λευκού κολάρου είναι δυσκολότερα ανιχνεύσιμα από τα κοινά ανιχνεύσιμα ποινικά εγκλήματα, λόγω του ότι αφορούν οικονομικές απάτες και δεν οδηγούν σε βίαιες πράξεις ή δεν θέτουν σε κίνδυνο ανθρώπινες ζωές. Η εξέλιξη του

αντικειμένου των σχετικών ερευνών, παράλληλα με τις κοινωνικοοικονομικές εξελίξεις, οδήγησε σε μια πιο σύγχρονη θεώρηση γύρω από την οικονομική εγκληματικότητα, στο επίκεντρο της οποίας βρίσκονται ο κύκλος των προσβαλλόμενων έννομων αγαθών και των ποινικών διατάξεων που τα προστατεύουν.

Σύμφωνα με σχετικές μελέτες, τα άτομα που έχουν διαπράξει κάποιας μορφής εγκλήματος λευκού κολάρου υπερβαίνουν σε ποσοστό το 50%. Τα άτομα που διαπράττουν τα συγκεκριμένα εγκλήματα, έχουν λάβει την απόφασή τους ύστερα από ώριμη σκέψη, έχουν υπολογίσει τα αρνητικά και τα θετικά της κάθε τους πράξης, καθώς και τον βαθμό επικινδυνότητας. Λειτουργούν, δηλαδή, με πλήρη συναίσθηση και γνώση για αυτό που θέλουν να κάνουν και η πράξη τους στηρίζεται σε μια ορθολογική λήψη απόφασης. Επιπλέον, στο πλαίσιο εκτέλεσης της πράξης, εκμεταλλεύονται και καταχρώνται την εμπιστοσύνη των άλλων (προϊστάμενων, υφιστάμενων, συναδέλφων, προμηθευτών, πελατών, συνεργατών), με σκοπό να οργανώσουν με μεθοδικό και αποτελεσματικό τρόπο την υπεξαίρεση, την απάτη και την απιστία.

Για παράδειγμα, η σύλληψη ενός λαθρεμπόρου τσιγάρων που διακινεί ποσότητες λαθραίων τσιγάρων, επανειλημμένα και με μεθοδικό τρόπο, μπορεί να θεωρηθεί ως μια εγκληματική και αξιόποινη συμπεριφορά, η οποία πρέπει να τιμωρηθεί τόσο ποινικά (π.χ. φυλάκιση), όσο και διοικητικά (π.χ. χρηματικό πρόστιμο, κατάσχεση περιουσίας). Από την άλλη μεριά, η σύλληψη για πώληση λαθραίων τσιγάρων σε μια λαϊκή αγορά, μπορεί να θεωρηθεί ως μια αποκλίνουσα συμπεριφορά, η οποία μπορεί να τακτοποιηθεί μέσω ενός μικρού χρηματικού προστίμου και μιας προσπάθειας πειθούς του παραβάτη, ώστε να μην επαναλάβει την πράξη του και να προσπαθήσει να βρει νόμιμους τρόπους επιβίωσης και ένταξης στην αγορά εργασίας. Ωστόσο, το δικαστικό σύστημα επιλέγει, δυστυχώς, μόνο την επιβολή χρηματικού προστίμου και αδιαφορεί για την εκπαιδευτική διαδικασία, με αποτέλεσμα να μην συντελείται η μάθηση και η αλλαγή της συμπεριφοράς του κάθε παραβάτη.

Τις τελευταίες δεκαετίες σημειώθηκε αύξηση του αριθμού των λευκών κολάρων και των μη βίαιων εγκλημάτων σε ολόκληρο τον κόσμο (Kane and Wall, (2005)). Οι εγκληματίες που διαπράττουν αυτές τις παράνομες πράξεις έχουν εξελιχθεί και διεξάγουν τις απάτες περισσότερο σχολαστικά, με πιο στρατηγική προσέγγιση. Ενώ το έγκλημα αυτό είναι σοβαρό πρόβλημα και έχει βαθιές δυσμενείς οικονομικές επιπτώσεις σε άτομα, κοινότητες, ιδιωτικές

εταιρίες και κυβερνητικές υπηρεσίες, οι καταδικασθέντες για αυτά τα εγκλήματα τείνουν να λαμβάνουν σχετικά μικρότερες ποινές σε σύγκριση με εκείνους που καταδικάζονται για παρόμοιες εγκληματικές πράξεις (US Sentencing Commission, 2005). Υπάρχουν ωστόσο διάφοροι παράγοντες που μπορεί να συνέβαλαν στην αύξηση των εγκληματικών ενεργειών σε όλο τον κόσμο. Ειδικότερα, η παγκόσμια οικονομική ύφεση έχει αναγκάσει πολλούς να αναζητήσουν ανορθόδοξα και επικίνδυνα μέσα για τη δημιουργία εσόδων.

Ο πρωταρχικός στόχος είναι να εξεταστούν παράγοντες που έχουν οδηγήσει σε αύξηση των εγκλημάτων λευκού κολάρου. Ιστορικά, το έγκλημα του λευκού περιλαίμιου θεωρείται ως μη βίαιο και σε πολλές περιπτώσεις, ως έγκλημα χωρίς θύμα. Είναι σαφές ότι το έγκλημα του λευκού κολάρου έχει σοβαρές κοινωνικές, οικονομικές και πολιτικές επιπτώσεις. Επιπλέον, το έγκλημα αυτό βρίσκεται σε ανοδική πορεία και για διάφορους λόγους είναι πιο δύσκολο να εντοπιστεί και να αποτραπεί. Τα εγκλήματα αυτά κοστίζουν σε κυβερνήσεις, πολίτες, μεγάλες και μικρές επιχειρήσεις πάνω από δέκα τρισεκατομμύρια δολάρια ετησίως παγκόσμια (Millennium Project, 2008). Είναι επίσης σαφές ότι με την τρέχουσα παγκόσμια οικονομική ύφεση, ο αριθμός των εγκλημάτων από το λευκό κολάρο θα συνεχίσει να παίρνει ανοδική πορεία. Ως εκ τούτου, θα πρέπει να υπάρξουν βιώσιμες και αποδοτικές από πλευράς κόστους δράσεις, ιδίως από την κυβέρνηση, οι οποίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τη μείωση του εγκλήματος λευκού κολάρου σε παγκόσμιο επίπεδο.

4.4 Τρόποι Αντιμετώπισης του Εγκλήματος Λευκού Κολάρου

Ο Elgie McFayden (2010), μέσα από την έρευνα που διεξήγαγε, θέλοντας να τονίσει την ευθύνη των κυβερνήσεων σε ολόκληρο τον κόσμο για να μπορούν να αντιμετωπίσουν το συνεχώς αυξανόμενο πρόβλημα του εγκλήματος του λευκού κολάρου, ανέπτυξε και ανέλυσε τα παρακάτω στοιχεία που θα μπορούσαν να ενισχύσουν την προσπάθεια για την καταπολέμηση του εγκλήματος του λευκού κολάρου. Τα στοιχεία αυτά είναι τα εξής :

1) Προσδιορισμός της απειλής : Οι Κυβερνήσεις θα πρέπει πρώτα να προσδιορίσουν το αδίκημα του εγκλήματος του λευκού κολάρου που υπάρχει στα χρηματοοικονομικά τους συστήματα. Ουσιαστικά, οι κυβερνήσεις πρέπει να καθορίσουν την έκταση στην οποία το έγκλημα του λευκού κολάρου εκμεταλλεύεται τις τράπεζες και τα διάφορα χρηματοπιστωτικά

ιδρύματα για οικονομικό όφελος. Ανάλογα με το πόσο διαδεδομένο είναι το πρόβλημα, μπορεί να υπάρξουν σοβαρές αρνητικές επιπτώσεις στην περιφερειακή και εθνική χρηματοπιστωτική, αλλά και δημοσιονομική οικονομική ανάπτυξη. Το γεγονός αυτό θα μπορούσε ασφαλώς να αποσταθεροποιήσει τις χρηματοπιστωτικές αγορές και να αποτρέψει διεθνείς επενδύσεις. Ως εκ τούτου, αυτό οδηγεί σε μείωση της απασχόλησης, δηλαδή κατ' επέκταση σε αύξηση της ανεργίας, και επιπλέον μειώνει τα έσοδα που παράγονται για κοινωνικά προγράμματα και διάφορα άλλα επενδυτικά έργα.

2) Κατανοήστε το περιβάλλον του εγκλήματος του λευκού κολάρου : Οι Κυβερνήσεις θα πρέπει να γνωρίζουν το περιβάλλον που υπάρχει «χαλαρή πολιτική». Ουσιαστικά, οι εγκληματίες λευκού περιλαίμιου λειτουργούν σε περιοχές του κόσμου όπου αισθάνονται περισσότερο άνετοι να πετύχουν τον στόχο τους. Στην Ασία, για παράδειγμα, όπου δεν υπάρχει η αντίχενυση, η αποτροπή και η δίωξη κατά των εγκλημάτων του λευκού περιλαίμιου, οι εγκληματίες μπορούν να εφαρμόσουν επιθετικά και αποτελεσματικά το εμπόριό τους. Επομένως, οι κυβερνήσεις πρέπει να εξετάσουν και να κατανοήσουν καλύτερα το περιβάλλον, τις πολιτικές, καθώς και τους νόμους που υπάρχουν για την αντιμετώπιση και αποφυγή μελλοντικών εγκληματικών δραστηριοτήτων.

3) Υιοθετήστε αυστηρές κυρώσεις : Εάν κάποιος έχει καταδικαστεί για εγκλήματα λευκού περιλαίμιου με ποινή φυλάκισης, μπορεί με το παράδειγμά του να αποτρέψει πολλούς από αυτούς που εμπλέκονται σε τέτοιες παράνομες πράξεις. Υπάρχουν σημαντικοί παράγοντες που πρέπει να εξεταστούν με αυτό. Όταν κάποιος είναι ένοχος για έγκλημα, μπορεί η προσβολή και η ντροπή που νιώθει ο ίδιος, αλλά και η οικογένειά του απέναντι στην κοινωνία, να είναι τόσο μεγάλη που να τον βοηθήσει ώστε να σταματήσει τις εγκληματικές δραστηριότητες και να αλλάξει στάση ζωής.

4) Ενίσχυση συστημάτων ασφαλείας υπολογιστών : Οι Κυβερνήσεις θα πρέπει τουλάχιστον να επιδιώξουν να έχουν ασφαλή ηλεκτρονικά συστήματα. Αυτό πρέπει επίσης να συμβαίνει σε εταιρείες και ιδιώτες που συνεργάζονται με ή για λογαριασμό της κυβέρνησης. Όσοι συνεργάζονται με τις κυβερνήσεις υποχρεούνται να αναφέρουν άμεσα, όταν οι υπολογιστές τους έχουν καταστραφεί ή όταν αντιλαμβάνονται ότι εμπιστευτικές πληροφορίες ενδέχεται να έχουν διακυβευτεί.

5) Ενίσχυση συστημάτων ελέγχου εργαζομένων : Οι Κυβερνήσεις πρέπει να κάνουν καλύτερη έρευνα σχετικά με την ανίχνευση σωστών, καταρτισμένων μελλοντικών υπαλλήλων. Το στοιχείο αυτό πρέπει να απαιτείται από τις μεγάλες εταιρείες, ιδιαίτερα εκείνες τις επιχειρήσεις που συνεργάζονται με την κυβέρνηση

6) Εκπαιδέυστε το κοινό : Έρευνες έχουν δείξει ότι η κοινωνία αντιλαμβάνεται γενικά το έγκλημα του λευκού κολάρου και την εγκληματική του δραστηριότητα ως μη απειλητικές δραστηριότητες. Το πρόβλημα είναι ότι το έγκλημα αυτό έχει πολύ πιο επιζήμιο αντίκτυπο οικονομικά και κοινωνικά τα τελευταία χρόνια.

7) Διεθνές πρωτόκολλο αναφοράς : Οι Κυβερνήσεις θα πρέπει να ανταλλάσσουν πληροφορίες με τη Διεθνή Κοινότητα. Αυτή η προσέγγιση για την αντιμετώπιση του εγκλήματος του λευκού περιλαίμιου θα γίνει όταν μπορέσουν να περιορίσουν τους εγκληματίες του λευκού κολάρου και τις εγκληματικές οργανώσεις να κινούνται ελεύθερα. Δεν μπορεί να εξαλείψει την ικανότητά τους να λειτουργούν σε διάφορες περιοχές του κόσμου, ωστόσο θα δημιουργήσει σίγουρα μία πιο περιοριστική δράση με αυστηρότερες ποινές και νομικές κυρώσεις σε περίπτωση που κάποιος ανιχνευθεί.

8) Υιοθέτηση των βέλτιστων λογιστικών πρακτικών : Οι Κυβερνήσεις πρέπει να υιοθετήσουν σύγχρονες και ασφαλείς λογιστικές πρακτικές για τα χρηματοπιστωτικά συστήματά τους. Θα ήταν περισσότερο αποτελεσματικό, όσες εταιρείες μπορούν να αντέξουν οικονομικά, να προσλάβουν πιστοποιημένους λογιστές. Οι λογιστές μπορούν με τη σωστή εργασία και με τη σοβαρότητα του επαγγέλματός τους, να δυσκολέψουν τους «απατεώνες» υπαλλήλους να εκμεταλλευτούν τις αδυναμίες των οικονομικών και γενικών οργανωτικών λογιστικών συστημάτων.

9) Απαιτείται πολλαπλή επαλήθευση για τις νομισματικές μεταφορές : Το έγκλημα του λευκού κολάρου συχνά κορυφώνεται με τη μεταφορά κεφαλαίων από τον ένα λογαριασμό στον άλλο. Σε πολλές περιπτώσεις, η μεταφορά χρημάτων είναι πλασματική και καθίσταται δυνατή από ένα άτομο που εργάζεται μέσα σε χρηματοπιστωτικό ίδρυμα. Το πρόβλημα αυτό θα μειωθεί σημαντικά μόνο και όταν υπάρχουν ικανά άτομα που μπορούν να επαληθεύουν τη νομιμότητα κάθε αιτήματος μεταφοράς σε όλα τα επίπεδα, σε δημόσιους, ιδιωτικούς και μη κερδοσκοπικούς οργανισμούς.

10) Παρακολούθηση της δραστηριότητας των καταδικασθέντων εγκληματιών : Σε ορισμένες χώρες, το ζήτημα της ιδιωτικής ζωής και των ατομικών δικαιωμάτων μπορεί να γίνει μια αστική ανησυχία. Σε περιπτώσεις όπου αυτή η δραστηριότητα εκτελείται από την υπηρεσία επιβολής του νόμου που έχει ήδη τεθεί σε ισχύ, δίνεται η δυνατότητα στους ανθρώπους να ασχοληθούν με άλλες δραστηριότητες. Το όφελος αυτής της ενέργειας είναι ότι οι εγκληματίες του λευκού περιλαίμιου θα δυσκολευτούν να συνεχίσουν να εφαρμόζουν το εμπόριό τους.

11) Απαγόρευση ίδρυσης των εταιρειών : Σε περιπτώσεις όπου οι επιχειρήσεις ασκούν παράνομες δραστηριότητες, θα πρέπει οι κυβερνήσεις να είναι διατεθειμένες να τους απαγορεύσουν την ίδρυση εταιρειών στην χώρα τους. Οι φτωχές και αναπτυσσόμενες χώρες πρέπει να έχουν την υποστήριξη της Διεθνούς Κοινότητας.

12) Υποχρεωτικοί έλεγχοι : Όλοι οι κυβερνητικοί οργανισμοί ή οργανισμοί που ασκούν επιχειρηματική δραστηριότητα με την κυβέρνηση, απαιτείται να υποβάλλονται σε τυχαίους ελέγχους που διεξάγονται από ανεξάρτητους εξωτερικούς ελεγκτές. Αυτό θα επιτύχει και θα επιφέρει σημαντικά αποτελέσματα, διότι δεν θα μπορούν εύκολα να κινούνται κεφάλαια παράνομα και οι εγκληματίες λευκού κολάρου δεν θα έχουν τη δυνατότητα να παρανομήσουν εύκολα.

13) Μίσθωση τοπικών πολιτών : Οι κυβερνήσεις, ιδιαίτερα στις φτωχές και αναπτυσσόμενες χώρες, πρέπει να απαιτούν από επιχειρήσεις που δραστηριοποιούνται στη χώρα τους να εκπαιδεύουν και να προσλαμβάνουν τοπικούς πολίτες, όποτε είναι αυτό δυνατό, δίνοντάς τους την ευκαιρία να αναπτυχθούν και να δραστηριοποιηθούν στην τοπική κοινωνία με όφελος φορολογικής μείωσης και αύξηση εσόδων. Το γεγονός αυτό θα μειώσει την πιθανότητα των πολιτών να χρησιμοποιούν εγκληματικές ενέργειες.

4.5 Μορφές του Εγκλήματος Λευκού Κολάρου σε Επιχειρήσεις και Οργανισμούς

Το Υπουργείο Δικαιοσύνης των Η.Π.Α. δημοσίευσε εγχειρίδιο στο οποίο παρουσιάζει τους τρόπους αξιολόγησης των εγκλημάτων λευκού κολάρου και ταξινομεί τις παραβατικές

και εγκληματικές συμπεριφορές που σχετίζονται με τα παραπάνω εγκλήματα. Συγκεκριμένα, οι παραβατικές εγκληματικές συμπεριφορές που χρησιμοποιούνται σε οργανισμούς και επιχειρήσεις είναι οι εξής (Αραμπουσάκης, 2016):

Πίνακας 1 : Μορφές που παίρνει το Έγκλημα λευκού κολάρου σε επιχειρήσεις και οργανισμούς

1.	Ακαδημαϊκό έγκλημα
2.	Νοθευμένα τρόφιμα, φάρμακα ή καλλυντικά
3.	Παραβάσεις αθέμιτου ανταγωνισμού
4.	Απάτες αυτόματων μηχανημάτων ανάληψης και κατάθεσης
5.	Απλήρωτες τραπεζικές επιταγές
6.	Δωροδοκία
7.	Πλαστογράφηση επιταγών και γραμματίων
8.	Εμπόδια στις εμπορικές συναλλαγές
9.	Εγκλήματα ηλεκτρονικών υπολογιστών
10.	“Παιχνίδια” εμπιστοσύνης
11.	Απάτες συμβάσεων και συμβολαίων
12.	Διεφθαρμένη συμπεριφορά δικαστή
13.	Παραποίηση οικονομικών μεγεθών και απατηλή αποτίμηση
14.	Απάτες αμυντικών συμβάσεων
15.	Παραβάσεις οικολογικής νομοθεσίας
16.	Παραβάσεις εκλογικής νομοθεσίας
17.	Υπεξαίρεση και κατάχρηση
18.	Απάτες σχετικά με την απασχόληση και την εκπαίδευση
19.	Παραβάσεις περιβαλλοντικής νομοθεσίας
20.	Παραπλανητική διαφήμιση και λανθασμένα στοιχεία και πληροφορίες για προϊόντα
21.	Λανθασμένες και δόλιες ενέργειες σχετικές με δάνεια, χρέη και πιστώσεις
22.	Κατ’ επίφαση ή λανθασμένες προφάσεις
23.	Πλαστογραφία
24.	Απάτες με τραπεζικές επιταγές και γραμμάρια
25.	Νόμοι για την υγιεινή και την ασφάλεια
26.	Απάτες στην παροχή υπηρεσιών υγείας
27.	Απάτες στην ανακαίνιση κατοικιών

28.	Πλαστοπροσωπία
29.	Επηρεασμός στην πώληση
30.	Κατάχρηση εμπιστευτικών πληροφοριών
31.	Ακάλυπτες επιταγές
32.	Απάτες ασφαλιστικών εταιρειών
33.	Επενδυτικές απάτες
34.	“Μαγείρεμα” ενόρκων
35.	Επί χρήμασι
36.	Απάτες αγοραπωλησίας γης
37.	Ταχυδρομικές απάτες
38.	Διοικητικές απάτες
39.	Ιδιοποίηση και κατάχρηση
40.	Σχέδια Ponzi ή απάτες με τη μορφή “πυραμίδας” επενδυτών
41.	Απάτες εφοδιασμού και προμηθειών
42.	Οργανωμένες απάτες και διαφθορά μέσα από τη σύσταση εγκληματικής οργάνωσης
43.	Θρησκευτικές απάτες
44.	Δωροδοκίες στον αθλητισμό
45.	Στρατηγική χρεοκοπία
46.	Εξώθηση σε ψευδορκία και ψευδομαρτυρία
47.	Κατάχρηση, απάτη, κομπίνα
48.	Παραβάσεις φορολογικής νομοθεσίας
49.	Απάτες telemarketing και τηλεοπτικών πωλήσεων
50.	Τηλεφωνικές απάτες
51.	Ταξιδιωτικές απάτες
52.	Μη νόμιμη χρήση μηχανοκίνητου οχήματος
53.	Παραπλάνηση
54.	Χρήση πλαστών επιταγών
55.	Απάτες κοινωνικής πρόνοιας
56.	Απάτες ηλεκτρικών και τηλεφωνικών καλωδίων

Πηγή : Αραμπουσάκης, 2016

Σε έναν συγκριτικό έλεγχο της παραπάνω λίστας με τα ποινικά και λοιπά αδικήματα, τα οποία αναφέρονται στην ελληνική νομοθεσία και ταξινομούνται υπό το γενικό τίτλο

“Οικονομικό Έγκλημα” ή “Οικονομικό ποινικό αδίκημα”, διαπιστώνεται ότι η νομοθεσία λαμβάνει υπόψη της όλες τις μορφές και εκφάνσεις του συγκεκριμένου ποινικού φαινομένου.

4.6 Χαρακτηριστικά του Οικονομικού Εγκλήματος

Παρ’ όλο που το οικονομικό έγκλημα αποτελεί αντικείμενο ενδιαφέροντος ελέγχου, δίωξης και έρευνας σε παγκόσμιο επίπεδο, οι ιδιαιτερότητές του σε σχέση με το κοινό ποινικό έγκλημα το καθιστούν δύσκολα αντιμετωπίσιμο. Το οικονομικό έγκλημα έχει πολλές εκφάνσεις, κινείται άυλα μέσα από οικονομικές, χρηματιστηριακές, τραπεζικές και λοιπές συναλλαγές, εμφανίζεται με νομιμοφανή μορφή, μπορεί να εμπλέκει κρατικούς υπαλλήλους, διωκτικά όργανα, δικαστικούς, ακόμη και πολιτικούς, με αποτέλεσμα να εμφανίζονται ελλείμματα στην πολιτική βούληση και δράση για την καταπολέμησή του. Για την αντιμετώπισή του απαιτείται εξειδίκευση και διαρκής κατάρτιση των ελεγκτικών και διωκτικών οργάνων, καθώς αναπτύσσονται νέες μορφές και μέθοδοι, και σε αρκετές περιπτώσεις η ζημιά από τη διάπραξη του εγκλήματος φαίνεται να διαχέεται ή δεν είναι ξεκάθαρη. Γενικά φαίνεται ότι σε όλες τις διαφορετικές εκφάνσεις του, το οικονομικό έγκλημα παρουσιάζει κοινά στοιχεία και χαρακτηριστικά, τα οποία είναι τα εξής :

α) Τα οικονομικά εγκλήματα, επειδή εκτελούνται κυρίως στην ιδιωτική σφαίρα, είναι σχετικά αόρατα, καθώς οι δράστες είναι νόμιμα και αιτιολογημένα παρόντες στην σκηνή του εγκλήματος.

β) Τα οικονομικά εγκλήματα, επειδή εκτελούνται συνήθως κατά τη διάρκεια των νομίμων επιχειρηματικών και επαγγελματικών δραστηριοτήτων, αποτελούν μια ουσιαστική και ολοκληρωτική κατάχρηση της εμπιστοσύνης των εμπλεκόμενων μερών, όπως εργαζομένων, πελατών, συνεργατών, προμηθευτών, τραπεζών, κράτους.

γ) Οι οικονομικοί εγκληματίες μπορεί να είναι άτομα που έχουν γνώσεις, εξειδικεύσεις, πρόσβαση σε εσωτερικά δίκτυα πληροφοριών, γνώση και χρήση πληροφοριών και μέσων. Το γεγονός αυτό κάνει τα εγκλήματα περισσότερο περίπλοκα και την αποκάλυψή τους ακόμη πιο δύσκολη.

δ) Τα οικονομικά εγκλήματα συχνά βρίσκουν πρόσφορο έδαφος ανάπτυξης, όχι μόνο λόγω των ελλειμμάτων πληροφόρησης και ελέγχου, αλλά και της ανυπαρξίας ουσιαστικής λογοδοσίας ή της διασποράς της ευθύνης και των αρμοδιοτήτων μέσα στις επιχειρήσεις.

ε) Συχνά στη βιβλιογραφία αναφέρεται η έννοια της “θυματοποίησης” (victimization), αναφορικά με το οικονομικό έγκλημα. Θυματοποίηση είναι εκείνη η προσωπική αντίληψη, κατά την οποία ο άνθρωπος είναι πεπεισμένος ότι για την κατάστασή του ή για την πράξη του δεν φταίει αυτός αλλά κάποιοι άλλοι, όπως η κοινωνία, οι φίλοι, οι παρέες, οι συνεργάτες, το κράτος, οι πολιτικοί. Ο πολίτης είναι το θύμα των καταστάσεων, των συγκυριών, των άλλων που είναι κακοί και τον επιβουλεύονται. Η έννοια που βρίσκεται σε αντιδιαστολή με τη θυματοποίηση είναι η ενοχή. Ποιος ορίζεται τελικά ως το “θύμα” μιας εγκληματικής οικονομικής δραστηριότητας; Είναι ορατό το θύμα; Έχουν παραβιαστεί τα δικαιώματα των ανθρώπων ή έχουν υποστεί βλάβη τα προσωπικά ή οικονομικά τους συμφέροντα; Κλασικό και σύνθητες παράδειγμα αποτελεί η μη έκδοση αποδείξεων ή τιμολογίων κατά την πώληση αγαθών. Συγκεκριμένα, από τη μια μεριά η πράξη αυτή έχει σημαντικό όφελος για τον παραβάτη, ενώ το κράτος έχει σημαντική ζημία από την πράξη, και από την άλλη μεριά ο πελάτης που δεν λαμβάνει απόδειξη, δηλαδή το νόμιμο φορολογικό στοιχείο πώλησης, δεν υφίσταται σχεδόν καμία ζημία, τουναντίον μπορεί και να επωφελείται, καθώς η συγκεκριμένη ενέργεια μπορεί να συνοδεύεται με μια μικρή έκπτωση στην αγορά του προϊόντος. Παρατηρείται δηλαδή, ότι ο αγοραστής συναινεί για την παράβαση αυτή, διότι έχει προσωπικό όφελος, και οι ευθύνες μεταφέρονται αόριστα στο κράτος, στην πολιτική ή στο σύστημα που επικρατεί.

στ) Η δικαστική αντιμετώπιση των οικονομικών εγκλημάτων είναι διφορούμενη, προβληματική και η απόδειξη της διάπραξης του εγκλήματος πολλές φορές είναι αμφίβολη ή τίθεται σε αμφισβήτηση. Στις περισσότερες περιπτώσεις οικονομικών εγκλημάτων αμφισβητείται ο δόλος, η πρόθεση, η υπολογιστική σκέψη, το προσχεδίασμα της πράξης, η συνέργεια, η σύσταση εγκληματικής συμμορίας. Επίσης, η σπανιότητα της αποκάλυψης των οικονομικών εγκλημάτων και πολλές φορές η αδυναμία εμφάνισης ακράδαντων αποδεικτικών στοιχείων, μαρτυρικών καταθέσεων, αποδείξεων διάπραξης εγκλήματος, οδηγεί τόσο στην αθώωση κατηγορούμενων λόγω έλλειψης επαρκών αποδείξεων, όσο και στην ανυπαρξία προηγούμενου δεδικασμένου παρόμοιων υποθέσεων. Σε πολλές περιπτώσεις, οι διωκτικές αρχές αναλύουν και μελετούν έγγραφα και στοιχεία, ενώ αδυνατούν να έχουν μαρτυρικές καταθέσεις, διότι δεν υπάρχουν αυτόπτες μάρτυρες. Το αδίκημα μπορεί να είναι

διαρκές και να υπάρχει αδυναμία χρονικού ή γεωγραφικού προσδιορισμού, όπως για παράδειγμα οι εικονικές συναλλαγές, η απόκρυψη φορολογητέας ύλης, οι τραπεζικές απάτες, η κατάχρηση εμπιστευτικών πληροφοριών. Τέλος, είναι χαρακτηριστικό ότι τις περισσότερες φορές, τόσο οι διωκτικές, όσο και οι δικαστικές αρχές, αδυνατούν να εντοπίσουν πού έχουν αναλωθεί ή “φυγαδευτεί” τα χρηματικά ποσά που έχουν παράνομα αποκτηθεί στο πλαίσιο εκτέλεσης της παράνομης πράξης. Ως εκ τούτου, προσπαθούν, είτε μέσω της δέσμευσης τραπεζικών λογαριασμών εμπλεκομένων και της κατάσχεσης περιουσιακών στοιχείων των καταδικασμένων για οικονομικά εγκλήματα, είτε μέσω του ελέγχου “πόθεν έσχες” των υπόπτων, να εντοπίσουν ή να προβούν σε ταυτοποιήσεις για τα παρανόμως ιδιοποιημένα χρηματικά ποσά. Το τελευταίο είναι ιδιαίτερα δύσκολο, καθώς ο έλεγχος “πόθεν έσχες” μπορεί κυρίως να λειτουργήσει υποθετικά και ενδεικτικά για το πού μπορεί να έχουν αναλωθεί τα χρήματα. Ο παράνομος πλουτισμός μπορεί εν μέρει και υπό προϋποθέσεις να φανεί με τον συγκεκριμένο έλεγχο. Στις περισσότερες περιπτώσεις, ωστόσο, τα προϊόντα του εγκλήματος αναλώνονται άμεσα, διαχέονται στην κατανάλωση με τη μορφή υπηρεσιών και δαπανών, και σε κάποιες περιπτώσεις μάλιστα “φυγαδεύονται” παράνομα στο εξωτερικό, έτσι ώστε να χαθούν για πάντα τα ίχνη τους.

4.7 Το Οικονομικό Έγκλημα Υπό το Πρίσμα του Κοινωνικού Ελέγχου

Το οικονομικό έγκλημα σχετίζεται με αυτό που αποκαλείται ως “παραβατικότητα της ελίτ” (elite deviance), παραβατικότητα δηλαδή της ανώτερης τάξης, ή μπορεί να τελεστεί από οποιοδήποτε άτομο ανεξάρτητα κοινωνικής ή οικονομικής κατάστασης και κατάταξης. Το οικονομικό έγκλημα ως μια από τις μορφές εγκλήματος και αντικοινωνικής δραστηριότητας, έχει λάβει τα τελευταία χρόνια σημαντική διάσταση και αποτελεί μία από τις βασικές αιτίες οικονομικής και κοινωνικής εκτροπής. Η εμπειρία έχει δείξει ότι η αντιμετώπισή του έγκειται στην ύπαρξη αποτελεσματικών ρυθμιστικών μηχανισμών, δυναμικών και ευέλικτων ελεγκτικών και διωκτικών υπηρεσιών, αλλά και της προσδοκίας του κόσμου ότι οι πλούσιοι και οι οικονομικά δυνατοί δεν θα έχουν ευκαιρίες να εγκλωβίζουν την κοινωνία και να διαφεύγουν της σύλληψης και τιμωρίας.

Σύμφωνα με την Ριζόβα (2012), τα θύματα του οικονομικού εγκλήματος κατατάσσονται ως εξής :

α) Τα άτομα-θύματα : Ένα παράδειγμα είναι τα άτομα-θύματα που έχασαν τα χρήματά τους στο Χρηματιστήριο, εξαιτίας κάποιας χρηματιστηριακής απάτης. Επίσης, θύματα είναι οι πολίτες που έχουν κάνει μία μη απαραίτητη για την αποκατάσταση της υγείας τους χειρουργική επέμβαση.

β) Οι επιχειρήσεις-θύματα : Ως παράδειγμα γίνεται η αναφορά στις κλοπές και καταχρήσεις των υπαλλήλων εις βάρος των επιχειρήσεων αυτών.

γ) Οι κρατικοί οργανισμοί-θύματα : Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι οι πράξεις πολιτικής διαφθοράς και χρηματισμού στελεχών των οργανισμών αυτών, προκειμένου να ευνοήσουν ιδιωτικά συμφέροντα με τη δημιουργία πελατειακών σχέσεων.

δ) Η Διεθνής έννομος τάξη-θύμα : Ως παράδειγμα εδώ μπορεί να αναφερθεί η δωροδοκία πολιτικών και οικονομικών παραγόντων ξένων κρατών από πολυεθνικές εταιρίες, η ανάμειξη κυβερνητικών υπηρεσιών στις εμπορικές και γενικότερα στις οικονομικές υποθέσεις ξένων κρατών.

ε) Η κοινωνία ως θύμα : Παράδειγμα οικονομικού εγκλήματος εις βάρος της κοινωνίας είναι η μόλυνση ή ρύπανση του χερσαίου ή θαλάσσιου περιβάλλοντος μιας χώρας από βιομηχανικά, χημικά ή ακόμη και πυρηνικά απόβλητα.

Το οικονομικό έγκλημα αποτελεί ένα από τα κυριότερα στοιχεία της σύγχρονης ζωής. Τα οικονομικά και τραπεζικά σκάνδαλα, οι χρηματιστηριακές “φούσκες”, τα “τοξικά” χρηματοοικονομικά προϊόντα, οι δανειακές απάτες, οι “μίζες”, η φοροδιαφυγή, η διαφθορά στην πολιτική και στη δημόσια διοίκηση, οι κάθε λογής απάτες, υπεξαυρέσεις, παραχαράξεις, απιστίες, αποτελούν όλα εκφάνσεις του ίδιου φαινομένου, δηλαδή του εγκλήματος λευκού κολάρου.

Οι βασικότερες κατηγορίες του οικονομικού εγκλήματος είναι : η διαφθορά, η απάτη, η κλοπή και η χειραγώγηση. Πιο συγκεκριμένα, ως διαφθορά ορίζεται ο χρηματισμός, η δωροδοκία, το λάδωμα, ο εκβιασμός, η εκμετάλλευση και η κατάχρηση. Σημαίνει δηλαδή, η κατάχρηση της ανατεθειμένης εξουσίας με σκοπό το προσωπικό όφελος. Ως απάτη ορίζεται συνήθως μια παραπλανητική πράξη με σκοπό μια δυσανάλογη ωφέλεια. Με νομική ορολογία, ορίζεται ως ένα ποινικό αδίκημα, κατά το οποίο κάποιος αποσπά ξένη περιουσία

για να ωφεληθεί ο ίδιος ή τρίτοι. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με παράσταση ψευδών γεγονότων ως αληθινών, με αθέμιτη απόκρυψη αληθινών γεγονότων, καθώς και με αθέμιτη παρασιώπηση αληθινών γεγονότων. Συνήθως την απάτη συνοδεύουν πλαστά δικαιολογητικά, αλλοιωμένα λογιστικά βιβλία, δημιουργία εικονικών συναλλαγών ή παρουσίαση ξένων στοιχείων ως στοιχείων της επιχείρησης. Η απάτη ρυθμίζεται στο άρθρο 386 του Ποινικού Κώδικα και τιμωρείται ως πλημμέλημα ή ως κακούργημα. Παραδείγματα απάτης αποτελούν η απάτη ταυτότητας, υποθήκης και η επαγγελματική απάτη. Ως κλοπή ορίζεται η αφαίρεση ξένου κινητού πράγματος από την κατοχή άλλου, με σκοπό την παράνομη ιδιοποίηση. Αποτελεί έγκλημα και τιμωρείται ως πλημμέλημα στο άρθρο 372 του Ποινικού Κώδικα. Η κλοπή μπορεί να είναι σε μετρητά, σε αντικείμενα, σε πνευματική ιδιοκτησία, ακόμη και με τη μορφή εξαπάτησης. Τέλος, ως χειραγώγηση ορίζεται το ξέπλυμα χρήματος, το ηλεκτρονικό έγκλημα, το παράνομο στοίχημα, καθώς και οποιαδήποτε διαρροή εμπιστευτικών πληροφοριών.

4.8 Η Έννοια της Διαφθοράς και οι Μορφές της

Η διαφθορά (corruption) αποτελεί μία από τις χαρακτηριστικότερες και περισσότερο επίκαιρες μορφές οικονομικού εγκλήματος, καθώς και μία από τις σημαντικότερες περιπτώσεις εγκλημάτων λευκού κολάρου. Η διαφθορά είναι η αξιοποίηση και εκμετάλλευση εξουσίας, θέσης, δύναμης ή οποιασδήποτε μονοπωλιακής κατάστασης, για τη διενέργεια παράνομων πράξεων, ενεργειών κατά παρέκκλιση και κατά παράβαση νόμων. Είναι, επίσης, λήψη αποφάσεων παράνομων ή νόμιμων κατά παρέκκλιση ή προτεραιότητα, με σκοπό την αποκόμιση ίδιου οφέλους ή προσπορισμού οικονομικού οφέλους ή οποιουδήποτε άλλου υλικού ανταλλάγματος, παροχή υπηρεσίας και εξυπηρέτησης ή εύνοιας. Σχετίζεται δε με την πολιτική, τη δημόσια διοίκηση, την αλληλεξάρτηση δημοσίου και ιδιωτικού τομέα, αλλά και με τον ιδιωτικό τομέα αποκλειστικά, καθώς στη διευρυμένη ερμηνεία της η διαφθορά ενσωματώνει τη φοροδιαφυγή, τη φοροκλοπή και τη φοροαποφυγή.

Υπάρχουν συγκεκριμένα κίνητρα για να αναπτυχθεί η διαφθορά. Αυτό σημαίνει ότι η εμφάνιση μέτρων με τη μορφή αντικινήτρων μπορεί να βοηθήσει στην προσπάθεια καταπολέμησης του φαινομένου. Τα κίνητρα αυτά μπορεί να είναι τα εξής :

α) Η ευκαιρία, δηλαδή η εξουσία που παρέχεται σ' ένα άτομο να αποφασίζει ή να εγκρίνει μία διαδικασία.

β) Η τάση ή η προδιάθεση ενός ατόμου να εμπλακεί σε μια παράνομη δραστηριότητα, τάση που συνήθως ενισχύεται όταν το άτομο θεωρεί ότι οι αποδοχές του δεν ανταποκρίνονται στις παρεχόμενες υπηρεσίες, στο έργο που παρέχει, τις ευθύνες που αναλαμβάνει, όπως επίσης και εάν ο υπάλληλος βλέπει ότι ο μισθός του δεν αρκεί για να καλύψει τις βασικές βιοτικές ανάγκες και υποχρεώσεις, και δεν έχει άλλο νόμιμο τρόπο να αποκτήσει συμπληρωματικό εισόδημα.

γ) Ο βαθμός ελέγχου και εποπτείας από τον άμεσο προϊστάμενο, από την ανώτερη αρχή ή από ειδικά σώματα και φορείς επιθεώρησης.

δ) Οι κυρώσεις που υπάρχουν και εφαρμόζονται στους παραβάτες για φαινόμενα διαφθοράς.

Η διαφθορά εμφανίζεται με διάφορες μορφές, οι οποίες καταδεικνύουν την σχέση της διαφθοράς με το οικονομικό έγκλημα. Συγκεκριμένα, σε μια σύγχρονη οικονομία, οι βασικές και συχνότερα εμφανιζόμενες μορφές της διαφθοράς είναι οι ακόλουθες :

i) Δωροδοκία: Για την προσφορά και αποδοχή της δωροδοκίας απαιτούνται δύο πρόσωπα. Σε μερικές χώρες η δωροδοκία επεκτείνεται σε κάθε πτυχή της δημόσιας ζωής, καθιστώντας εξαιρετικά δύσκολη την εύρυθμη και απρόσκοπτη λειτουργία των επιχειρήσεων, χωρίς να υπάρχουν κρούσματα δωροδοκίας, την οποία τα προσχήματα την παρουσιάζουν ως φιλοδώρημα. Οι δωροδοκίες μπορούν να απαιτηθούν από έναν ανώτερο υπάλληλο, ώστε να κάνει κάτι για το οποίο δεν απαιτείται αμοιβή ή εμπίπτει στις τυπικές και καθημερινές του αρμοδιότητες.

ii) Χρηματισμός: Είναι η αθέμιτη εκμετάλλευση ενός αξιώματος για προσπορισμό κερδών. Ο χρηματισμός καθορίζει ότι ο ανώτερος υπάλληλος κερδίζει κάποιο αγαθό αξίας κατά τη διάρκεια της εργασίας του, ενώ το φιλοδώρημα βασίζεται σε προσχήματα τα οποία έχουν σαν αποτέλεσμα το προσωπικό κέρδος, που με τη σειρά του είναι δύσκολο να αποδειχθεί ότι πρόκειται για αθέμιτη κερδοσκοπία. Στις ανεπτυγμένες χώρες υπάρχουν νόμοι που καθορίζουν αυστηρά τί θεωρείται προσωπικό δώρο και τί επιχειρηματικό ή κοινωνική δωρεά.

iii) Εκβιασμός: Ενώ οι δωροδοκίες απαιτούνται προκειμένου να γίνει κάτι, ο χρηματισμός απαιτείται από τους διεφθαρμένους ανώτερους υπαλλήλους, οι οποίοι σε διαφορετική περίπτωση απειλούν να κάνουν παράνομη χρήση της κρατικής εξουσίας προκειμένου να προκληθεί ζημία ή να αποτραπεί. Αυτό είναι παρόμοιο και ισάξιο με τον εκβιασμό από τις οργανωμένες ομάδες εγκλήματος.

iv) Προτίμηση πελατών: Η προτίμηση πελατών αναφέρεται κυρίως στην κυβερνητική απασχόληση. Αυτό μπορεί να είναι νόμιμο όταν μια πρόσφατα εκλεγμένη κυβέρνηση αλλάζει τους δημοσίους υπαλλήλους στην διοίκηση, προκειμένου να εφαρμοστεί αποτελεσματικότερα η πολιτική της. Μπορεί να θεωρηθεί ως διαφθορά, εάν αναρμόδια πρόσωπα επιλέγονται αντί ικανότερων για την υποστήριξη του καθεστώτος. Σε πολλές χώρες, κυβερνητικοί ανώτεροι υπάλληλοι επιλέγονται κυρίως για την πίστη τους στην κυβέρνηση, παρά για τις ικανότητές τους. Μπορούν σχεδόν αποκλειστικά να επιλεγθούν από μία συγκεκριμένη ομάδα που υποστηρίζει το καθεστώς, με αντάλλαγμα την ευνοϊκή μεταχείριση και την εκδούλευση.

v) Νεποτισμός ή Ευνοιοκρατία: Η εύνοια των συγγενών (νεποτισμός) ή των προσωπικών φίλων σε βάρος των υπολοίπων είναι εξόφθαλμη διαφθορά και αυτό μπορεί να συνδυαστεί με τη δωροδοκία. Για παράδειγμα, όταν ένα πολιτικό κόμμα απαιτεί την πρόσληψη ενός συγγενή σε μια επιχείρηση, ο οποίος δεν ειδικεύεται πουθενά και δεν είναι χρήσιμος, με αποτέλεσμα η πρόσληψή του να έχει άμεσο και άσχημο αντίκτυπο στην επιχείρηση, αλλά παρ' όλα αυτά να προσλαμβάνεται. Με την ευνοιοκρατία αναπτύσσονται δεσμοί είτε συνενοχής, είτε αντιπαλότητας, ανάμεσα στα υψηλά πρόσωπα, οι οποίοι διαμορφώνουν ένα πλέγμα που περιορίζει, εκ των πραγμάτων τους όρους της πολιτικής συζήτησης. Αυτό είναι ένα πλέγμα κατά το ήμισυ μαφιόζικο, τα οποίο παραλύει τα πάντα.

vi) Πλαστογραφία: Η κατάρτιση πλαστού ή νοθευμένου εγγράφου με σκοπό την παραπλάνηση με τη χρήση ενός άλλου, είναι πλαστογραφία. Η πλαστογραφία μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε περιπτώσεις όπου εμπλέκεται διεφθαρμένος δημόσιος λειτουργός, αλλά και σε περιπτώσεις όπου συνεργάζεται ο κρατικός υπάλληλος με τον ιδιώτη ή την επιχείρηση ή και σε περιπτώσεις που ο ιδιώτης πλαστογραφεί έγγραφα εν αγνοία του κρατικού λειτουργού.

4.9 Εννοιολογικός Προσδιορισμός της Απάτης και οι Αιτίες Εμφάνισης

Η ελεγκτική επιστήμη, ως σύγχρονος κλάδος της οικονομικής των επιχειρήσεων, ενδιαφέρεται κατά κύριο λόγο για τυχόν απάτη στις οικονομικές καταστάσεις των επιχειρήσεων, όχι τόσο για την καταστολή του φαινομένου, αλλά για την εξιχνίαση και τον εντοπισμό, λόγω του ότι η ευθύνη του ελεγκτή σε περίπτωση μη εντοπισμού απάτης, είναι πολύ μεγάλη, όχι τόσο αστική, αλλά επαγγελματική και δεοντολογική. Στην εποχή της ιλιγγιώδους ταχύτητας των ηλεκτρονικών υπολογιστών και των άυλων, ως επί το πλείστον, οικονομικών επιχειρηματικών συναλλαγών, μία από τις κλασσικές εκφάνσεις εγκλημάτων λευκού κολάρου, αποτελεί η απάτη. Η απάτη είναι ποινικό αδίκημα και πειθαρχικό παράπτωμα ιδιαίτερα σοβαρής μορφής, η οποία αφορά σε χρηματικά οφέλη, αλλά και σε διάφορα άλλα υλικά και άυλα οφέλη, τα οποία προσπορίζονται με παράνομο τρόπο, ζημιώνοντας τόσο φυσικά και μη φυσικά πρόσωπα, όσο και το ίδιο το κράτος και την κοινωνία. Σύμφωνα με τον Ποινικό Κώδικα (άρθρο 386, παράγραφος 1), απάτη τελεί όποιος, με σκοπό να αποκομίσει ο ίδιος ή άλλος παράνομο περιουσιακό όφελος, βλάπτει ξένη περιουσία, πείθοντας κάποιον σε πράξη, παράλειψη ή ανοχή, με την εν γνώσει του παράσταση ψευδών γεγονότων ως αληθινών ή την αθέμιτη απόκρυψη ή παρασιώπηση αληθινών γεγονότων.

Η απάτη, ως νομική έννοια, ορίζεται ως το αδίκημα που συνίσταται στην παραπλάνηση κάποιου ατόμου με απατηλά μέσα, όπως για παράδειγμα την απόκρυψη, την παραποίηση αληθινών στοιχείων ή την εμφάνιση αναληθών στοιχείων ως αληθινών, με σκοπό το άμεσο ή έμμεσο όφελος του διαπράττοντος την απάτη (Καζαντζής Χ., 2006). Η Ένωση Πιστοποιημένων Εξεταστών Απάτης (Association of Certified Fraud Examiners - ACFE) των Η.Π.Α. όρισε την επαγγελματική απάτη, ως μεθοδευμένη, μη νόμιμη ή νομιμοφανή ενέργεια που διαπράττεται από ένα άτομο και αφορά παράνομες πράξεις παραπλάνησης, εξαπάτησης, απόκρυψης στοιχείων και παραβίασης της εμπιστοσύνης, με σκοπό το προσωπικό κέρδος, μέσω της εκμετάλλευσης της επαγγελματικής του θέσης, αξιοποιώντας περιουσιακά στοιχεία του εργοδότη (Καζαντζής Χ., 2006). Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών, η απάτη ορίζεται ως οποιαδήποτε παράνομη πράξη που χαρακτηρίζεται από δόλο, απόκρυψη ή κατάχρηση εμπιστοσύνης. Αυτή η πράξη δεν εξαρτάται από χρήση απειλής βίας ή φυσικής δύναμης. Οι απάτες διαπράττονται από μέρη και οργανισμούς για να αποκτήσουν χρήματα, περιουσιακά στοιχεία ή υπηρεσίες, για να

αποφύγουν πληρωμή ή απώλεια υπηρεσιών, ή ακόμη και για να διασφαλίσουν ατομικό ή επιχειρηματικό συμφέρον.

Ο όρος απάτη στην λογιστική-ελεγκτική ορολογία, σύμφωνα και με το ΔΠΕ 240, ορίζεται ως μια εκούσια, εσκεμμένη ενέργεια από ένα ή περισσότερα άτομα, είτε της διοίκησης ή των εργαζομένων της εταιρίας, είτε τρίτου μέρους, που έχουν ως αποτέλεσμα την παραποίηση ή ψεύτικη απεικόνιση των οικονομικών καταστάσεων. Επιπλέον, το πρότυπο αναφέρει πως η διάκριση μεταξύ της έννοιας της απάτης και της έννοιας του λάθους, σχετίζεται με το εάν η εκάστοτε ενέργεια που συνεπάγεται τη μη ορθή παρουσίαση των οικονομικών καταστάσεων, έγινε ακούσια ή εκούσια. Η επαγγελματική απάτη και κατάχρηση διακρίνεται σε δύο κατηγορίες (Messier W., 2012) : α) στην απάτη σε βάρος της εταιρίας υποκινούμενη από άτομα εντός ή εκτός εταιρίας και β) στην απάτη προς όφελος της εταιρίας. Παράδειγμα απάτης σε βάρος της εταιρίας αποτελεί η υπεξαίρεση χρηματικών ποσών, η παραποίηση τιμολογίων, αλλά και η δωροδοκία υπαλλήλων, ενώ απάτη προς όφελος της εταιρίας αποτελεί η σκοπίμως εσφαλμένη παρουσίαση ή αποτίμηση συναλλαγών και στοιχείων, πηγών και χρήσεων κεφαλαίου.

Η απάτη θεωρείται ως απόρροια τριών παραγόντων, οι οποίοι είναι : α) η εμφάνιση ευκαιρίας, β) το κίνητρο ή η πίεση, γ) η στάση αιτιολόγησης ή η ορθολογική εξήγηση. Οι παράγοντες αυτοί δημιουργούν το λεγόμενο “Τρίγωνο της Απάτης” (Fraud Triangle) (Ελεγκτικό Πρότυπο 99 των ΗΠΑ). Μερικοί από αυτούς τους παράγοντες υπάρχουν στο επιχειρηματικό περιβάλλον, ενώ άλλοι είναι έμφυτοι ή πηγάζουν από προσωπικά ζητήματα που αντιμετωπίζει το κάθε άτομο. Πιο αναλυτικά, η ευκαιρία υπάρχει όταν ο εσωτερικός ελεγκτής δεν είναι επαρκής και ο ρόλος του διοικητικού συμβουλίου δεν είναι καθοριστικός για την καθοδήγηση του προσωπικού και τη διασφάλιση της ακεραιότητας των πράξεών του. Αποτελεί το σημαντικότερο από τους παράγοντες, διότι χωρίς την ύπαρξη ευκαιρίας δεν μπορεί να διαπραχθεί καμία απάτη. Ο δεύτερος παράγοντας, ο οποίος είναι το κίνητρο ή η πίεση, προέρχεται από προσωπικές καταστάσεις. Για παράδειγμα, κάποιος σοβαρός λόγος οικονομικής φύσεως, όπως υπερβολικά χρέη ή προβλήματα στο χώρο εργασίας ή ένας σοβαρός λόγος υγείας που απαιτεί υψηλές ιατρικές δαπάνες, μπορεί να ωθήσουν ένα άτομο στη διενέργεια οικονομικής απάτης. Αυτό σημαίνει πως η αρχική πρόθεση του εργαζόμενου δεν ήταν η κλοπή του εργοδότη, αλλά οι δύσκολες καταστάσεις τον οδήγησαν σε αυτό το σημείο. Τέλος, ο παράγοντας της στάσης αιτιολόγησης σημαίνει πως ο εργαζόμενος έχει βρει

ένα τρόπο για να αιτιολογήσει την απάτη στη συνείδησή του. Μπορεί να έχει την πεποίθηση πως οι οικονομικές του απολαβές είναι υπερβολικά χαμηλές συγκριτικά με την εργασία που προσφέρει και απλά λαμβάνει, μέσω της απάτης, το χρηματικό ποσό που του αναλογεί σύμφωνα με τη δική του κρίση. Σε μελέτες που έχουν πραγματοποιηθεί για την απάτη, το φαινόμενο αυτό αναφέρεται ως «wages in kind» (Wells J., 1987). Μπορεί, επίσης, να πιστεύει ο εργαζόμενος πως με την ενέργειά του αυτή, δεν βλάπτει κανέναν ή πως πρόκειται για μια πράξη στην οποία καταφεύγουν οι περισσότεροι.

Για να διαπραχθεί μία απάτη απαιτείται η συνεργασία δύο τουλάχιστον ατόμων, η δημιουργία κατάλληλων συνθηκών και κυρίως η ύπαρξη κινήτρου, με σημαντικότερο την προώθηση των ιδίων συμφερόντων. Είναι γνωστό ότι η μεγιστοποίηση της αξίας της εταιρίας και η προώθηση των συμφερόντων των επενδυτών-μετόχων θα έπρεπε να αποτελούν τους πρωταρχικούς στόχους της κάθε διοίκησης. Ο ανταγωνισμός και η πίεση να ανταπεξέλθει η εταιρία στις προσδοκίες, όχι μόνο του διοικητικού συμβουλίου, αλλά και των τρίτων (επενδυτών, αναλυτών, κ.ο.κ.), παίζουν καθοριστικό ρόλο στη διάπραξη απάτης. Η διοίκηση, ανάλογα με τα συμφέροντά της, επιδιώκει είτε υψηλότερα είτε χαμηλότερα κέρδη. Τα κίνητρα για την υπερδιόγκωση των κερδών είναι ο δανεισμός από τις τράπεζες, η αύξηση των τιμών των μετοχών, η βελτίωση της δημόσιας εικόνας της εταιρίας και η ευκολότερη χρηματοδότηση από επενδυτές. Ωστόσο, ορισμένες φορές είναι επιθυμητή η υποεκτίμηση του κέρδους. Αυτό είναι επιθυμητό για την πληρωμή λιγότερων μερισμάτων και φόρων, λόγω άσκησης πίεσης στους εταίρους να εγκαταλείψουν την εταιρία, λόγω ανταγωνισμού, αλλά και για τη δημιουργία προϋποθέσεων που θα οδηγήσουν σε “εικονική” πτώχευση.

4.10 Ορισμός της Απάτης Σύμφωνα με το ΔΠΕ 240

Σύμφωνα με το Διεθνές Πρότυπο Ελέγχου 240, ως απάτη ορίζεται μια εκ προθέσεως πράξη από ένα ή περισσότερα πρόσωπα της οικονομικής μονάδας, ή από τη διοίκηση ή από εκείνους που είναι επιφορτισμένοι με τη διακυβέρνηση, από εργαζόμενους ή από τρίτα μέρη, η οποία ενέχει παραπλάνηση για την απόκτηση ενός μη δίκαιου ή παράνομου πλεονεκτήματος. Η απάτη, είτε πρόκειται για παραπλανητικές οικονομικές καταστάσεις, είτε για υπεξαίρεση περιουσιακών στοιχείων, μπορεί να οφείλεται σε κίνητρο ή πίεση για τη διάπραξή της, μια ευκαιρία για να διαπραχθεί, καθώς και κάποια εκλογίκευση της πράξης. Τα

σφάλματα στις οικονομικές καταστάσεις μπορεί να προκύψουν είτε από απάτη, είτε από λάθος. Το διακριτικό στοιχείο μεταξύ απάτης και λάθους είναι το εάν η πράξη που καταλήγει στο σφάλμα των οικονομικών καταστάσεων είναι εκούσιο ή ακούσιο (Λουμιώτης Β., Τζίφας Β., 2018).

Οι παραπλανητικές οικονομικές καταστάσεις είναι αποτέλεσμα σκόπιμων σφαλμάτων, περιλαμβανομένων παραλείψεων ποσών ή γνωστοποιήσεων στις οικονομικές καταστάσεις, ώστε να εξαπατηθούν οι χρήστες των καταστάσεων αυτών. Η παραπλανητική χρηματοοικονομική αναφορά μπορεί να πραγματοποιείται με τα ακόλουθα : α) Χειραγώγηση, παραποίηση ή αλλοίωση των λογιστικών αρχείων ή της υποστηρικτικής τεκμηρίωσης, βάσει των οποίων καταρτίζονται οι οικονομικές καταστάσεις. β) Εσφαλμένη παρουσίαση ή σκόπιμη παράλειψη γεγονότων, συναλλαγών ή άλλων σημαντικών πληροφοριών στις οικονομικές καταστάσεις. γ) Σκόπιμη μη ορθή εφαρμογή λογιστικών αρχών που σχετίζονται με ποσά, ταξινόμηση, τρόπο παρουσίασης ή γνωστοποίηση (Λουμιώτης Β., Τζίφας Β., 2018).

Η απάτη μπορεί να διαπραχθεί από την διοίκηση με παραβίαση των δικλίδων, χρησιμοποιώντας τεχνικές όπως οι εξής :

- Καταχώριση εικονικών λογιστικών εγγραφών, ειδικότερα κατά το τέλος της χρήσης, για χειραγώγηση των λειτουργικών αποτελεσμάτων ή για επίτευξη άλλων σκοπών.
- Μη ενδεδειγμένη εφαρμογή παραδοχών, καθώς και μεταβολή κρίσεων που χρησιμοποιούνται για την εκτίμηση υπολοίπων λογαριασμών.
- Παράλειψη ή καθυστέρηση αναγνώρισης στις οικονομικές καταστάσεις γεγονότων και συναλλαγών που έγιναν στη χρήση.
- Απόκρυψη ή μη γνωστοποίηση γεγονότων που θα μπορούσαν να επηρεάσουν τα ποσά που καταχωρούνται στις οικονομικές καταστάσεις.
- Διενέργεια πολύπλοκων συναλλαγών που έχουν δομηθεί έτσι ώστε να αλλοιώσουν την οικονομική θέση ή τη χρηματοοικονομική επίδοση της οικονομικής μονάδας.
- Τροποποίηση αρχείων και όρων που σχετίζονται με σημαντικές και ασυνήθεις συναλλαγές.

Η υπεξαίρεση περιουσιακών στοιχείων περιλαμβάνει την κλοπή των περιουσιακών στοιχείων της οικονομικής μονάδας και συχνά διαπράττεται από εργαζομένους σε σχετικά μικρά και ασήμαντα ποσά. Υπεξαίρεση περιουσιακών στοιχείων μπορεί να γίνει με διάφορους τρόπους που περιλαμβάνουν : α) κατάχρηση εισπράξεων, β) κλοπή φυσικών

περιουσιακών στοιχείων ή πνευματικής ιδιοκτησίας, γ) πληρωμές από την οικονομική μονάδα για αγαθά και υπηρεσίες που δεν λήφθηκαν, δ) χρησιμοποίηση των περιουσιακών στοιχείων της οικονομικής μονάδας για προσωπική χρήση. Η υπεξαίρεση περιουσιακών στοιχείων συχνά συνοδεύεται από ψευδή ή παραπλανητικά αρχεία ή έγγραφα, προκειμένου να αποκρυφτεί το γεγονός ότι τα περιουσιακά στοιχεία λείπουν ή έχουν δοθεί ως εγγύηση χωρίς κατάλληλη έγκριση.

4.11 Γενική Αναφορά στον Έλεγχο για Απάτη στις Επιχειρήσεις και Ευθύνες Ελεγκτών για Εντοπισμό της Απάτης

Τα τελευταία χρόνια, εξαιτίας της παγκοσμιοποίησης των αγορών, της μεγέθυνσης της επιχειρηματικής δραστηριότητας, καθώς και της κακοδιαχείρισης των επιχειρήσεων, το φαινόμενο της επιχειρηματικής απάτης έχει λάβει τεράστιες διαστάσεις. Επιπλέον, λόγω της μεταφοράς τεράστιων κεφαλαίων μεταξύ των χωρών με ταχύτατους ρυθμούς, της υιοθέτησης ενός δυτικού τρόπου ζωής και δράσης, των ευκαιριών για εύκολο πλουτισμό, εντός ενός νεοφιλελεύθερου καπιταλιστικού μοντέλου, παρουσιάζεται μία άνευ προηγουμένου αύξηση του οικονομικού εγκλήματος, τόσο στις μικρές όσο και στις μεγάλες επιχειρήσεις. Ιδιαίτερα μεγάλη έξαρση του φαινομένου αυτού, παρατηρείται στον κλάδο των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, στον οποίο διακινούνται αφάνταστα ποσά και κεφάλαια, με ασύλληπτους ρυθμούς μεταξύ κρατών, ακόμη και με μορφή “μαύρου χρήματος”, εντελώς ανεξέλεγκτα.

Στα μεγάλα εταιρικά σκάνδαλα απεδείχθη ότι στην αλλοίωση των λογιστικών καταστάσεων δεν εμπλέκονται μόνο τα στελέχη των ίδιων των εταιριών, αλλά και οι εταιρίες ελεγκτών-συμβούλων, καθώς και μεγάλοι χρηματοοικονομικοί οίκοι. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το σκάνδαλο του ιταλικού ομίλου τροφίμων και γαλακτοκομικών Parmalat, όπου ο όμιλος, παρουσιάζοντας ψευδή συμφωνία με αξιωματούχους της Bank of America Corporation, ανέβασε μέσα σε επτά μήνες την τιμή της μετοχής του περισσότερο από τα 2/3 της συνολικής χρηματιστηριακής της αξίας, που ανήλθε σε 1,35 δισεκατομμύρια \$. Όσον αφορά την υπόθεση της λογιστικής απάτης μέσω της παραποίησης οικονομικών μεγεθών, εάν εξετασθεί στο σύνολό της, αυτή δε μένει μόνο στο στενό πλαίσιο της επιχείρησης. Ιστορικά, το φαινόμενο της απάτης λογιστικών δεδομένων συνδέεται με πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές παραμέτρους.

Η απάτη εμπεριέχει μια σειρά παρατυπιών και παράνομων πράξεων που χαρακτηρίζονται από σκόπιμη εξαπάτηση και με ίδιο όφελος, οι οποίες προέρχονται από τις ίδιες τις διοικήσεις, τους εργαζόμενους ή από τρίτους, για συγκεκριμένους σκοπούς. Συνήθως η οικονομική δυσχέρεια των επιχειρήσεων είναι αυτή που υποκινεί, πολλές φορές, την ίδια τη διοίκηση στην παραποίηση λογιστικών δεδομένων. Επιπλέον, η απάτη μπορεί να διαπραχθεί, εξαιτίας του έντονου ανταγωνιστικού περιβάλλοντος, από καλά αμειβόμενα ανώτερα στελέχη της εταιρίας, στην προσπάθειά τους προκειμένου να επιτύχουν υψηλότερους στόχους για όφελος της επιχείρησης. Η απάτη επίσης, μπορεί να διαπραχθεί από άτομα εκτός του οργανισμού ή από κοινού με στελέχη ή τη διοίκηση, προκειμένου να ικανοποιηθεί η απληστία για ίδιο όφελος.

Οι δράστες συνήθως προβαίνουν στη διάπραξη της απάτης, όταν διαπιστώνουν αδυναμίες στο σύστημα εσωτερικού ελέγχου του λογιστηρίου ή του οικονομικού τμήματος σε μια επιχείρηση. Οι αδυναμίες αυτές παρέχουν τη δυνατότητα στα άτομα αυτά να δρουν ανενόχλητα, κάτω από την κάλυψη των αδυναμιών του ίδιου του συστήματος. Αυτοί που σχεδιάζουν μία απάτη, για να μην αποκαλυφθεί, προσπαθούν να εμπλέξουν όσο γίνεται λιγότερα άτομα. Η πείρα έχει δείξει ότι όσο περισσότερα άτομα χρειάζονται να εργασθούν για να διαπραχθεί μία απάτη, τόσο πιο δύσκολο είναι να πραγματοποιηθεί, και αν γίνει αποκαλύπτεται εύκολα.

Με βάση το ΔΠΕ 240, η πρωταρχική ευθύνη για την πρόληψη και τον εντοπισμό απάτης ανήκει σε εκείνους που είναι επιφορτισμένοι με τη διακυβέρνηση της ελεγχόμενης οικονομικής μονάδας, καθώς και με τη διοίκηση. Είναι σημαντικό η διοίκηση να δίνει μεγάλη έμφαση στην πρόληψη της απάτης, γεγονός το οποίο μπορεί να μειώσει την πιθανότητα να συμβεί απάτη, καθώς και στην αποτροπή της, γεγονός το οποίο θα μπορούσε να οδηγήσει τα άτομα να μην διαπράξουν απάτη, διότι υπάρχει η πιθανότητα εντοπισμού και τιμωρίας. Αυτό σημαίνει υποχρέωση για δημιουργία κουλτούρας εντιμότητας και δεοντολογικής συμπεριφοράς, η οποία μπορεί να ενισχυθεί από την ενεργή επίβλεψη εκείνων που είναι επιφορτισμένοι με τη διακυβέρνηση. Η επίβλεψη αυτή, καλύπτει την εξέταση της πιθανότητας για παραβίαση των δικλίδων ή άλλης ανάρμοστης επιρροής επί της διαδικασίας χρηματοοικονομικής αναφοράς, όπως προσπάθειες της διοίκησης να διαχειριστεί τα κέρδη, ώστε να επηρεάσει τις αντιλήψεις των αναλυτών ως προς την επίδοση και την κερδοφορία της ελεγχόμενης οικονομικής μονάδας. Για τη μείωση της πιθανότητας εμφάνισης απάτης ή

σφάλματος, απαιτείται από τη διοίκηση να εφαρμόσει συστήματα εσωτερικού ελέγχου, αλλά και κατάλληλα συστήματα λογιστικής παρακολούθησης.

Ο βασικός σκοπός του ελεγκτή, στα πλαίσια ελέγχου οικονομικών καταστάσεων, με βάση το προαναφερθέν πρότυπο, είναι :

- α) να εντοπίσει και να εκτιμήσει τους κινδύνους ουσιώδους σφάλματος λόγω απάτης,
- β) να αποκτήσει επαρκή και κατάλληλα ελεγκτικά τεκμήρια σχετικά με τους εκτιμώμενους κινδύνους ουσιώδους σφάλματος λόγω απάτης,
- γ) να αντιδράσει κατάλληλα σε απάτη ή σε υποψία απάτης που εντοπίζονται κατά τη διάρκεια του ελέγχου.

Ο νόμιμος ελεγκτής με γνώμονα την ακεραιότητα, την αντικειμενικότητα, την επαγγελματική επάρκεια και επιμέλεια, οφείλει, κατά το στάδιο σχεδιασμού του ελέγχου, να προβαίνει σε εκτίμηση του κινδύνου, για την ύπαρξη λαθών και ανακρίβειών, που μπορεί να περιέχονται στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Επιπλέον, να αντιμετωπίζει τη διοίκηση ορθολογικά, διατηρώντας επιφυλάξεις σχετικά με την ακεραιότητά της, υποβάλλοντας ερωτήματα σχετικά με τα εφαρμοζόμενα συστήματα εσωτερικού ελέγχου, εκτιμώντας τον κίνδυνο σφαλμάτων στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις και τις ακολουθούμενες διαδικασίες για την πρόληψη και τον εντοπισμό τους. Για την αποτελεσματικότερη εξέταση των κινδύνων και των ενδείξεων για πιθανή απάτη, απαιτείται να καταρτιστεί ένα επαρκές σχέδιο ελέγχου. Όταν εντοπίζεται οποιοδήποτε ανακριβές στοιχείο, ο νόμιμος ελεγκτής οφείλει να ερευνά εάν αποτελεί ένδειξη απάτης και να αποφασίζει ποιες από τις περιπτώσεις χρήζουν περαιτέρω διερεύνησης. Επίσης, απαιτείται να ενημερώνει τη διοίκηση της ελεγχόμενης εταιρίας, αλλά και τις αρμόδιες αρχές (Νεγκάκης και Ταχυνάκης, 2017).

Ορισμένα γεγονότα που οδηγούν σε περιπτώσεις απάτης και θα πρέπει να τυγχάνουν ιδιαίτερης προσοχής από τον ελεγκτή, είναι η απουσία αποτελεσματικού συστήματος εσωτερικού ελέγχου, οι πολύπλοκοι λογιστικοί χειρισμοί, οι ασυνήθιστες συναλλαγές στο τέλος της χρήσης που επηρεάζουν το αποτέλεσμα της εταιρίας, η αδικαιολόγητη άρνηση υπαλλήλων να λάβουν την κανονική ετήσια άδειά τους, ο ξαφνικά ιδιαίτερα σπάταλος τρόπος ζωής ορισμένων ατόμων της εταιρίας με διάφορα προσχήματα (όπως για παράδειγμα μιας κληρονομιάς), η ιδιαίτερη σχέση με τους προμηθευτές και τους πιστωτές, η απρόθυμη ή ετεροχρονισμένη παροχή πληροφοριών προς τους ελεγκτές, καθώς και άλλα παρόμοια γεγονότα.

4.12 Εσωτερικός Έλεγχος και Εκδήλωση Απάτης

Η μεγάλη έξαρση του οικονομικού εγκλήματος, της απάτης, της κακοδιαχείρισης και των καταχρήσεων, τόσο στον ιδιωτικό όσο και στο δημόσιο τομέα της οικονομίας, δημιουργεί την ανάγκη στους οργανισμούς, ακριβώς για την αντιμετώπιση των φαινομένων αυτών, για σύσταση ελεγκτικών μηχανισμών, όπως θέσπιση αρχών εταιρικής διακυβέρνησης, ισχυρή λειτουργία μονάδας εσωτερικού ελέγχου, επιτροπή ελέγχου και επιτροπή διαχείρισης κινδύνων. Σύμφωνα με το Ινστιτούτο Εσωτερικών Ελεγκτών Ελλάδας, “ο εσωτερικός έλεγχος είναι μια ανεξάρτητη και αντικειμενική διαβεβαιωτική και συμβουλευτική δραστηριότητα, σχεδιασμένη να προσθέτει αξία και να βελτιώνει τις λειτουργίες ενός οργανισμού. Βοηθάει τον οργανισμό να επιτύχει τους αντικειμενικούς σκοπούς του, υιοθετώντας μία συστηματική, επαγγελματική προσέγγιση στην αξιολόγηση και βελτίωση της αποτελεσματικότητας των διαδικασιών διαχείρισης κινδύνων, των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου και εταιρικής διακυβέρνησης”.

Ιδιαίτερη βαρύτητα για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος θα πρέπει να δοθεί στην εκπαίδευση των Εσωτερικών Ελεγκτών, με έμφαση στην απάτη, παρέχοντας έτσι την ευκαιρία στις επιχειρήσεις για ανάπτυξη ενός νέου εξειδικευμένου τομέα ελεγκτικής. Για την αντιμετώπιση της απάτης ως ένα νέο παγκόσμιο οικονομικό και κοινωνικό φαινόμενο, οι εσωτερικοί ελεγκτές θα πρέπει να διαθέτουν βαθιά γνώση της μορφής και των ειδών της απάτης, άρτια εκπαίδευση, μεγάλη ελεγκτική εμπειρία, γνώση χρήσης ελεγκτικών τεχνικών και μεθοδολογίας διερεύνησης της απάτης. Παράλληλα, θα πρέπει να διαθέτουν επαρκή γνώση βασικών αρχών ελέγχου απάτης, πρέπει να γνωρίζουν τα κίνητρα που οδηγούν στην απάτη, καθώς και να καταλαβαίνουν τις συνθήκες που δημιουργούν δυνητικό κλίμα για διάπραξη απάτης. Η εξειδίκευση του εσωτερικού ελεγκτή σε θέματα απάτης είναι πολύ χρήσιμη σε περιπτώσεις ανίχνευσης και διερεύνησης οικονομικών εγκλημάτων, όπως είναι η κατάχρηση, η υπεξίαρεση χρημάτων, η τραπεζική απάτη, οι δωροδοκίες, οι απάτες με υπολογιστές, η παραποίηση οικονομικών καταστάσεων και παραστατικών, οι εμπρησμοί για κάποιο ιδιαίτερο ίδιον όφελος, οι επενδυτικές απάτες, τα απατηλά συστήματα ηλεκτρονικής μεταφοράς κεφαλαίων και οι απατηλές πιστωτικές κάρτες.

Για την αντιμετώπιση της απάτης, ο εσωτερικός ελεγκτής θα πρέπει να εστιάζει περισσότερο το ενδιαφέρον του στα πρότυπα συμπεριφοράς, στις εξαιρέσεις, στις

ιδιορρυθμίες και στις λογιστικές αδυναμίες. Το γεγονός αυτό ωστόσο, προϋποθέτει μεγάλη εμπειρία και δεξιότητα του εσωτερικού ελεγκτή, η οποία προκύπτει από τη συνεχή ελεγκτική άσκηση και την εξειδικευμένη εκπαίδευση. Ειδικότερα, για να αντιμετωπιστεί το φαινόμενο του οργανωμένου οικονομικού εγκλήματος, οι εσωτερικοί ελεγκτές θα πρέπει να διαθέτουν βαθιά γνώση της έννοιας της επιχειρηματικής απάτης, τις βασικές αρχές και τεχνικές του ελέγχου απάτης, το μέγεθος που μπορεί να λάβει μία απάτη, τη μορφή και τον πιθανό τρόπο οργάνωσης μίας καλοστημένης απάτης, ειδικά όταν αυτή οργανώνεται από έμπειρους δράστες-στελέχη, γνώστες του επιχειρησιακού περιβάλλοντος, έχοντας συγκεκριμένα κίνητρα και τις συνθήκες να ευνοούν τη διάπραξη του εγκλήματος.

Ο εσωτερικός ελεγκτής, όσο καλά εκπαιδευμένος κι αν είναι, δεν είναι πάντα εύκολο να αποκαλύψει πιθανές παραποιήσεις στοιχείων και αρχείων, ιδιαίτερα όταν αυτές οι παραποιήσεις μεθοδεύονται από επιτήδειους ή ακόμη και από την ίδια τη διοίκηση της επιχείρησης. Σε αυτή την περίπτωση, το έργο των εσωτερικών ελεγκτών, δηλαδή ο εντοπισμός παραποίησης δεδομένων, δυσχεραίνεται σε μεγάλο βαθμό. Ένας τυχόν δειγματοληπτικός έλεγχος, πιθανόν να μην οδηγήσει στην αποκάλυψη της απάτης, δεδομένου των, υπεράνω πάσης υποψίας, μεθοδεύσεων και πρακτικών της εμπλεκόμενης ανώτερης διοίκησης. Επιπλέον, θα πρέπει να επισημανθεί το γεγονός ότι όταν η μεθόδευση παραποίησης λογιστικών μεγεθών γίνεται από την ίδια τη διοίκηση, για δικούς της λόγους, τότε συνήθως λαμβάνονται και τα κατάλληλα μέτρα παρεμπόδισης του έργου του εσωτερικού ελεγκτή, πριν ακόμη τον σχεδιασμό της απάτης. Ενδεικτικά, μια τέτοια παρέμβαση μπορεί να είναι η εξαίρεση μιας συγκεκριμένης περιοχής από το ετήσιο πρόγραμμα ελέγχων, που υποβάλλεται προς έγκριση στη διοίκηση, από την υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου.

Ένας έλεγχος απάτης μπορεί να διενεργηθεί μετά από υποψίες του εσωτερικού ελέγχου, από επίσημες καταγγελίες, από ανεπίσημες πληροφορίες ή έλεγχο σε αντισυμβαλλόμενους, συμπεριλαμβανομένου και του ελέγχου που περιλαμβάνει διερεύνηση απάτης (για παράδειγμα, με φερόμενο ως δράστη, προμηθευτή ή πελάτη). Μία έρευνα απάτης, θα πρέπει να σχεδιάζεται οργανωμένα με σκοπό να αποκαλυφθεί όχι απλά ως γεγονός, αλλά να βγει στο φως η φύση και η έκταση της απάτης ως ενέργεια. Ως εκ τούτου, το έργο του εσωτερικού ελεγκτή συνίσταται στη χρήση τεχνικών έρευνας και τη συστηματική συγκέντρωση επαρκών πληροφοριών και στοιχείων, καθώς και στην εφαρμογή

συγκεκριμένων ελεγκτικών διαδικασιών που απαιτούνται για να τεκμηριωθεί πλήρως η διάπραξη της απάτης, το μέγεθος αυτής και τα εμπλεκόμενα μέρη.

Για τη διερεύνηση της απάτης, σημαντικό είναι να στελεχωθεί η ομάδα από έμπειρους ελεγκτές απάτης, για τη διασφάλιση της διεξαγωγής του ελέγχου. Σε περίπτωση αδυναμίας της Υπηρεσίας Εσωτερικού Ελέγχου, η έρευνα μπορεί να διεξαχθεί χρησιμοποιώντας ακόμη και εσωτερικό ή εξωτερικό προσωπικό, ή και τα δύο. Σε ορισμένες περιπτώσεις, για καλύτερη στελέχωση της ομάδας, ο εσωτερικός έλεγχος μπορεί να χρησιμοποιεί ικανούς και κατάλληλους υπαλλήλους του οργανισμού, που δεν ανήκουν στο ελεγχόμενο τμήμα. Οι ενέργειες ελέγχου απάτης θα πρέπει να συντονίζονται από κοινού με τη διοίκηση και την επιτροπή ελέγχου, με συνεργασία νομικών συμβούλων και άλλων ειδικών που ενδεχομένως είναι ανάγκη να εμπλακούν στο έργο της διερεύνησης. Επίσης, κατά τη διερεύνηση της απάτης, υπάρχει συνεχής ενημέρωση της διοίκησης-επιτροπής ελέγχου από την υπηρεσία εσωτερικού ελέγχου, γραπτώς ή προφορικά, μέχρι την ολοκλήρωση του ελέγχου και την υποβολή του τελικού πορίσματος-έκθεσης.

Η ευθύνη του εσωτερικού ελεγκτή δεν είναι να εντοπίζει τυχόν απάτες, αλλά να προσπαθεί να ελαχιστοποιεί τον κίνδυνο, μέσα από την αξιολόγηση του συστήματος εσωτερικού ελέγχου (διαδικασίες) και την υποβολή προτάσεων. Οι όποιες τυχόν αδυναμίες του συστήματος, προσφέρουν πρόσφορο έδαφος για τη διάπραξη απάτης. Στην ουσία, ο εσωτερικός ελεγκτής δεν είναι υπεύθυνος για τον εντοπισμό της απάτης, ανεξάρτητα από το γεγονός ότι μέσα από αυτή τη διαδικασία, μπορεί κάποτε να εντοπισθεί απάτη. Ο εσωτερικός ελεγκτής, ο οποίος εν γνώσει του δε αποκάλυψε την απάτη που διαπιστώθηκε κατά την ελεγκτική διαδικασία, παραβιάζει ευθέως τον Κώδικα Δεοντολογίας των εσωτερικών ελεγκτών και η ενέργειά του επισύρει διοικητικές, ακόμη και ποινικές ευθύνες, ανάλογα με το μέγεθος της απόκρυψης του γεγονότος. Στη διαδικασία αποκάλυψης της απάτης, ο εσωτερικός ελεγκτής θα πρέπει να δώσει ιδιαίτερη προσοχή, τόσο κατά το διερευνητικό στάδιο, όσο και ως προς τη διαχείριση του θέματος, μέχρι την ολοκλήρωση του ελέγχου και την έκδοση πορίσματος. Κατά την αποκάλυψη της απάτης, ο εσωτερικός ελεγκτής θα πρέπει να εξετάζει τα αίτια που προκάλεσαν την απάτη, τα χαρακτηριστικά αυτής, καθώς και τις επιπτώσεις στην οντότητα. Το γεγονός αυτό, παρέχει τη δυνατότητα να προταθεί στη διοίκηση η λήψη άμεσων και συγκεκριμένων διοικητικών και διορθωτικών μέτρων, για την αναβάθμιση των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου, αποτρέποντας παρόμοια φαινόμενα απάτης στο μέλλον.

4.13 Χαρακτηριστικά ενός Αποτελεσματικού Εσωτερικού Ελεγκτή για Διερεύνηση της Απάτης

Για να είναι αποτελεσματικός ο Εσωτερικός Ελεγκτής, ο οποίος ασχολείται αποκλειστικά με την ανίχνευση και διερεύνηση της απάτης, θα πρέπει να έχει επαρκείς γνώσεις και εμπειρία, ώστε να είναι σε θέση να αναγνωρίζει τις ενδείξεις απάτης. Θα πρέπει δηλαδή, ο εσωτερικός ελεγκτής να είναι χαρισματικός και προικισμένος από τη φύση του για να είναι αποτελεσματικός στο επάγγελμά του. Ιδιαίτερα, θα πρέπει να έχει τα εξής χαρακτηριστικά :

- 1) Να σκέφτεται ως ένας έξυπνος και πονηρός επιχειρηματίας.
- 2) Να μελετά συνεχώς περιπτώσεις διάπραξης απάτης, πέραν της επιχείρησης που εργάζεται, για απόκτηση γνώσεων και εμπειρίας.
- 3) Να αξιολογεί με επιμέλεια το Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου, καθώς και τα δυνατά και αδύνατα σημεία του.
- 4) Να κατανοεί τη ροή των διαδικασιών και των παραστατικών που τεκμηριώνουν συναλλαγές.
- 5) Να επισημαίνει εύκολα τα υπόλοιπα των λογαριασμών και ιδιαίτερα αυτά που παρουσιάζουν σοβαρές αποκλίσεις από τα αναμενόμενα.
- 6) Να εντοπίζει εύκολα και να διερευνά περίεργες συναλλαγές για τα δεδομένα της επιχείρησης, καθώς και να τις ταξινομεί σε κατηγορίες, όπως για παράδειγμα σε πολύ μεγάλες, πολύ μικρές, πάρα πολλές, πολύ συχνές, πολύ σπάνιες.
- 7) Να ξεχωρίζει τα απλά ανθρώπινα λάθη και τις παραλείψεις, από τα σκόπιμα λάθη και τις περίεργες λογιστικές εγγραφές.
- 8) Να σχεδιάζει σενάρια πιθανών απωλειών από απάτες, βασισμένες σε αδυναμίες του συστήματος εσωτερικού ελέγχου.
- 9) Να παρακολουθεί εισροές και εκροές διαφόρων λογαριασμών της επιχείρησης.
- 10) Να διερευνά κάθε ένδειξη ύποπτης συναλλαγής και να τις τεκμηριώνει όπου αυτές εντοπίζονται.
- 11) Να διερευνά απώλειες περιουσιακών στοιχείων και να συγκεντρώνει τεκμήρια που επιβεβαιώνουν την απώλεια.
- 12) Να γνωρίζει και να χρησιμοποιεί επιτυχώς σύγχρονες τεχνικές ελέγχου.

4.14 Ανάλυση για το Τρίγωνο της Απάτης

Σύμφωνα με την υιοθέτηση του Ελεγκτικού Προτύπου 99 των ΗΠΑ, το οποίο αναφέρεται στο “τρίγωνο της απάτης” (fraud triangle), οι παράγοντες που συντρέχουν και οδηγούν στη διάπραξη της απάτης είναι : α) η πίεση-κίνητρο που δέχεται το άτομο για να προβεί σε απάτη, β) η δοθείσα ευκαιρία που οδηγεί το άτομο να διαπράξει απάτη και γ) η δικαιολογία-εκλογίκευση της απάτης. Υπό το πρίσμα του εσωτερικού ελεγκτή, πιο αναλυτικά παρατίθενται παρακάτω :

α) Η πίεση - κίνητρο : Εργασίες έρευνας έχουν δείξει ότι η πλειοψηφία των περιπτώσεων που διέπραξαν απάτη, είχαν ως αφετηρία την κάλυψη οικονομικών δυσκολιών. Ενδεικτικά, μερικά από τα κίνητρα που ωθούν τη διοίκηση, τα στελέχη, αλλά και τους απλούς εργαζομένους μιας επιχείρησης, στην ιδιοποίηση και υπεξαίρεση περιουσιακών στοιχείων είναι τα εξής : το έμφυτο κάθε ανθρώπου να μπορεί να διαπράττει απάτες, οι προσωπικές οικονομικές απώλειες εισοδημάτων, τα υψηλά οικονομικά χρέη, οι υψηλές απαιτήσεις διαβίωσης που ασκούνται από το οικογενειακό περιβάλλον, οι συζυγικές πιέσεις, οι απροσδόκητες οικονομικές ανάγκες. Επιπλέον, η πίεση που ασκείται στα στελέχη για την επίτευξη υψηλών στόχων και κερδών, η ψύχωση για επαγγελματική επιτυχία, οι χαμηλές αμοιβές σε σχέση με τις ευθύνες και τις υποχρεώσεις που έχουν αναληφθεί, η ανέλπιστη αποτυχία προαγωγής που συνδέεται με τις ίδιες αμοιβές, η αναιτιολόγητη άδικη μεταχείριση και η απληστία για εύκολο και γρήγορο κέρδος, πλουτισμό.

β) Η ευκαιρία : Η ευκαιρία για απάτη δίνεται όταν δημιουργούνται κατάλληλες προϋποθέσεις, όταν υπάρχει έλλειψη ή αδύναμο σύστημα εσωτερικού ελέγχου, καθώς και ανυπαρξία βασικών δομών εταιρικής διακυβέρνησης. Στις περιπτώσεις αυτές, δημιουργείται η αντίληψη στα άτομα αυτά που θα διαπράξουν την απάτη, πως προβαίνοντας στις ενέργειες αυτές θα τα καταφέρουν απολύτως και μάλιστα δεν θα υπάρξει τρόπος να αποκαλυφθούν. Ειδικότερα, ως παράγοντες που δημιουργούν ευκαιρίες διάπραξης απάτης αναφέρονται οι εξής :

ι) Αναποτελεσματικό Δ.Σ. – Διοίκηση: Όταν το Διοικητικό Συμβούλιο μιας επιχείρησης στερείται δυνατοτήτων και ικανοτήτων διοίκησης, όταν δεν εφαρμόζει βασικές αρχές εταιρικής διακυβέρνησης, όπως για παράδειγμα την διάκριση των μελών του σε εκτελεστικά και μη εκτελεστικά (ανεξάρτητα), καθώς και όταν στερείται Επιτροπής Ελέγχου και

Επιτροπής Διαχείρισης Κινδύνων, τότε ανεπιφύλακτα παρέχεται η δυνατότητα διάπραξης απάτης.

ii) Αναποτελεσματικό Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου: Η έλλειψη συστήματος εσωτερικών διαδικασιών, περιγραφής αρμοδιοτήτων, καθηκόντων, εξουσιοδοτήσεων για συναλλαγές, έλλειψη υπηρεσιών εσωτερικού ελέγχου και γενικότερα όταν δεν ασκείται αποτελεσματική διοίκηση και επίβλεψη, όλα αυτά συνηγορούν σε ένα εύκολο πεδίο δράσης για διάπραξη οικονομικού εγκλήματος.

iii) Ατιμωρησία: Πρακτικές ατιμωρησίας οδηγούν πιο εύκολα τα άτομα στη διάπραξη απάτης. Εργαζόμενοι που επιχειρούν να διαπράξουν απάτη, διερευνούν το κλίμα που επικρατεί στην επιχείρηση, δηλαδή εάν επιβάλλεται αυστηρή τιμωρία ή απλά μία επίπληξη. Μάλιστα εξετάζουν την αντιμετώπιση παρόμοιων φαινομένων κατά το παρελθόν, εάν είχαν επιβληθεί τιμωρίες και ποιο ήταν το έσχατο της τιμωρίας. Επιπλέον, εξετάζουν το κατά πόσο η επιχείρηση αναδεικνύει τα φαινόμενα αυτά ή τα αποσιωπά, για λόγους καθαρά πολιτικής.

iv) Έλλειψη ηγετικής καθοδήγησης: Έρευνες έχουν δείξει ότι αρκετά στελέχη που διέπραξαν απάτη, είτε δεν γνωρίζουν πως αυτό που έκαναν ήταν λάθος, είτε πίστευαν λανθασμένα ότι ενεργούσαν προς όφελος της επιχείρησης. Η άγνοια αυτή των εργαζομένων παρατηρείται όταν η Ανώτατη Διοίκηση είναι ελλειμματική ή απρόθυμη να προσφέρει όραμα, ηθική και καθοδήγηση, το πώς πρέπει να λαμβάνονται οι σημαντικές αποφάσεις, για τις οποίες πολλές φορές η άγνοια μπορεί να φέρει την επιχείρηση σε δύσκολη θέση.

γ) Η Δικαιολογία – Εκλογίκευση : Τα άτομα δεν διαπράττουν απάτη, εκτός εάν μπορούν να την δικαιολογήσουν, σύμφωνα με τον προσωπικό τους κώδικα ηθικής. Τα άτομα που συνδέονται συχνά με πράξεις απάτης, έχουν τις δικές τους συμπεριφορές ή εκλογικεύσεις και πείθουν με επιχειρήματα τον εαυτό τους για τις πράξεις που διαπράττουν, τις θεωρούν δηλαδή εντελώς φυσιολογικές. Έχουν την αίσθηση ότι δουλεύουν υπερβολικά και δεν πληρώνονται επαρκώς για αυτό που προσφέρουν, ότι όλοι διαπράττουν απάτη, οπότε γιατί να μην το κάνουν και οι ίδιοι, ότι έχουν χαμηλό αυτοσεβασμό, ότι θα το κάνουν για πρώτη και τελευταία φορά, προκειμένου να καλύψουν συγκεκριμένη ανάγκη, όπως για παράδειγμα την αποπληρωμή δανείου που στεγάζεται η οικογένεια. Ακόμη, επικαλούνται κάλυψη ιατρικών εξόδων μέλους της οικογένειας, γενικότερα δηλαδή ευαίσθητους τομείς, οι οποίοι ακόμη και να αποκαλυφθεί η απάτη, δεν θα τους επιβληθεί η εσχάτη των ποινών. Τέλος, η αίσθησή τους είναι ότι αυτό γίνεται για καλό σκοπό και η πεποίθησή τους ότι κανείς δεν θα πάθει κακό, πως είναι μόνο μια προσωρινή πράξη, ώσπου να βελτιωθούν οι οικονομικές συνθήκες.

4.15 Οι Συνθήκες για να Ευδοκιμήσει μία Απάτη

Για να πραγματοποιηθεί μία απάτη θα πρέπει να δημιουργηθούν οι κατάλληλες συνθήκες και το κατάλληλο περιβάλλον, διαφορετικά η απάτη δεν είναι εύκολο να διαπραχθεί, ιδιαίτερα όταν αυτή αφορά παραποίηση οικονομικών καταστάσεων με πρωτοβουλία της διοίκησης. Όταν συμμετέχει η διοίκηση και η απάτη οργανώνεται άρτια, γεγονός που καθιστά πολύ δύσκολο έργο την αποκάλυψη της απάτης από τους ελεγκτικούς μηχανισμούς, τότε η ίδια η διεύθυνση της εταιρίας, αποσκοπώντας στην επίτευξη συγκεκριμένων επιχειρηματικών στόχων, φροντίζει ώστε οι ελεγκτικοί μηχανισμοί να τεθούν σε αδράνεια. Διαφορετικά, όλα τα σχέδια της για απάτη θα ανατραπούν.

Ως συνθήκες που ευνοούν το κλίμα για διάπραξη μίας απάτης, μπορούν να αναφερθούν οι εξής:

1) Έλλειψη εταιρικής διακυβέρνησης, αδυναμία ή μη ύπαρξη αποτελεσματικού συστήματος εσωτερικού ελέγχου, καθώς και ανυπαρξία λειτουργικών διαδικασιών ή μη εφαρμογής αυτών.

2) Η έλλειψη υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου, καθώς και επιτροπής ελέγχου. Ένα οργανωμένο τμήμα εσωτερικού ελέγχου, επανδρωμένο από κατάλληλα εκπαιδευμένους εσωτερικούς ελεγκτές, μπορεί να αποθαρρύνει φαινόμενα απάτης. Υπάρχουν τρανταχτά παραδείγματα αποκάλυψης οικονομικών εγκλημάτων από εσωτερικούς ελεγκτές, που οι εξωτερικοί ελεγκτές απέτυχαν να αποκαλύψουν.

3) Η αδυναμία των ελεγκτικών μηχανισμών, όπως ο εσωτερικός και ο εξωτερικός έλεγχος, η οποία ενδυναμώνει την άποψη ότι οι ελεγκτές είναι απαραίτητο να βελτιώνουν τις γνώσεις τους σε θέματα απάτης και πρακτικών ελέγχου, προκειμένου να εντοπίζουν οποιοδήποτε πρόβλημα, πριν διαπραχθεί η απάτη. Κραυγαλέα παραδείγματα έλλειψης γνώσεων και ουσιαστικού εξωτερικού ελέγχου για οικονομικές ατασθαλίες με παραποίηση λογιστικών καταστάσεων, παρατηρούνται και σε μεγάλες ελεγκτικές εταιρίες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η υπόθεση Enron, μεγάλη εταιρία ηλεκτρισμού στις Η.Π.Α., όπου η διεθνής ελεγκτική εταιρία Arthur Andersen, υπεύθυνη για τον οικονομικό έλεγχο της εταιρίας αυτής, φάνηκε ανεπαρκής ή απρόθυμη στην αποκάλυψη του οργανωμένου από τη διοίκηση οικονομικού εγκλήματος.

4) Οι συνεχείς αλλαγές των διοικήσεων και οι επιλογές αυτών με κριτήρια που καταστρατηγούν τα συμφέροντα του οργανισμού, ενθαρρύνει τη διάπραξη απάτης. Το φαινόμενο αυτό, δηλαδή της ασυνέχειας των διοικήσεων, παρατηρείται συνήθως σε οργανισμούς που εποπτεύονται από το κράτος, όπου τα κριτήρια για πρόσληψη διοικούντων είναι περισσότερο πολιτικά και όχι καθεαυτού τεχνοκρατικά.

5) Η μεγάλη αυτοπεποίθηση που διακατέχει ενίοτε τους ελεγκτές, ιδίως τους εξωτερικούς λόγω επαγγελματικής ανεξαρτησίας και ποικίλων εμπειριών, καθώς και το μικρό δείγμα που συλλέγουν επιλεκτικά, μπορεί να οδηγήσει στη μη αποκάλυψη της απάτης.

6) Ο τρόπος διοίκησης που ασκείται, από το μικρότερο μέχρι το μεγαλύτερο επίπεδο διοίκησης, όταν είναι διεφθαρμένος και αναποτελεσματικός, παραβιάζοντας τους σκοπούς της επιχείρησης. Οι αδυναμίες δηλαδή της διοίκησης να αφουγκραστεί και να διαχειριστεί φαινόμενα κακοδιαχείρισης.

7) Η έλλειψη σωστών κριτηρίων επιλογής προσωπικού, όπως η μη έμφαση στα προσόντα, στον επαγγελματισμό, στην προσωπικότητα, στο ήθος, στην ειλικρίνεια και στην ακεραιότητα του χαρακτήρα.

8) Η συνεχής και ασφυκτική πίεση που ασκείται στους εργαζόμενους για την επίτευξη των επιχειρηματικών στόχων και ειδικότερα όταν η αγορά είναι δύσκολη και ο ανταγωνισμός μεγάλος.

9) Όταν η επιχείρηση βρίσκεται σε φάση οικονομικής κρίσης, χρηματοοικονομικής στενότητας, αποχωρήσεων ικανών στελεχών, διαφθοράς, εξαγοράς ή συγχώνευσης, έντονου ανταγωνισμού, γεγονότα δηλαδή που κλονίζουν την εμπιστοσύνη των εργαζομένων.

10) Όταν το ίδιο πρόσωπο ασκεί παραπάνω από μία εξουσία, ιδιαίτερα στο επίπεδο της ανώτατης διοίκησης, όπου δεν υφίσταται διαχωρισμός μεταξύ αρμοδιοτήτων του προέδρου και του διευθύνοντος συμβούλου. Εμπειρικές έρευνες έχουν δείξει μια θετική σχέση ανάμεσα στην απάτη και στην κατοχή από το ίδιο το άτομο των δύο θέσεων.

11) Όταν έμπιστοι εργαζόμενοι έχουν κάποια προσωπικά τους άλυτα προβλήματα, όπως δυσκολία εξόφλησης προσωπικών οικονομικών υποχρεώσεων, χρήση ναρκωτικών ουσιών, εθισμό σε τυχερά παίγνια και δαπανηρό τρόπο διαβίωσης.

4.16 Επαγγελματικός Σκεπτικισμός και Ελεγκτική Διαδικασία για Αποκάλυψη της Απάτης

Σύμφωνα με το ΔΠΕ 200, ο βασικός σκοπός του ελέγχου των οικονομικών καταστάσεων είναι η διατύπωση γνώμης από τον ελεγκτή, σχετικά με το αν οι καταστάσεις αυτές έχουν συνταχθεί, από κάθε ουσιώδη άποψη, σύμφωνα με το εφαρμοστέο λογιστικό πλαίσιο (πλαίσιο λογιστικών κανόνων), δηλαδή σύμφωνα με: τα Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς ή τα Εθνικά Λογιστικά Πρότυπα ή κάποιο άλλο έγκυρο πλαίσιο λογιστικών αρχών, ειδικό για τις οικονομικές καταστάσεις.

Βασική υποχρέωση του ελεγκτή είναι να ενεργεί με κατάλληλο επαγγελματικό σκεπτικισμό κατά την διαδικασία σχεδιασμού και εκτέλεσης του ελέγχου. Ο ελεγκτής πρέπει να σχεδιάζει και να διενεργεί τον έλεγχο με επαγγελματικό σκεπτικισμό, αναγνωρίζοντας ότι μπορεί να υπάρχουν περιπτώσεις που καθιστούν τις οικονομικές καταστάσεις ουσιωδώς εσφαλμένες. Ο όρος επαγγελματικός σκεπτικισμός σημαίνει ότι ο ελεγκτής οφείλει να διενεργεί κριτικές αξιολογήσεις, χρησιμοποιώντας διερευνητικό πνεύμα και βασιζόμενος πάντα στην αξιοπιστία των ελεγκτικών τεκμηρίων που έχει συλλέξει. Ο επαγγελματικός σκεπτικισμός σημαίνει κατάλληλη αντίδραση του ελεγκτή στις περιπτώσεις όπου: α) ελεγκτικά τεκμήρια έρχονται σε αντίθεση με άλλα αποκτηθέντα ελεγκτικά τεκμήρια, β) πληροφορίες που θέτουν σε αμφισβήτηση την αξιοπιστία εγγράφων και απαντήσεων σε διερευνητικά ερωτήματα που πρόκειται να χρησιμοποιηθούν ως ελεγκτικά τεκμήρια, γ) γεγονότα που μπορεί να υποδεικνύουν πιθανή απάτη και δ) περιπτώσεις που υποδεικνύουν την ανάγκη για ελεγκτικές διαδικασίες, επιπλέον εκείνων που απαιτούνται από τα ΔΠΕ (Λουμιώτης Β., Τζίφας Β., 2018).

Ο ελεγκτής θα πρέπει να ενεργεί με επαγγελματικό σκεπτικισμό σε όλα τα στάδια του ελέγχου, ιδιαίτερα όμως για τις απαιτήσεις του ΔΠΕ 240 ο επαγγελματικός σκεπτικισμός παίζει καθοριστικό ρόλο για τον έγκαιρο εντοπισμό συνθηκών που ενδέχεται να ευνοούν

συμπεριφορές που μπορούν να οδηγήσουν σε παραπλανητικές οικονομικές καταστάσεις. Η άσκηση και διατήρηση επαγγελματικού σκεπτικισμού σε όλα τα στάδια του ελέγχου, πρέπει να προϋποθέτει τουλάχιστον τα εξής: α) συνεχή διερεύνηση και αμφισβήτηση ελεγκτικών τεκμηρίων, β) εξέταση ενδείξεων που θα αμφισβητούσαν την εντιμότητα και ακεραιότητα της διοίκησης και γ) εφαρμογή περαιτέρω διαδικασιών για την εξακρίβωση της γνησιότητας των ελεγκτικών τεκμηρίων, όταν υπάρχουν σχετικές ενδείξεις.

Η αποκάλυψη μίας απάτης αποτελεί ένα πολύ δύσκολο και περίπλοκο εγχείρημα για τον εσωτερικό έλεγχο, ειδικά όταν αυτή έχει σχεδιαστεί μεθοδικά και οργανωμένα. Τα δύο βασικά στάδια, τα οποία θα πρέπει να ακολουθήσει ο ελεγκτής για την αποκάλυψη της απάτης είναι τα εξής :

A) Στάδιο Ανίχνευσης:

Η ανίχνευση της απάτης συνίσταται στην αναγνώριση των ενδείξεων, μέσω κατάλληλων δεικτών που να δικαιολογούν την περαιτέρω ελεγκτική διερεύνηση. Οι συγκεκριμένοι δείκτες ενδέχεται να προκύψουν από την αξιολόγηση των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου που καθιερώνονται από τη διοίκηση, από διάφορους σχεδιασμούς και αξιολογήσεις που γίνονται από τους εσωτερικούς ελεγκτές, τους εξωτερικούς ελεγκτές, τους συμβούλους ή από άλλες πηγές.

Ο εσωτερικός ελεγκτής θα πρέπει να διαθέτει επάρκεια γνώσεων όλων των μορφών της απάτης και ιδιαίτερα να ξεχωρίζει τις μορφές αυτές που σχετίζονται με τις δραστηριότητες που ελέγχονται, ώστε να προβαίνει με ευκολία στην αναγνώριση των ενδείξεων ενδεχόμενης διάπραξης απάτης. Επιπλέον, θα πρέπει να είναι σε θέση να αξιολογεί αντικειμενικά τις ενδείξεις και να αποφασίζει με σιγουριά, εάν είναι απαραίτητη η περαιτέρω διερεύνηση της απάτης, όπως αρχικά έδειξε. Ενδείξεις περισσότερες της μίας, σε κάθε χρονική στιγμή, αυξάνουν την πιθανότητα διάπραξης απάτης. Ενδείξεις, πάλι, που θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη σοβαρά από τους εσωτερικούς ελεγκτές, είναι οι μη εξουσιοδοτημένες συναλλαγές, η μη εφαρμογή των διαδικασιών εσωτερικού ελέγχου, οι ασυνήθιστες απώλειες προϊόντων και υλικών, η έκδοση μεγάλων πιστωτικών τιμολογίων, οι ασυνήθιστες πληρωμές, οι ανεξήγητες εξαιρέσεις τιμολογήσεων, καθώς και καθετί ύποπτο που κινεί ενδιαφέρον διερεύνησης.

B) Στάδιο Διερεύνησης:

Η διερεύνηση της απάτης αποσκοπεί στην εκτέλεση εκτεταμένων διαδικασιών, προκειμένου να διαπιστωθεί εάν με τις υπάρχουσες ενδείξεις έχει διαπραχθεί απάτη. Επιπλέον, αποβλέπει στη συγκέντρωση επαρκούς αποδεικτικού υλικού, στοιχείων ικανών να τεκμηριώσουν την απάτη, το μέγεθος και τις επιπτώσεις της στον οργανισμό, καθώς και ποια τμήματα εμπλέκονται, ποιος ο βαθμός συμμετοχής τους στη διάπραξη της απάτης.

Κατά τη διεξαγωγή μιας διερεύνησης απάτης και προκειμένου ο εσωτερικός ελεγκτής να έχει το επιθυμητό αποτέλεσμα, θα πρέπει να δρα βάσει κάποιου οργανωμένου σχεδίου, το οποίο θα πρέπει να αποβλέπει τη χρήση τεχνικών και μεθόδων, όπως οι εξής :

- 1) Τη δημιουργία ομάδας ελέγχου και ενημέρωσης της ομάδας για τη διερεύνηση του θέματος και τη μυστικότητα που πρέπει να υφίσταται καθ' όλη τη διάρκεια της ερευνητικής διαδικασίας. Επιπλέον, καθημερινή συνάντηση των εσωτερικών ελεγκτών με τον επικεφαλής της μονάδας, εσωτερικό ελεγκτή, για την πορεία των ερευνών.
- 2) Την συγκέντρωση αποδεικτικών στοιχείων και την τεκμηρίωση των στοιχείων αυτών.
- 3) Την προσέγγιση και τον καθορισμό των μεθόδων και των τεχνικών που χρησιμοποιήθηκαν από τους δράστες για τη διάπραξη της απάτης.
- 4) Την αξιολόγηση της αιτίας και των κινήτρων των δραστών, καθώς και την αναγνώριση αυτών.
- 5) Την εκτίμηση της πιθανής πολυπλοκότητας του θέματος, τον καθορισμό του εύρους και του βάθους της απάτης, καθώς και τις επιπτώσεις στην επιχείρηση.
- 6) Την εκτίμηση της υπαιτιότητας και της συνυπαιτιότητας των τμημάτων και την έκτασή τους στην απάτη, στο πλαίσιο λειτουργίας της επιχείρησης.
- 7) Την οργάνωση και τον προγραμματισμό των διαδικασιών και των βημάτων ελέγχου που θα ακολουθήσουν κατά το διερευνητικό στάδιο για την αποκάλυψη της απάτης και των δραστών.
- 8) Τον αυστηρό συντονισμό από τον επικεφαλής του τμήματος εσωτερικού ελέγχου, όταν στη διερεύνηση της απάτης εμπλέκονται διοικητικά στελέχη, νομική υπηρεσία, σύμβουλοι διοίκησης που καλούνται να συνδράμουν στον έλεγχο.

Κατά το διερευνητικό στάδιο, όταν προκύψουν σημαντικά ευρήματα που έχουν δυσμενή επίπτωση στην οικονομική θέση και στα αποτελέσματα του οργανισμού, θα πρέπει να ενημερώνεται άμεσα η Ανώτατη Διοίκηση, το Δ.Σ. και η Επιτροπή Ελέγχου, για λήψη διορθωτικών μέτρων, περιορίζοντας την περαιτέρω εξέλιξη της απάτης και την έκθεση της επιχείρησης στον κλάδο και γενικότερα στην αγορά.

4.17 Η Απάτη των Διευθυνόντων εις Βάρος της Ίδιας της Εταιρίας

Η ανάγκη για έλεγχο μίας επιχείρησης προκύπτει όταν η Διοίκηση αυτής, με διάφορες ενέργειες και δόλιες πράξεις, αυξάνει την οικονομική θέση της επιχείρησης, υπερεκτιμώντας ή υποεκτιμώντας, ανάλογα κάθε φορά με το στόχο που επιδιώκει, τις οικονομικές καταστάσεις της. Αυτός ο στόχος μπορεί να είναι η επίτευξη κερδοφόρας εξαγοράς ή συγχώνευσης, πληρωμή ή μη ανάλογων μερισμάτων, παροχή πίστωσης, μεταβολή της τιμής της μετοχής στο χρηματιστήριο, παραπλάνηση του ανταγωνισμού, πτώχευση, φοροδιαφυγή.

Η συχνή αλλαγή εξωτερικών-ορκωτών ελεγκτών και ο περιορισμός της δράσης των εσωτερικών ελεγκτών από τη διοίκηση, χωρίς ιδιαίτερο λόγο, είναι μία ένδειξη που συνήθως συνδέεται με την προοπτική παραποίησης οικονομικών στοιχείων, ενδεχόμενο για το οποίο οι εσωτερικοί ελεγκτές δεν είναι διατεθειμένοι να συναινέσουν, συνηγορώντας και αυτοί στην απάτη. Παράλληλα, κραυγαλέα ένδειξη για τη διευκόλυνση της απάτης από την ίδια τη διοίκηση, είναι η κατάργηση της υπηρεσίας εσωτερικού ελέγχου (για παράδειγμα, μείωση μισθολογικού κόστους λόγω οικονομικής δυσπραγίας), προκειμένου να ενεργεί ανεξέλεγκτα. Οι έξυπνες απάτες για να μην είναι ανιχνεύσιμη η αποκάλυψή τους, συνήθως συνοδεύονται από πλαστά δικαιολογητικά, όπως τιμολόγια αγορών, πωλήσεων, πιστωτικά σημειώματα, μισθολογικές καταστάσεις, παραστατικά εξόδων, τραπεζικά έγγραφα, εν γένει τεκμήρια, τα οποία ένας έμπειρος εσωτερικός ελεγκτής μπορεί άμεσα να εντοπίσει.

Η διοίκηση μιας επιχείρησης, για τη διάπραξη της απάτης, μπορεί ενδεικτικά να προβεί στις παρακάτω ενέργειες :

- 1) Πώληση ή εκχώρηση παραποιημένου ή πλαστού περιουσιακού στοιχείου.
- 2) Ανάρμοστες πληρωμές, όπως για παράδειγμα παράνομες πολιτικές συνεισφορές, δωροδοκίες πάσης φύσεως, μίζες και εξοφλήσεις σε κρατικούς υπαλλήλους, πληρωμές σε κυβερνητικούς αξιωματούχους, σε πελάτες ή προμηθευτές. Ακόμη και πληρωμές με “μαύρο” χρήμα σε δοσίλογους από το προσωπικό των γραφείων, προκειμένου να ικανοποιηθούν πρόσκαιρα, ενώ οι υπόλοιποι εργαζόμενοι παραμένουν απλήρωτοι για μακρύ χρονικό διάστημα, μέχρι η διοίκηση να σχεδιάσει μια καλοστημένη χρεοκοπία.
- 3) Σκόπιμη, ανακριβής απεικόνιση ή αξιολόγηση συναλλαγών στοιχείων παθητικού ή εισοδήματος.

- 4) Σκόπιμη, ανακριβής τιμολόγηση μεταξύ εταιριών του ομίλου, για παράδειγμα αποτίμηση προϊόντων που ανταλλάχθηκαν μεταξύ συσχετιζόμενων επιχειρήσεων. Με τον τρόπο αυτό, η διοίκηση μπορεί να βελτιώσει τα λειτουργικά αποτελέσματα ενός οργανισμού που εμπλέκεται στη συναλλαγή προς ζημία του άλλου οργανισμού, του ίδιου ομίλου.
- 5) Σκόπιμες, ανακριβείς συναλλαγές συμβαλλόμενου, στις οποίες ένα συμβαλλόμενο μέρος λαμβάνει κάποιο όφελος, που δεν μπορεί να αποκτηθεί με νόμιμη συναλλαγή.
- 6) Σκόπιμη παράλειψη καταγραφής ή αποκάλυψης σημαντικών πληροφοριών για βελτίωση της οικονομικής εικόνας του οργανισμού προς έξωθεν συμβαλλόμενα μέρη.
- 7) Απαγορευμένες οικονομικές δραστηριότητες, όπως εκείνες που παραβιάζουν το καταστατικό της επιχείρησης, τους νόμους της πολιτείας, τις αποφάσεις των εποπτικών αρχών, τους κανόνες, κανονισμούς ή συμβάσεις.
- 8) Σκόπιμη φορολογική απάτη, δομώντας εκούσια εσφαλμένες τεχνικές απόδοσης του φόρου προς το κράτος.
- 9) Εκούσια αποτυχία να καταγραφούν ή να αποκαλυφθούν σημαντικές πληροφορίες που θα βελτίωναν τη χρηματοοικονομική εικόνα της επιχείρησης στους εκτός της επιχείρησης τρίτους ή το ακριβώς αντίστροφο.
- 10) Σκόπιμη αυξομείωση της απογραφής ή συνεχής αλλαγή της λογιστικής μεθόδου αποτίμησης των αποθεμάτων ή απόσβεσης των περιουσιακών στοιχείων, καθώς και η παρουσίαση ξένων περιουσιακών στοιχείων ως στοιχεία της επιχείρησης.
- 11) Εκούσια νόθευση, παραποίηση λογιστικών βιβλίων με τη χρήση της μεθόδου λογιστικών τεχνασμάτων, όπως παράλειψη μεταφοράς ποσών από μήνα σε μήνα ή από χρήση σε χρήση.
- 12) Σκόπιμη μη λογιστικοποίηση δεδουλευμένων εσόδων ή εξόδων, παράλειψη μεταφοράς ποσών και αναριθμητισμοί.
- 13) Σκόπιμη παραβίαση της αρχής της αυτοτέλειας των χρήσεων, μεταβάλλοντας τις ημερομηνίες που τα έσοδα και έξοδα θεωρούνται δεδουλευμένα.
- 14) Εκούσια μεθόδευση λογιστικών τεχνικών που βρίσκονται μέσα στα όρια των νόμων, αλλά είναι εύκολο να μεταβληθούν μέσα από τις αδυναμίες αυτών.

4.18 Η Καταπολέμηση της Απάτης σε Ευρωπαϊκή Κλίμακα

Εξαιτίας της έξαρσης του οικονομικού εγκλήματος από την διαχείριση των Ευρωπαϊκών κονδυλίων, η Ευρωπαϊκή Ένωση αναγκάστηκε εκ των πραγμάτων να λάβει

μέτρα για την καταπολέμηση της απάτης. Από τον προϋπολογισμό της Ευρωπαϊκής Ένωσης χρηματοδοτείται μια ευρεία σειρά προγραμμάτων και σχεδίων για τη βελτίωση της ζωής των πολιτών σε όλη την ΕΕ, αλλά και εκτός αυτής. Η κακή χρήση των κεφαλαίων που προέρχονται από τον προϋπολογισμό της Ένωσης ή η αποφυγή της καταβολής φόρων, δασμών και εισφορών που τον χρηματοδοτούν πλήττει άμεσα τους Ευρωπαίους πολίτες και θέτει σε κίνδυνο ολόκληρο το ευρωπαϊκό οικοδόμημα.

Σύμφωνα με την απόφαση της Ευρωπαϊκής Ένωσης 1999/352/ΕΚ,ΕΚΑΧ, της 28^{ης} Απριλίου 1999, ιδρύεται η Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης Απάτης – Office European De lute Anti-Fraude –OLAF, η οποία είναι το μόνο όργανο της ΕΕ που έχει εντολή να εντοπίζει, να διερευνά και να εξαλείφει απάτες που διαπράττονται εις βάρος πόρων της ΕΕ. Η OLAF εκπληρώνει την αποστολή της ως εξής : α) διενεργώντας ανεξάρτητες έρευνες για περιπτώσεις απάτης και διαφθοράς που αφορούν πόρους της ΕΕ, έτσι ώστε να διασφαλίζει ότι τα χρήματα των Ευρωπαίων φορολογουμένων διοχετεύονται σε προγράμματα που δημιουργούν θέσεις εργασίας και ανάπτυξη στην Ευρώπη, β) συμβάλλοντας στην ενίσχυση της εμπιστοσύνης των πολιτών στα θεσμικά όργανα της ΕΕ, μέσα από τη διερεύνηση σοβαρών παραπτώματων που διαπράττονται από το προσωπικό της ΕΕ και τα μέλη των θεσμικών οργάνων της ΕΕ, γ) αναπτύσσοντας μια εύρωστη ευρωπαϊκή πολιτική για την καταπολέμηση της απάτης.

Στην Ευρωπαϊκή Υπηρεσία Καταπολέμησης Απάτης εντάσσονται οι εξής αρμοδιότητες :

- i. Διεξαγωγή εξωτερικών διοικητικών ερευνών στο πλαίσιο της καταπολέμησης της απάτης, της διαφθοράς και κάθε παράνομης δραστηριότητας εις βάρος των οικονομικών συμφερόντων των κοινοτήτων, καθώς και στο πλαίσιο της καταπολέμησης της απάτης αναφορικά με κάθε άλλη πράξη ή δραστηριότητα επιχειρηματιών που παραβαίνουν τις κοινοτικές διατάξεις.
- ii. Διεξαγωγή εσωτερικών ερευνών με στόχο : α) την καταπολέμηση της απάτης, της διαφθοράς και κάθε άλλης παράνομης δραστηριότητας εις βάρος των οικονομικών συμφερόντων της κοινότητας, β) τη διερεύνηση σοβαρών γεγονότων που σχετίζονται με την άσκηση επαγγελματικών δραστηριοτήτων και μπορούν να στοιχειοθετήσουν παράλειψη των υποχρεώσεων των μονίμων υπαλλήλων και του λοιπού προσωπικού, η οποία παράλειψη υπόκειται σε πειθαρχικές και ποινικές κυρώσεις ή παραλείψεις ανάλογων υποχρεώσεων από μέρους των μελών των κυρίων και επικουρικών οργάνων ή

οργανισμών και του προσωπικού τους, στα οποία δεν εφαρμόζεται ο κανονισμός υπηρεσιακής κατάστασης των μονίμων υπαλλήλων και του λοιπού προσωπικού των Ευρωπαϊκών κοινοτήτων.

- iii. Πραγματοποίηση ερευνητικών επιστολών σε άλλους τομείς, έπειτα από αίτηση των κυρίων και επικουρικών οργάνων.
- iv. Συμβολή στην ενίσχυση της συνεργασίας με τα κράτη μέλη στον τομέα της καταπολέμησης της απάτης.
- v. Ανάλυση δραστηριοτήτων σχεδιασμού αναφορικά με την καταπολέμηση της απάτης, αλλά και προετοιμασία των νομοθετικών και κανονιστικών διατάξεων στους τομείς δραστηριοτήτων της υπηρεσίας.
- vi. Θέση σε λειτουργία οποιασδήποτε άλλης επιχειρησιακής δραστηριότητας, αναφορικά με την καταπολέμηση της απάτης (ανάπτυξη υποδομών, συλλογή και εκμετάλλευση των πληροφοριών, τεχνική συνδρομή).
- vii. Δράση άμεσου συνομιλητή των αστυνομικών και δικαστικών αρχών.
- viii. Εκπροσώπηση της επιτροπής στο χώρο της καταπολέμησης της απάτης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΜΕΛΛΟΝΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

5.1 Εισαγωγή

Στο τελευταίο κεφάλαιο της διπλωματικής εργασίας, παρατίθενται συμπεράσματα, περιορισμοί, καθώς και προτάσεις για μελλοντική έρευνα σχετικά με το θέμα της συμβολής της ελεγκτικής στην καταπολέμηση του οικονομικού εγκλήματος.

5.2 Συμπεράσματα και Προτάσεις για Μελλοντική Έρευνα

Έπειτα από τη βιβλιογραφική έρευνα που πραγματοποιήθηκε, με θέμα τη συμβολή της ελεγκτικής στην καταπολέμηση του οικονομικού εγκλήματος, κατέστη σαφές ότι το οικονομικό έγκλημα, μέσα από τις διάφορες μορφές που λαμβάνει, αποτελεί βασικό εμπόδιο για την οικονομική και πολιτική ανάπτυξη κάθε χώρας όπου εμφανίζεται. Το γεγονός αυτό συμβαίνει, καθώς το οικονομικό έγκλημα στρεβλώνει τα οικονομικά κίνητρα για επενδύσεις, υπονομεύει τους δημόσιους θεσμούς, αναδιανέμει τον πλούτο και τη δύναμη με μη αξιοκρατικό τρόπο, προάγει την παράνομη εξαγωγή πόρων και δημιουργεί δυσπιστία σε ολόκληρη την κοινωνία. Επιπλέον, το ετήσιο κόστος από δωροδοκίες και άλλα είδη οικονομικού εγκλήματος, σε παγκόσμιο και σε εθνικό επίπεδο, είναι πολύ υψηλό και αυτό αποτελεί σοβαρό λόγο για τις κυβερνήσεις, αλλά και για τις επιχειρήσεις να ενισχύσουν τον πόλεμο κατά της διαφθοράς. Ειδικά στην χώρα μας, τα ποσοστά συμμετοχής σε πράξεις διαφθοράς παρατηρούνται ιδιαίτερα υψηλά.

Ο εσωτερικός έλεγχος αποτελεί το σημαντικότερο εργαλείο που έχει ο ελεγκτής για την ανίχνευση απάτης. Ένας ισχυρός, τακτικός εσωτερικός έλεγχος, συνεργαζόμενος σωστά με τον εξωτερικό έλεγχο, δεν αφήνει περιθώρια λαθών και απάτης. Η ευθύνη του εσωτερικού ελεγκτή, διερευνητή της απάτης, κρίνεται μεγάλη, κυρίως όταν η απάτη αφορά παραποίηση

οικονομικών καταστάσεων. Ωστόσο, φαίνεται ξεκάθαρα ότι ένας έλεγχος δεν μπορεί να στηριχθεί μόνο στα συμπεράσματα του εσωτερικού ελεγκτή. Αυτό συμβαίνει, διότι συνήθως οι εσωτερικοί ελεγκτές είναι μισθωτοί υπάλληλοι με σχέση εξαρτημένης εργασίας και οποιαδήποτε αρνητική τοποθέτησή τους στα πεπραγμένα της Διοίκησης, θα τους καθιστούσε άμεσα υποψήφιους για αλλαγή θέσης, ακόμη και για απόλυση. Προτείνοντας και συμπεραίνοντας για το θέμα αυτό, θα λέγαμε ότι για να διεξαχθεί ορθά ο εσωτερικός έλεγχος για τη διερεύνηση της απάτης επί των οικονομικών καταστάσεων, θα πρέπει να αλλάξει ολόκληρη η εταιρική κουλτούρα, ίσως και ο τρόπος που αντιμετωπίζει η πολιτεία τις επιχειρήσεις.

Οι ελεγκτές καθίσταται απαραίτητο να συμμορφώνονται με τον Κώδικα Επαγγελματικής Δεοντολογίας, καθώς και με την Επαγγελματική Ανεξαρτησία. Η θέση που κατέχουν οι εξωτερικοί ελεγκτές είναι ιδανική, ώστε να συμβάλλουν στον εντοπισμό, μετριάσμο και την καταπολέμηση φαινομένων οικονομικού εγκλήματος, καθώς καλούνται να εξετάζουν λεπτομερώς τις οικονομικές καταστάσεις των πελατών τους ή των οικονομικών οντοτήτων τις οποίες κλήθηκαν να ελέγξουν. Ωστόσο, σημαντική κρίνεται η ύπαρξη ουσιαστικής και αποτελεσματικής συνεργασίας και στήριξης μεταξύ εξωτερικού και εσωτερικού ελέγχου, με στόχο την αύξηση της αποτελεσματικότητας του έργου τους για την αντιμετώπιση του οικονομικού εγκλήματος.

Σε ένα περιβάλλον παγκόσμιας οικονομικής δυσπραγίας και με την οικονομική κρίση να κυριαρχεί στην Ευρώπη, είναι φανερό ότι τα φαινόμενα οικονομικής απάτης θα αυξάνονται, έως ότου επέλθει ισορροπία στο σύστημα. Ο ρόλος των ορκωτών ελεγκτών στον έλεγχο της απάτης θα είναι καθοριστικός για το μέλλον, όχι μόνο σε μεγάλες οικονομίες όπως οι Η.Π.Α., αλλά και σε μικρότερες όπως η Ελλάδα, δεδομένης της δυσκολίας του εσωτερικού ελεγκτή να ελιχθεί, μέσα σε ένα περιβάλλον αυξανόμενης εργασιακής ανασφάλειας. Σε συνδυασμό με τη διαφθορά στην Ελλάδα, που αναλογικά για έναν μικρό πληθυσμό, είναι τεραστίων διαστάσεων, τα περιθώρια δράσης και επαγγελματικών ελιγμών των εσωτερικών ελεγκτών στη διερεύνηση της απάτης, σχεδόν εκμηδενίζονται.

Ελπιδοφόρα μηνύματα για την καταπολέμηση του οικονομικού εγκλήματος, είναι η όλο και περισσότερο έντονη συζήτηση για θέματα εταιρικής κοινωνικής ευθύνης και διακυβέρνησης, καθώς και η συνεχής επιμόρφωση της κοινωνίας σε σύγχρονα οικονομικά και νομικά θέματα. Η εμπιστοσύνη προς το ελεγκτικό επάγγελμα έχει κλονιστεί και ίσως μια

συνεχής αναπροσαρμογή των νόμων και των ελεγκτικών προτύπων θα μπορούσε να την αποκαταστήσει. Ο καθορισμός αυστηρότερων ποινών θα μπορούσε να δράσει κατασταλτικά όσον αφορά την απάτη επί των οικονομικών καταστάσεων. Μία αύξηση των ποινών θα οδηγούσε σίγουρα σε πιο προσεκτικούς ελέγχους. Τέλος, αποτελεί και προσωπική ευθύνη του καθενός μας ξεχωριστά, αλλά και όλων μαζί, να είμαστε δίκαιοι, αντικειμενικοί και να μην προσπαθούμε να λειτουργούμε μόνο για τα δικά μας συμφέροντα, καταπατώντας τα δικαιώματα των άλλων. Με αυτόν τον τρόπο, θα μπορέσουμε να ελπίζουμε όλοι μαζί σε ένα καλύτερο μέλλον για τη χώρα μας.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

A. Ελληνική

ΔΠΕ 240, *Ευθύνες του Ελεγκτή σχετικά με Απάτη στον Έλεγχο Οικονομικών Καταστάσεων*, Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου και Διεθνή Πρότυπα Δικλείδων Ποιότητας

Ζαφειράκου Η., Ταχυνάκης Π. (2007), *Ο Εσωτερικός Έλεγχος των Ελληνικών Επιχειρήσεων: Εμπειρική Προσέγγιση*, ΣΠΟΥΔΑΙ, τευχ.57,Νο1.

Ζησιάδης Β. (2002), *Η οικονομική εγκληματικότητα*, Έκδοση 2^η, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα.

Καζαντζής Χ. (2006), *Ελεγκτική και Εσωτερικός Έλεγχος*, Εκδόσεις Business Plus, Αθήνα.

Κάντζος Κ., Χονδράκη Α. (2006), *Ελεγκτική Θεωρία και Πρακτική*, Έκδοση 2^η, Εκδόσεις Σταμούλης, Αθήνα.

Λουμιώτης Β. (2015), *Διαχείριση Κινδύνων και Εσωτερικός Έλεγχος*, Εκδόσεις ΣΟΕΛ, Αθήνα.

Λουμιώτης Β. (2015), *Εφαρμοσμένη Ελεγκτική των Επιχειρήσεων*, Εκδόσεις ΣΟΕΛ, Αθήνα.

Λουμιώτης Β. (2008), *Βασικές Οδηγίες Διεθνών Προτύπων Ελέγχου (ΔΕΠ)*, 2^η Έκδοση, Εκδόσεις ΣΟΕΛ, Αθήνα.

Λουμιώτης Β. (2019), *Πρακτικά Θέματα Εφαρμοσμένης Ελεγκτικής των Επιχειρήσεων με Βάση τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου*, 2^η Έκδοση, Εκδόσεις ΣΟΕΛ, Αθήνα.

Λουμιώτης Β., Τζίφας Β. (2018), *Βασικές Οδηγίες Εφαρμογής Διεθνών Προτύπων Ελέγχου (ΔΠΕ)*, Έκδοση 2^η, Εκδόσεις ΣΟΕΛ, Αθήνα.

Νεγκάκης Χ. (2015), *Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς: Θεωρία και Εφαρμογές*, Εκδόσεις Αειφόρος Λογιστική, Θεσσαλονίκη.

Νεγκάκης Χ. (2015), *Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς: Ειδικά Θέματα*, Εκδόσεις Αειφόρος Λογιστική, Θεσσαλονίκη.

Νεγκάκης Χ. (2016), *Λογιστική Εταιριών Σύμφωνα με τα Ελληνικά και Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα*, Εκδόσεις Αειφόρος Λογιστική, Θεσσαλονίκη.

Νεγκάκης Χ., Ταχυνάκης Π. (2017), *Ελεγκτική - Εσωτερικός Έλεγχος: Θεωρία και Εφαρμογές*, Εκδόσεις Αειφόρος Λογιστική, Θεσσαλονίκη.

Νεγκάκης Χ., Ταχυνάκης Π. (2013), *Σύγχρονα Θέματα Ελεγκτικής και Εσωτερικού Ελέγχου, Σύμφωνα με τα Διεθνή Πρότυπα Ελέγχου*, Εκδόσεις Διπλογραφία, Αθήνα.

Ντζανάτος Δ. (2009), *Ο Έλεγχος ως Μηχανισμός Αρνητικής Εντροπίας*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.

Ντζανάτος Δ. (2009), *Τα ΔΛΠ με Απλά Λόγια και οι Διαφορές τους από τα Ελληνικά*, Εκδόσεις Καστανιώτη, Αθήνα.

Ριζόβα Φ. (2012), *Οργανωμένο Έγκλημα*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη.

Τσακλάγκανος Α. (2001), *Ελεγκτική*, Εκδόσεις Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.

Τσακλάγκανος Α., Σπαθής Χ. (2015), *Ελεγκτική*, 3^η Έκδοση, Εκδόσεις Αφοί Κυριακίδη, Θεσσαλονίκη.

Τσιμάρας Μ. (1954), *Αρχές Γενικής Λογιστικής*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

B. Ξενόγλωσση

Akram Khan M. (2006), *Role of Audit in Fighting Corruption*, Paper Prepared For Ad Hoc Group Meeting On “Ethics, Integrity, and Accountability in the Public Sector: Re-building Public Trust in Government through the Implementation of the UN Convention against Corruption”, St. Petersburg, Russia.

Arens A.A., Elder R.J., Beasley M.S. (2014), *Auditing and Assurance Services: An Integrated Approach*, 15th Edition, Pearson.

Aslani M., Lotfaliyan F., Shafieipour V., Ghasemi M. (2011), *The Role of Auditing Profession in Fighting Against Economic and Financial Crimes*, International Conference on E-business, Management and Economics, 2011 Signapore.

Beasley M., Frank A. Buckless, Steven M. Glover, Douglas F. Prawitt (2015), *Auditing Cases: An Interactive Learning Approach*, 6th Edition, Pearson.

Bostick L.N., Luehlfing M.S. (2007), *Auditors' Responsibilities Formalized under SAS 109- Understanding Risks Associated with the Legal and Regulatory Environment*, The CPA Journal.

Elgie McFayden (2010), *Global Implications of White Collar Crime*, Kentucky State University.

Hillson W., Pacini C., Simason D., Carson M., Harlett D. (2000), *Catching Fraud on the Inside*, Best Review, Vol.100, Issue11.

Kane J., Wall A. (2006), *The 2005 National Public Survey on White Collar Crime*, National White Collar Crime Center.

Levitt A. (2000), *Renewing the Covenant with Investors*, U.S. Securities & Exchange Commission.

Mattingly L. (1964), *Formation and Development of the Institute of Certified Public Accountants in Greece*, The Accounting Review, Vol.39, No.4, pp.996-1003.

Meigs W., Meigs R. and J. Larsene (1984), *Ελεγκτική*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Messier W., Glover S., Prawitt D. (2012), *MP Auditing and Assurance Services*, 8th Edition, McGrawHill, USA.

Salem Mohamed S.M. (2012), *An Overview of Research on Auditor's Responsibility to Detect Fraud on Financial Statements*, Accounting, Finance and Economics Department, University of Sharjah, United Arab Emirates (UAE), The Journal of Global Business Management Vol.8, No.2.

Schilit H.M. and Perler J. (2010), *Financial Shenanigans-How to Detect Accounting Gimmicks and Fraud in Financial Reports*, McGraw-Hill Companies.

Sutherland, Edwin H. (1949), *White Collar Crime*, New York: Holt, Rinehart & Winston.

Wells J. (1997), *Occupational Fraud and Abuse*, Obsidiary Publishing,UK.

Wells J. (2001), *Why Employees Commit Fraud*, Journal of Accountancy, Vol.191, Issue2.

Whitting O.R., Pany K. (2016), *Principles of Auditing & Other Assurance Services*, 20th Edition, McGraw-Hill International Edition.

Διαδικτυακές Πηγές:

www.soel.gr

www.hiia.gr